

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موسسه مطالعات و تحقیقات
اجتماعی دانشگاه تهران

C . F . Z
منطقه آزاد چابهار
Chabahar Free Zone

مجموعه کتاب «مسئولیت اجتماعی شرکتی منطقه آزاد چابهار»

جلد ۲

وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد تجاری – صنعتی
چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

مجری طرح: حسین ایمانی جاجرمی

آذر ۱۳۹۷

موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی
دانشگاه تهران

C . F . Z
منطقه آزاد ایلام
MARSHALL ISLANDS

نام کتاب: وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار از دریچه

آمار و داده‌های میدانی

مجری طرح: حسین ایمانی جاجرمی

رئیس شورای راهبری طرح: عبدالرحیم کردی

ناظر طرح: عبدالوهاب شهلی‌بر

همکار طرح: رامین صافی یاری

ویراستار عمومی: فاطمه خاوری

نوبت چاپ: اول، آذر ۱۳۹۷

نشانی مجری: تهران - بلوار کشاورز - خیابان فرصت شیرازی - کوچه شاهد - پلاک ۸ -

واحد ۸ - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱
مقدمه	۵
چکیده	۷
ارکان مسئولیت اجتماعی شرکتی	۸
شناسایی ذی‌نفعان منطبق بر مدل مفهومی	۹
روش پژوهش و تکنیک‌های مطالعه	۱۰
محورهای مسائل مهم هر یک از ارکان مسئولیت اجتماعی سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار	۱۱
رکن اول: سازمان منطقه آزاد چابهار	۱۳
کارکنان	۱۳
قانون مداری	۱۴
چابکی و کارایی	۱۴
آموزش	۱۴
رفاه	۱۵
رکن دوم: مشتریان سازمان منطقه آزاد چابهار	۱۷
پتروشیمی و صنایع فولاد	۱۷
کارگاه‌های تولیدی	۱۸
شفافیت	۲۰
زیرساخت‌های منطقه آزاد	۲۰
کارگران و قانون کار	۲۱
غرفه داران و فروشندگان	۲۲
سرمایه‌گذاران و تجار	۲۴
خریداران خرد	۲۵
رکن سوم: جامعه محلی	۲۷
آموزش پایه و آموزش عالی	۲۷

۴۴	وضعیت فقر در منطقه و فعالیت‌های کمیته امداد
۴۶	سلامت، بهداشت و درمان در شهرستان چابهار
۴۷	وضعیت بهداشت و درمان به زبان آمار
۵۵	افزایش جمعیت، مهاجرت و حاشیه‌نشینی
۶۹	آسیب‌های اجتماعی
۷۰	افتراق فضایی بین شهر چابهار و منطقه آزاد
۷۳	روستای تیس و منطقه آزاد
۷۵	بهزیستی و وضعیت چابهار
۷۹	سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در شهر چابهار
۸۱	اشتغال و بیکاری در جامعه فراگیر
۹۰	قانون کار و اجرایی شدن آن
۹۵	جامعه بومی فراگیر (کنارک، قصرقند و روستاهای اطراف)
۹۷	آب آشامیدنی، مسئله مهم چابهار
۹۸	گردشگری چابهار
۱۰۹	رکن چهارم: محیط‌زیست
۱۰۹	وضعیت محیط‌زیست چابهار
۱۱۱	منطقه آزاد و محیط‌زیست

پیشگفتار

سال‌ها است که امکان زیست تک‌ساحتی و محدود در حصارهای اندیشه‌ای، معنای خود را از دست داده است و در جهان شاهد رویکردهای جدیدی در موضوع راهبری فرایندهای توسعه هستیم که یکی از آن‌ها رویکرد مسئولیت اجتماعی شرکتی (CSR) است که از دهه ۱۹۵۰ توسط متفکران رشته مدیریت معطوف به عملکرد سازمان‌ها مطرح شد.

سازمان‌هایی که بنا بر مأموریت ذاتی‌شان تنها بر رشد و توسعه منافع و منابع زیربنایی و اقتصادی خود تمرکز داشتند و محاسبه سود و زیان اقتصادی، محوری‌ترین شاخص ارزیابی عملکرد درون و برون دستگاهی‌شان محسوب می‌شد، در ابتدا تحت فشار مردم و سازمان‌های مدنی، دید خود را اندکی به فراتر از منافع صرف سازمان معطوف داشتند. ضرورت افزایش اعتبار سازمانی، پذیرفته شدن در تعاملات بین‌بخشی حکمرانی، ورود مؤثر در عرصه سیاست‌گذاری عمومی و تبادل اندیشه، تجربه و دستاوردهای سازمان‌های دیگر و مطرح شدن نظریه‌های جدید توسعه در آکادمی، آنان را به ضرورت حتمی و گریزناپذیر این الگوی حکمرانی و مشارکت سوق داد.

امروز دیگر به‌وضوح مشخص است که عمل سازمان‌ها بر محیط بیرونی تأثیر به‌سزایی خواهد داشت و نمی‌توان سود و زیان ناشی از عملکرد آن‌ها بر جامعه را نادیده گرفت. گرایش مسئولیت اجتماعی به سمت و سوی است که فواید اجتماع محلی و ملی در امتداد آن تعریف شده است. لذا تلاش بر این است که سود و زیان سازمان‌ها به گونه‌ای باشد که مردم هزینه اضافی متحمل نشوند. از آنجایی که عمل سازمان‌ها تأثیر عمده‌ای بر نظام اجتماعی دارد؛ بنابراین چگونگی فعالیت آن‌ها باید به گونه‌ای باشد که در اثر آن زیانی متوجه جامعه نشود و در صورت رسیدن زیان، ملزم به جبران آن باشند. امروزه این تعریف به ضرورت اثرگذاری مثبت و مؤثر سازمان بر مناطق پیرامونی نیز گسترش یافته است. چنان‌که در بسیاری از کشورها و همچنین نسبت چشمگیری از سازمان‌های داخلی، امروزه همه مدیران باید به کارهایی دست بزنند که موردقبول جامعه و منطبق با ارزش‌های آن باشد.

جدا از مباحث نظری که در مورد تعریف و نیز ابعاد مسئولیت اجتماعی وجود دارد و پرداختن به آن‌ها مهم است، نقشه راه مسئولیت اجتماعی هر سازمانی باید با توجه به رسالت

توسعه‌ای و فراگیری حوزه فعالیت و اقدام آن در سطح ملی و محلی، شناخت از جایگاه و اعتبار آن در محیط اجتماعی، شناسایی مختصات ممکن آن سازمان با توجه به خصوصیات عام و خاص و سنجش برد اثرپذیری و اثرگذاری بر محیط پیرامونی برحسب تجربیات ملی و بین‌المللی تدوین شود.

تلاش‌هایی که شرکت‌ها در حوزه مسئولیت اجتماعی خود انجام می‌دهند، طیف وسیعی دارد و از سرمایه‌گذاری‌های مادی بر روی یک برند تا سیاست و تاکتیک‌های ارتباط دستانه با مشتری را در برمی‌گیرد. این تلاش در وهله نخست با چشم‌انداز مشارکت فعال در عرصه عمومی و ارتقاء سطح توانمندی و مهارتی جامعه محیطی صورت می‌پذیرد، اما موجب بهبود تصور عمومی جامعه نسبت به شرکت، افزایش پوشش رسانه‌ای نسبت به فعالیت‌های شرکت، افزایش مشارکت کارکنان، جذب و حفظ سرمایه‌گذاران، ایجاد محیط کاری آرام و مناسب برای فعالان اقتصادی و کارمندان شرکت، افزایش خلاقیت کارکنان و استفاده از ظرفیت و پتانسیل نیروهای برون‌سازمانی، می‌شود.

بر این اساس و با توجه به این مهم که هر فرد، گروه، سازمان یا نهادی مسئول رفتار خود و تأثیر بر محیط پیرامونی است، سازمان منطقه آزاد چابهار به‌عنوان سازمانی توسعه‌ای در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی و اولین سازمان در منطقه، برنامه‌ریزی و اقدام در حوزه مسئولیت اجتماعی را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین محورهای فعالیتی خود در دستور کار قرار داده است. مسئولیت اجتماعی این سازمان در دو سطح سازمان منطقه آزاد و بنگاه‌های اقتصادی حاضر و فعال در محدوده تعریف شده است.

منطقه آزاد چابهار به‌عنوان جدی‌ترین کانون فعالیتی در چابهار (نقطه تلاقی دو سند مهم توسعه منطقه‌ای کشور یعنی توسعه سواحل مکران و توسعه محور شرق) به دلیل نقش استراتژیک و ژئوپلیتیک خود در منطقه، تأثیری اساسی بر اقتصاد و فضای اجتماعی، دانش و فناوری، تعاملات بین‌المللی، تقویت کردورهای ارتباطی جنوب-شمال و شرق-غرب، مناسبات سیاسی و تجاری ایران در منطقه و توسعه بندری و حمل‌ونقل دارد و از آنجایی که مقیاس فعالیتش به سمت فرا سرزمینی می‌رود و روندی سریع دارد به‌طور حتم بر مناسبات و کنش‌های محلی در دو بخش فرهنگ و اجتماع نیز اثرگذار بوده و از این رهگذر آثار هزینه‌ای چشمگیری که بخشی از آن در همین ابتدای راه مشهود است، در پی خواهد داشت. پایداری توسعه مورد انتظار، نیازمند

مشارکت حداکثری جامعه محلی با نگاه به مراقبت از محیط زیست است. مشارکت جامعه محلی در شرایطی می تواند محقق شود که در کنار اراده و خواست متولیان توسعه، مشارکت دادن جامعه محلی مورد توجه قرار گیرد. مشاهدات عینی، به خوبی نشان می دهد که شاخص های توسعه و مشارکت پذیری جامعه، خصوصاً در حوزه های آموزش، بهداشت و توانمندی های مهارتی، مناسب نیست و این روند در سال های آتی به دلیل شکل گیری سایر کانون های فعالیتی در دو محور پیش گفته، با پیامدهای اجتماعی ناخوشایندتری همراه خواهد شد.

توسعه و امنیت پایدار، به عنوان پیش نیازهای ضروری امکان بهره گیری از فرصت های بی بدیل منطقه، نیازمند اقدامات اساسی، همه جانبه و عمومی توسط همه سازمان ها و بنگاه های فعال اقتصادی حاضر در منطقه است. با چنین رویکردی، مسئولیت اجتماعی سازمان منطقه آزاد چابهار می تواند در نقش "پیشران فعالیت های اجتماعی در مدل توسعه درونزا" عمل نماید و ضمن کاهش حس نارضایتی و دغدغه نسبت به پیامدهای توسعه اقتصادی در فضای محلی، از احتمال گسست اجتماعات محلی از مجموعه اقدامات توسعه ای در آینده، پیشگیری نماید و پتانسیل بالقوه نیروهای بومی را احصاء و در راستای چرخه رشد اقتصادی، ارتقاء سطح آگاهی و توانمندی اعضای جامعه محلی فعلیت بخشد. چنین برهم کنشی جزء از راه تعامل پایدار و هدفمند ذی نفعان حوزه حکمرانی و سیاست گذاری با نیروهای اجتماعی و فعالان بخش مدنی میسر نخواهد بود که رویکرد مسئولیت اجتماعی جامع ترین و اجرایی ترین الگوی ممکن است.

نظامنامه مسئولیت اجتماعی منطقه آزاد، الگو و قاعده ای برای تحقق این مهم است که با تلاش موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، اولین نهاد علمی علوم اجتماعی در کشور و با مدیریت علمی جناب آقای دکتر حسین ایمانی جاجرمی تدوین گردیده است که وظیفه می داند از زحمات ایشان و همکارانشان نهایت سپاس را داشته باشم. این نظامنامه بر پایه مطالعات و پایش میدانی منطقه شهری چابهار و مناطق همجوار و ضرورت های آتی توسعه، نیازمندی های مشارکت پذیری و حضور حداکثری جامعه و الزامات توسعه پایدار را به درستی استخراج و در قالب هدف، راهبرد، سیاست و برنامه به عنوان نقشه راه سازمان منطقه آزاد و شرکت های فعال در این مجموعه تدوین کرده است.

نظارت علمی بر اجرای فرایند مطالعاتی بر عهده جناب آقای دکتر عبدالوهاب شهلی بر بوده که با فهم عمیق ضرورت های فرهنگ و اجتماع بومی منطقه در فرایند توسعه، استراتژی مطالعه را

تدوین نموده و بر یافته‌های تیم پژوهشی صحنه گذاشته‌اند که لازم می‌دانم از ایشان نهایت تشکر را داشته باشم. در پایان، از همکارانم و نیز همه کسانی که در این اقدام ارزشمند یاریگر سازمان منطقه آزاد چابهار بوده‌اند قدردانی نموده و تلاش خواهیم نمود تا با اجرای صحیح این برنامه در جهت توسعه پایدار منطقه با رویکرد جلب مشارکت حداکثری جامعه محلی و مراقبت از محیط‌زیست، حرکت نماییم.

عبدالرحیم کردی

رئیس هیئت‌مدیره و مدیرعامل

سازمان منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار

از دهه‌های گذشته، منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار یکی از قطب‌های جذاب اقتصادی در سطوح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی در جنوب شرق ایران بوده است. پس از تأسیس منطقه آزاد چابهار و استقرار فعالیت‌های متعدد تجاری، صنعتی و خدماتی در محدوده آن، زیرساخت‌های توسعه‌ای مناسبی از نظر کالبدی، اجتماعی و اقتصادی به وجود آمده است که می‌توانند به‌مثابه پیشران‌های رونق اقتصادی-اجتماعی در سطوح محلی و نیز ملی عمل کنند.

توسعه در چابهار، همچون توسعه در جای دیگری، در کنار ایجاد فرصت‌های کاری منجر به تحولات جمعیتی و اجتماعی پرشتابی شده است که بدون توجه به آن‌ها آینده منطقه دچار چالش‌های اساسی خواهد شد. افزایش سریع جمعیت در منطقه شهری چابهار و رشد فزاینده شهرنشینی نامتوازن منجر به شکل گرفتن مسائل اجتماعی متعددی در حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار شده است که بازنگری در الگوهای گذشته توسعه و نیز برنامه‌ریزی برای ارتقاء شاخص‌های توسعه اجتماعی را می‌طلبد.

سازمان منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار به‌عنوان جدی‌ترین بازیگر توسعه منطقه تاکنون، موفقیت‌های چشمگیری داشته است اما تا رسیدن به سقف ظرفیت‌هایش مسیری طولانی در پیش دارد. استقرار رویکرد مسئولیت اجتماعی شرکتی در این سازمان یک نهادسازی جدید برای پایبندی هر چه بیشتر به توسعه جامعه محلی و افزایش بهره‌وری منابع اختصاص داده شده در این حوزه است.

مسئولیت اجتماعی امری مدنی است و بدون آگاهی، مطالبه‌گری و همراهی مردم، اطمینانی برای محقق شدن آن وجود ندارد؛ بر همین اساس بر آن شدیم تا یافته‌های طرح مطالعاتی «تدوین نقشه راه و برنامه عملیاتی استقرار استراتژیک مسئولیت اجتماعی شرکتی در سازمان منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار» را در فرم و محتوایی ساده در سه جلد تنظیم و در اختیار عموم قرار دهیم. جلد اول به سه بحث نظریه‌ها و مدل‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی، مطالعات موردی تطبیقی در ارتباط با مسئولیت اجتماعی در چندین منطقه آزاد حاشیه خلیج فارس و نیز گزارش عملکرد سازمان منطقه آزاد تجاری-صنعتی در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکتی، اختصاص داده شده است. جلد دوم به یافته‌های میدانی شامل مشاهدات میدانی، مصاحبه‌های عمیق با افراد و

گروه‌های مختلف و همچنین تحلیل ثانویه داده‌های آماری مرکز آمار و سالنامه‌های آماری استانی می‌پردازد. در جلد سوم، نظامنامه مسئولیت اجتماعی شرکتی سازمان منطقه آزاد چابهار و شرکت‌های زیرمجموعه آن در قالب چشم‌انداز و مأموریت، اهداف کلان و خرد، راهبردها و سیاست‌ها و درنهایت، ارائه گستره‌ای از پروژه‌ها به تفکیک ارکان چهارگانه مسئولیت اجتماعی مدنظر قرار گرفته است. مجموعه حاضر، حاصل بیش از ۹ ماه مطالعه و بررسی میدانی در حوزه مسئولیت اجتماعی است که موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران آن را به انجام رسانده است و در قالب ۴ جلد گزارش مجزا در اختیار کارفرما قرار گرفته است.

برای انجام این مهم، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به‌عنوان مجری پروژه با مدیریت اینجانب اقدام به تشکیل تیم پژوهشی کرد. اعضای تیم دکتر سعید معیدفر (دکترای جامعه‌شناسی)، دکتر حسین ایمانی جاجرمی (دکترای جامعه‌شناسی توسعه)، دکتر مونا ولیک جزی (دکترای طراحی شهری)، کاظم رحیمی (کارشناس ارشد توسعه اجتماعی)، رامین صفی یاری (کارشناس ارشد توسعه اجتماعی)، آرش خان دل (کارشناس ارشد مدیریت)، عبدالطیف کاروانی (دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی)، طلال رستمی (کارشناس ارشد پژوهشگری) و فاطمه خاوری (کارشناس ارشد ادبیات) بود که از همکاری همه نامبردگان نهایت سپاس را دارم. هماهنگی‌های امور اداری پروژه را کارکنان بخش اداری موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، انجام دادند که از تک‌تک آن‌ها تشکر می‌کنم.

حسین ایمانی جاجرمی

رئیس موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران

چکیده

در مطالعات اجتماعی، بررسی مسائل میدانی از طریق روش‌ها و تکنیک‌های مختلفی صورت می‌گیرد. این روش‌ها و تکنیک‌ها را به دو گونه کمی و کیفی می‌توان تقسیم کرد. در این مطالعه از هر دو روش برای رفع کاستی‌ها و افزایش نقاط قوت مطالعه استفاده شده است. در ابتدای مطالعه سعی شده است با مراجعه به میدان و استفاده از تکنیک‌های گوناگون، مشاهدات میدانی، مصاحبه با افراد و گروه‌ها مختلف، تشکیل گروه‌های بحث متمرکز و... به شناخت مسائل از نگاه ذی‌نفعان دست یابیم. در مرحله بعدی با استفاده از داده‌های کمی و آماری ارگان‌ها و سازمان‌های معتبر، مانند مرکز آمار، سازمان برنامه‌بودجه، استانداری استان سیستان و بلوچستان و... به تحلیل ثانویه داده‌های آماری در سه سطح کل کشور، استان سیستان و بلوچستان و حوزه نفوذ منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار پرداخته شده است. حوزه نفوذ، منطقه ۵ شهرستان چابهار، کنارک، سرباز، قصرقند و نیک‌شهر در نظر گرفته شده است. مبنای شناسایی مسائل اجتماعی داده‌های کیفی بوده و سعی شده است، وضعیت مسائل اجتماعی مطالعه شده با داده‌های کمی سال‌های قبل مورد تأیید یا تعدیل قرار گیرد؛ همان‌طور که در ادامه آمده است، وضعیت استان در شاخص‌های مختلف اجتماعی در مقایسه با میانگین کل کشور در آخرین رتبه‌ها قرار داشته و وضعیت شهرستان‌های جنوبی در مقایسه با مرکز و شمال استان نیز در رتبه‌های پایین‌تری است. شاخص‌ها و سرانه‌های ارائه شده، نشان از وضعیت بسیار حساس منطقه و نیاز به توجه ویژه در ارائه خدمات، منابع و تخصیص بودجه‌های سالانه دارد. امید است، مسئولیت اجتماعی شرکتی سازمان منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار گامی در راستای بهبود وضعیت موجود و افزایش سرانه‌های امکانات زیربنایی و نیازهای مختلف جامعه بومی مورد مطالعه باشد.

ارکان مسئولیت اجتماعی شرکتی

مسئولیت اجتماعی شرکتی به معنای مسئولیت شرکت در پاسخگویی به پیامدهای فعالیت‌هایی است که جامعه را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. منظور از جامعه، همه ذی‌نفعان شرکت است. براساس یک تقسیم‌بندی می‌توان ذی‌نفعان هر شرکت را به چهار رکن تقسیم کرد. رکن نخست به خود شرکت مربوط بوده و شامل مأموریت‌ها و چشم‌اندازها، خط‌مشی‌ها و رویه‌ها، هنجارهای اخلاقی و قوانین و کلیه مسائل مربوط به کارکنان سازمانی و نیروی انسانی است. در لایه بعدی، مشتریان خرد و کلانی را شامل می‌شود که در ارتباط مستقیم با شرکت اصلی هستند و در حوزه خود مستقل عمل می‌کنند. رکن سوم، جامعه محلی است که به صورت غیرمستقیم با شرکت در ارتباط است و در آخرین لایه محیط‌زیست قرار می‌گیرد. در سازمان منطقه آزاد چابهار، ذی‌نفعان در چهار رکن به شکل نمودار زیر قابل توصیف هستند. مسئولیت اجتماعی شرکتی منطقه آزاد یک باور سازمانی است که به دنبال خلق ارزش مشترک بین ذی‌نفعان شرکت است و یک پروژه نیست که آغاز و پایانی داشته باشد؛ بنابراین برنامه‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی فعالیت‌هایی جاری در کسب و کار روزانه سازمان است.

نمودار شماره ۱: ارکان مسئولیت اجتماعی شرکتی

شناسایی ذی‌نفعان منطبق بر مدل مفهومی

براساس مدل چهارگانه مطرح شده در بالا در جدول زیر به تشریح کلی ذی‌نفعان هر رکن پرداخته شده است. این تقسیم‌بندی براساس اهمیت هر یک از ذی‌نفعان با توجه به ارتباط، تأثیرگذاری و یا تأثیرپذیری با سازمان منطقه آزاد چابهار صورت گرفته است. در رکن درون‌سازمانی، نیروی انسانی به تفکیک نوع همکاری با سازمان در رکن مشتریان ۶ گروه، تجار و واردکنندگان، تولیدکنندگان، پتروشیمی و صنایع فولاد، سازمان بنادر و گمرک، فروشندگان و غرفه داران و در نهایت، خریداران خرد در رکن جامعه محلی، شهروندان شهرهای چابهار و کنارک، روستای تیس و حاشیه‌نشینان شهری و سازمان‌های دولتی و مردم‌نهاد و در نهایت در رکن محیط‌زیست، گروه ساکنان و اداره محیط‌زیست قرار گرفته است.

جدول شماره ۱: شناسایی ذی‌نفعان سازمان منطقه آزاد به تفکیک ارکان مسئولیت اجتماعی

رکن مسئولیت اجتماعی شرکتی	ذی‌نفعان زیر بخشی
درون سازمان	نیروی انسانی و کارکنان رسمی
	نیروهای شرکت صید صنعتی
	نیروی انسانی شرکتی - پیمانی
مشتریان	تجار و واردکنندگان
	تولیدکنندگان
	پتروشیمی و صنایع فولاد
	سازمان بنادر و گمرک
	فروشندگان و غرفه داران
جامعه محلی	خریداران خرد
	شهروندان و ساکنان شهر چابهار و کنارک
	ساکنان روستای تیس و حاشیه شهر، کمب
	سازمان‌های و ارگان‌های دولتی
محیط‌زیست	سازمان‌های مردم‌نهاد داوطلبانه، سمن‌ها
	ساکنان و شهروندان شهرستان چابهار، کنارک
	اداره محیط‌زیست و منابع طبیعی چابهار

روش پژوهش و تکنیک‌های مطالعه

مبنای مطالعه برای تدوین مسئولیت اجتماعی شرکتی منطقه آزاد چابهار، روش‌های کیفی و استفاده از تکنیک‌های مشاهده‌ها و مصاحبه‌های میدانی بوده است. تیم مطالعاتی با سفر به شهر چابهار و کنارک و انجام بازدیدهای میدانی و هماهنگی‌های متعدد با افراد حقیقی و حقوقی برای انجام مصاحبه‌ها، توانست حجم اطلاعات میدانی ارزنده‌ای را جمع‌آوری کند؛ همچنین برای تدقیق این داده‌ها از تحلیل ثانویه داده‌های آماری مرکز آمار، بانک مرکزی و سالنامه‌های سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشوری استفاده شده است. در بررسی آمارها، حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار، ۵ شهرستان: چابهار، کنارک، قصرقند، سرباز و نیک شهر در نظر گرفته شده است و سعی شده است بررسی آماری در سطح کشور، استان و منطقه‌ای (حوزه نفوذ) موردبررسی مقایسه‌ای قرار گیرد. در جدول زیر، مصاحبه‌های انجام شده به تفکیک هر رکن آمده است.

جدول شماره ۲: اطلاعات مصاحبه‌شوندگان به تفکیک ارکان و ذینفعان آن

ارکان	ذی‌نفعان زیر بخشی	تعداد مصاحبه (نفر)	زمان (ساعت)
درون‌سازمانی	نیروی انسانی و کارکنان رسمی	۹	۱۲/۵
	نیروهای شرکت صید صنعتی و پیمانی	۶	۶
مشتریان	تجار، واردکنندگان و تولیدکنندگان	۴	۶
	پتروشیمی و فولاد، سازمان بنادر و گمرک	۳	۴
	فروشنندگان و غرفه داران و خریداران خرد	۱۶	۱۴
	سرمایه گذار گردشگری	۱	۳
جامعه محلی	شهروندان چابهار و کنارک، تیس و کمب	۳۱	۲۱
	شهرداری و شورای شهر چابهار	۳	۵
	گردشگران	۲۳	۲۰
	سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی	۸	۱۳
محیط زیست	سازمان‌های مردم‌نهاد داوطلب، سمن‌ها	۴	۶
	اداره محیط‌زیست و منابع طبیعی چابهار	۱	۲
	جمع	۱۰۹	۱۱۲/۵

محورهای مسائل مهم هر یک از ارکان مسئولیت اجتماعی سازمان منطقه آزاد تجاری- صنعتی چابهار

پس از انجام مصاحبه با توجه به مسائل و مشکلات موجود با محوریت مسئولیت اجتماعی شرکتی و همچنین مشاهده‌های میدانی در جدول زیر به جمع‌بندی محورهای مسائل به تفکیک چهارگانه ذی‌نفعان پرداخته شده است.

جدول شماره ۳: محورهای مسائل مهم هر یک از ارکان مسئولیت اجتماعی

ارکان	مسائل هر رکن	ارکان	مسائل هر رکن	ارکان
سازمان درونی	آموزش پایه و آموزش عالی	جامعه محلی	کارکنان	مشتریان
	آموزش فنی و حرفه‌ای		قانون مداری	
	وضعیت فقر در منطقه		چابکی و کارایی	
	سلامت، بهداشت و درمان		آموزش	
	جمعیت، مهاجرت و حاشیه‌نشینی		رفاه	
آسیب‌های اجتماعی	پتروشیمی و فولاد		مشتریان	
افتراق فضایی و نگاه جامعه	کارگاه‌های تولیدی			
روستای تیس و منطقه آزاد	شفافیت			
بهبودی و وضعیت چابهار	زیرساخت‌های منطقه آزاد			
سازمان‌های مردم‌نهاد	کارگران و قانون کار			
اشتغال و بیکاری در جامعه فراگیر	غرفه داران و فروشندگان	محیط‌زیست		
جامعه بومی فراگیر	سرمایه‌گذاران و تجار			
آب آشامیدنی	خریداران خرد			
محیط‌زیست دریا	منابع آبی			
فاضلاب و پسماندها	تأثیرات زیست‌محیطی			
منطقه آزاد و محیط‌زیست	حیوانات مودی			

رکن اول: سازمان منطقه آزاد چابهار

یکی از ارکان مسئولیت اجتماعی شرکتی شامل مسائل درون‌سازمانی است. منطقه آزاد تجاری- صنعتی چابهار با توجه به حجم بالای فعالیت‌ها و دارا بودن بیش از هزار نفر پرسنل، مسئولیت‌سنجینی بر عهده دارد؛ از این رو در ادامه به بررسی وضعیت کارکنان، قانون مداری، چابکی و کارایی، آموزش و رفاه آنان می‌پردازیم که در همین ارتباط، مصاحبه‌هایی با یکی از مسئولان و تعدادی از کارکنان رسمی، قراردادی و شرکتی سازمان انجام شده است.

کارکنان

کارکنان سازمان که بیش از هزار نفر هستند و در سه قالب رسمی، قراردادی و شرکتی کار می‌کنند که بیشتر آن‌ها را افراد بومی، جنس مرد و دارای مدرک کارشناسی تشکیل می‌دهند.

۱۲۰۰ نفر نیرو داره که ۲۰۰ نفر رسمی هستند و ۶۰۰ نفر در قالب شرکت سرمایه‌گذاری هستند و ۴۰۰ نیرو با شرکت‌های بخش خصوصی هستند؛ یعنی اگر با هر شرکتی قرارداد بسته می‌شود لیست افراد ضمیمه می‌شود و باید آن‌ها با شرکت کار کنند. از میان ۸۰۱ نفر نیرو رسمی و قراردادی سازمان ۷۶ درصد بومی (سیستان و بلوچستان) و ۲۴ درصد غیربومی هستند. از میان این کارکنان ۲۶ درصد رسمی و ۷۴ درصد شرکتی هستند. به لحاظ جنسیت ۱۱ درصد زن و ۸۹ درصد مرد هستند و به لحاظ تحصیلات هم ۳۶ درصد دیپلم و زیر دیپلم، ۱۶ درصد فوق‌دیپلم، ۳۹ درصد لیسانس و ۹ درصد فوق‌لیسانی و دکتری دارند. (مصاحبه با یکی از مسئولین سازمان)

در سال‌های گذشته اتفاقاتی برای کارکنان افتاده، فردی که برای سازمان ده سال کار کرده و طبق جدول طبقه‌بندی مشاغل جلو رفته، اما الان با ادغام در یک شرکت به‌صورت قراردادی هستند که پیشرفتی در کار خودشان نمی‌بینند و حقوق و مزایایشون هم ثابت مانده. خب این خود به خود باعث نارضایتی همیشه. کارمندی که وضعیت اقتصادی و قرارداد کاریش خوب بود، الان تبدیل به کارمند قرارداد موقت شده که سطح معیشتش پایین اومده. در خصوص پست‌های سازمانی و ارتقاء شغلی، ما می‌خواهیم آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها در چارچوب مشخصی تنظیم کنیم و به همه کارکنان ابلاغ کنیم که هم بحث شفافیت را اجرا کنیم و هم اینکه کارکنان اطلاع داشته باشند که من بعد ارتقا شغلی و تعیین میزان حقوق و مزایا چگونه خواهد شد و یک روال خاصی رو داشته باشه. بی‌نظمی موجود باعث شده که یک بی‌اعتمادی بین کارکنان و مجموعه مدیریت سازمان شکل گیرد و کارکنان انگیزه و توان لازم برای انجام امور محوله را نداشته باشند. (مصاحبه با یکی از مسئولین سازمان)

قانون مداری

آنچه که در سازمان، سبب ضعف و ناکارآمدی در بخش کارکنان می‌شود، وجود سیستم غیررسمی قدرت است که مانع اعمال نظر مدیران و هدایت صحیح سازمان می‌شود.

روابط غیررسمی در بعضی مواقع مهم‌تر از روابط رسمی کارکنان در منطقه آزاد است. یک بی‌نظمی خاصی در سازمان نهادینه شده که در نیروی انسانی مشهود است. این بی‌نظمی در صورت نبود شفافیت و عدم رعایت قانون تبدیل به یک عرف و حتی قانون نانوشته در بین کارکنان شده است. برخی حقوقی برای خودشان قائل‌اند که نه قانونی است و نه عادلانه. حتماً باید نظام مشخص و قانونی برای اداره مجموعه کارکنان تعیین گردد که یک فرد نمی‌تواند به‌تنهایی این نظام را تدوین و اجرا کند چرا که مقاومت و عدم مشارکت کارکنان عماد طرح را با شکست مواجه می‌کنند. این نظام پیشنهادی باید با مشارکت همه کارکنان و همراهی آنان باشد تا دایر گردد. (مصاحبه با یکی از مسئولین سازمان)

مناطق آزاد سازمان شتر، گاو پلنگ است. از یک طرف تابع قانون کار از طرف دیگر تابع قانون تجارت و همچنین وابسته به وزارت اقتصاد و مناطق آزاد هستند که قوانین موازی و ضد و نقیض وجود دارد که خود مانعی برای اجرای شفافیت، عدالت و رفاه کارکنان است. (مصاحبه با یکی از مسئولین سازمان)

چابکی و کارایی

در سازمان منطقه آزاد به دلیل حجم بالای کارکنان و عدم نظارت دقیق بر کارکرد و کارایی آن‌ها منجر به هدر رفت منابع مالی و انسانی شده است که چابکی در ساختار کارکنان و افزایش کارایی سازمانی را می‌طلبد.

تغییر مدیریت یکی از ضعف‌های اصلی سازمان در بحث اجرایی و سیاست‌گذاری است به طوری که در ۲۵ سال گذشته ما ۱۲ مدیرعامل داشتیم که میزان عدم ثبات مدیریتی را نشان می‌دهد. (مصاحبه با یکی از مسئولان فنی و زیربنایی سازمان)

آموزش

پراکندگی دوره‌های آموزشی، مناسب نبودن آموزش‌ها با وظایف سازمانی کارکنان، نبود یک چارچوب مناسب آموزشی منطبق با نیازهای جاری و آینده سازمان از مشکلات اساسی در زمینه آموزش کارکنان سازمان منطقه آزاد چابهار است.

یک نظام جامع آموزشی نه بر اساس چارچوب سازمان اداری و استخدامی بلکه بر اساس نیازهای سازمانی و ملزومات مناطق آزاد تنظیم شود و در این کار اسناد بالادستی هم مورد مطالعه قرار می‌گیرد و آن‌ها نیز اعمال می‌شوند. (مصاحبه با یکی از مسئولین سازمان)

رفاه

رفاه کارکنان در زمینه معیشت، مسکن و سلامت پیش بینی شده است هر چند که در میان کارکنان از نظر دسترسی به مزایا تفاوت‌هایی وجود دارد که منجر به نارضایتی آنان می‌شود.

ما در حوزه کارکنان سه هدف اصلی را در برای رفاه کارکنان و مسئولیت اجتماعی سازمان در قبال کارکنانش در نظر گرفتیم که عبارت‌اند از معیشت، بهداشت و درمان و مسکن. تأمین حداقل معیشتی و بحث سلامت و درمان کارکنان و همچنین تأمین مسکن در قالب تعاونی مسکن کارکنان را پیگیری می‌کنیم. در بحث سلامت سعی شده که بیمه درمانی برای همه کارکنان صادر گردد و برای بهره‌مندی از مزیت بیشتر بیمه‌های درمانی از بیمه تکمیلی استفاده کنند و با تشکیل تعاونی و واگذاری زمین سعی در تأمین مسکن آن‌ها هم هستیم اما دستورالعمل مشخصی وجود ندارد که بایستی نحوه واگذاری و شرایط لازم را در آن قید کنیم که به اطلاع عموم کارکنان برسد. (مصاحبه با یکی از مسئولین سازمان)

مگه ما چی کم داریم از اونایی که زیر کولر دارن کار می‌کنند. تازه سختی کار ما که از صبح تا شب داریم تو خیابون ماشین‌ها رو کنترل می‌کنیم سخت تره. فقط به خاطر اینکه من شرکتی‌ام باید از مزایای سازمان بی‌بهره باشم اما کارم در راستای وظایف و اهداف سازمان باشه. منم فوق دیپلمه و اون هم که توی مالی فوق دیپلمه ولی حقوقمون زمین تا آسمون فرق داره. (مصاحبه با یکی از کارکنان ترافیک سازمان)

برگزاری جشن‌های مختلف برای کارکنان و خانواده‌های‌شان، اعلام برنامه‌ها و شفافیت در قوانین، تنظیم نظام جامع خدمات رفاهی و معیشتی، ملاقات عمومی مدیران ارشد با کارکنان، ایجاد کانال ارتباطی انتقادات و پیشنهادات بین کارکنان و مدیریت از جمله کارها و فعالیت‌هایی است که در ارتباط با مسئولیت سازمانی می‌توان برای کارکنان انجام داد.

جدول شماره ۴: مسئله‌شناسی محور درون سازمان و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی

مسئله‌شناسی محور درون سازمان

افزایش دوره‌های آموزشی مرتبط	- کمبود آموزش‌های مرتبط با شغل هر فرد
تشکیل کمیته منابع انسانی به صورت مستمر و اعلام عمومی مشروح مطالب جلسه	- بی‌ضابطه بودن ارتقاء شغلی و نا عدالتی در آن
افزایش امکانات رفاهی کارکنان	- وجود تعداد زیاد نیرو در سازمان
رعایت عدالت در اعطای تسهیلات رفاهی در میان کارکنان	- کمبود امکانات رفاهی مانند مسکن و... برای کارکنان
چابک سازی ساختار و نیروی موجود در سازمان	

رکن دوم: مشتریان سازمان منطقه آزاد چابهار

منظور از اصطلاح مشتریان منطقه آزاد چابهار، شرکت‌ها، کارگاه‌های تولیدی، کارگران شاغل در شرکت‌های مستقر، بازرگانان، خریداران، غرفه‌داران و فروشندگان است که به صورت مستقیم و غیرمستقیم با سازمان منطقه آزاد در ارتباط هستند و سازمان در قبال مسئولیت اجتماعی شرکتی خود دارای حقوق و وظایفی است.

پتروشیمی و صنایع فولاد

از دیگر فازهای توسعه در منطقه، توسعه پتروشیمی و صنایع فولاد است که موج جدید توسعه را در منطقه ایجاد کرده است. این مسئله در مرحله نخست، پتانسیل‌های اشتغال و رونق اقتصادی برای منطقه دارد؛ اما اگر به مسائل اجتماعی و فرهنگی آن توجه نشود، سبب بروز مسائل و مشکلات بیشتری خواهد شد؛ به عبارتی فاصله ایجاد شده بین منطقه آزاد و شهر چابهار، از نظر کالبدی، زیرساخت‌ها، توسعه و دسترسی به منابع با گسترش و توسعه پتروشیمی و صنایع فولاد، دو چندان خواهد شد.

محدوده پتروشیمی حدود ۲۹۰ هکتار است که در چندین فاز تا ده سال آینده افتتاح خواهد شد. (سرپرست کارگاه پتروشیمی)

از مسائل مهم در حوزه پتروشیمی و صنایع فولاد، مسئله اشتغال است. نیروی انسانی در شهرستان‌های اطراف، انتظار اشتغال در فرصت‌های ایجاد شده را دارند؛ اما مهم‌ترین تهدید وضعیت موجود، نبود تجربه و مهارت برای انجام فعالیت‌های فنی و حرفه‌ای است.

مردم بومی، سواد فنی ندارند و فقط می‌توانند کار پیدی انجام دهند. هر چند به مرور زمان در برخی از کارهای عمرانی، تجربه کسب کردند. مثلاً برای کانال‌سازی، حدود ۶۷ کیلومتر با سنگ کار شد که در آخر کار، افرادی از مردم بومی، استادکار شده بودند. (سرپرست کارگاه پتروشیمی)

در مورد استخدام نیروهای بومی، بیشتر در دست پیمانکاران است. بیشتر پیمانکاران هم به دلیل نیاز به نیروهای متخصص ترجیح می‌دهند از استان‌های دیگر نیرو بگیرند تا نیروهای بومی. برای این منظور باید در راستای آموزش نیروهای بومی اقداماتی انجام داد. (سرپرست کارگاه پتروشیمی)

به سازمان فنی و حرفه‌ای و به دانشگاه‌های چابهار، گفته شده که برای سال‌های آینده، به نیروی متخصص در زمینه شیمی، عمران، مکانیک، جوشکاری و... نیاز هست. باید به

تربیت و آموزش این نیروها توجه شود که سال‌های آینده در پتروشیمی استخدام شوند.
(سرپرست کارگاه پتروشیمی)

پتروشیمی و فولاد، باید منابعی برای آموزش نیروی‌های محلی برای جذب کارهای فنی مثل جوشکاری، سخت و ساز و... در نظرگیرند؛ در صورتی که چنین اتفاقی نمی‌افتد و نیروی انسانی از شهرستان‌های دیگر تأمین می‌شود. (مصاحبه با عضو شورای شهر چابهار)

جدول شماره ۵: مسئله شناسی محور پتروشیمی و صنایع فولاد و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی محور پتروشیمی و صنایع فولاد
- دستورالعمل مشخص در استخدام نیروهای بومی	- سهم پایین جامعه محلی از فرصت‌های اشتغال پتروشیمی و فولاد
- آموزش فنی و حرفه‌ای برای افزایش مهارت‌های نیروی کار	- رعایت استانداردهای شاخص‌های محیط‌زیستی و توجه ویژه به پسماندها و آلودگی‌های هوایی
- سرمایه‌گذاری در حوزه نیروی انسانی متخصص	- توجه به زیرساخت‌های ضروری برای استقرار نیروی کار متخصص پتروشیمی و فولاد در زمان بهره برداری
- تفاهم‌نامه با مراکز آموزش عالی، فنی و حرفه‌ای برای تأمین نیروی انسانی متخصص	- استفاده از فناوری روز فیلتراسیون برای کاهش آلودگی زیست محیطی
- احداث خدمات شهری لازم برای پاسخگویی به نیازهای کارکنان و کارگران پتروشیمی	

کارگاه‌های تولیدی

تولیدکنندگان و کارخانه‌های شهرک صنعتی محدوده صنعتی منطقه آزاد، وظیفه تولید را در منطقه آزاد بر عهده دارند؛ هر چند در دهه‌های گذشته به دلایل مختلف از جمله نبود زیرساخت‌های مناسب برای تولید، این رسالت به خوبی به انجام نرسیده است؛ اما در وضعیت موجود، پتانسیل مناسبی برای احداث کارخانه‌های تولیدی در سطح منطقه وجود دارد. این مسئله به دلیل قوانین منطقه آزاد، مورد توجه برخی از سرمایه‌گذاران قرار گرفته است.

ما زیرساخت‌های مناسب برای تولید را فراهم نکرده‌ایم. نه از نظر زیرساخت‌های کالبدی و نه نیروی انسانی متخصص، شرایط مناسبی برای تولید نداریم. انگیزه تولید از سرمایه‌گذار گرفته شده است. در صورتی که می‌توانست شرایط به سمتی پیش برود که وضعیت تولید مناطق آزاد بسیار شکوفاتر از وضعیت کنونی باشد. زمین خالی بدون هیچ زیرساختی، برچه اساسی پیشرفت و توسعه پیدا کند. فراهم کردن اولیه شرایط که باید توسط دولت انجام می‌شد، رها شد، به همین خاطر برای درآمدزایی هزینه‌های توسعه، شرایط به سمت

رکن دوم: مشتریان سازمان منطقه آزاد چابهار | ۱۹

تجاری‌سازی و فروش کالای خارجی پیش رفت. مثلاً از مشتری‌ها، سال ۱۳۷۶، ۹۰ میلیون تومان اعتبار گرفته شد تا آب تأمین شود؛ اما هنوز آب تأمین نشده است. در قسمت صنعتی ما هنوز آب نداریم. (مصاحبه با دبیر اجرایی اتاق بازرگانی)

هزینه‌های سرمایه‌گذاری در تولید زیاد شده، برای مجوز، حدود ۱۵ میلیون سازمان دریافت می‌کند اما مگر چه امکاناتی می‌دهد. هنوز زیرساخت‌های تولید فراهم نیست. افرادی که خارج از سیستم باشند، اگر طرحی داشته باشند برای تولید، دو سال طولش می‌دهند و می‌فرستند دنبال مدارک و گواهی‌های خاص، آن‌قدر که خسته شود. بعد دو سال هم طرف از نظر مالی دیگر توانایی خرید و سرمایه‌گذاری را ندارد یا آن‌قدر خسته است که دیگر امیدی به ادامه ندارد؛ اما اگر آشنا باشی، همان یک هفته کارت انجام می‌شود و زمین را می‌گیری. (رئیس یکی از کارخانه‌های منطقه آزاد)

نرخ بهره بانکی و عدالت در اجرای قانون یکی از عوامل سهولت ایجاد کسب و کار است که با توجه به اظهارات صاحبان مشاغل و کارگاه‌های تولیدی این امر یکی از نقایص و کاستی‌های منطقه آزاد چابهار بوده است.

نرخ سود وام بانک‌ها دو برابر سرزمین اصلی است. بعضی از وام‌ها هم به‌گونه‌ای است که الان وام میدن و بعد از دو سال نرخ سودش رو تعیین میکنن. اگر زمین بخوای بگیري هست ولی سازمان در اختیارتون قرار نمیده و باید یا پول خرج کنی و یا پارتی داشته باشی که پشتت باشه. (مصاحبه با صاحب کارگاه تولیدی)

سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد با سرزمین اصلی هیچ فرقی ندارد و تنها تفاوتش در این است که کالایی که وارد می‌کنی راحت بتونی وارد سرزمین اصلی بکنی و همه کار قاچاق میکنن. این کار هم احتیاج به لابی قوی دارد که بتوانی جنست رو رد کنی. (مصاحبه با صاحب کارگاه تولیدی)

جدول شماره ۶: مسئله شناسی تولیدکنندگان و کارخانه‌های صنعتی و سیاست‌های پیشنهادی

مسئله شناسی محور تولیدکنندگان و کارخانه‌های صنعتی	سیاست‌های پیشنهادی
- فراهم نبودن زیرساخت‌های مناسب تولید	- تأمین زیرساخت‌های مناسب و هماهنگ در راستای تقویت تولید
- وجود تبعیض در ارائه فرصت‌های سرمایه‌گذاری	- تجدیدنظر در قوانین، دستورالعمل‌ها و رویه‌ها برای همسان‌سازی و یکپارچگی
- عدم وجود قوانین شفاف، مشخص و قاطع	- کاهش هزینه‌های تولید و ارائه بسته‌های تشویقی برای سرمایه‌گذاری
- هزینه‌های بالای تولید (هزینه زمین، تأمین زیرساخت‌ها و...)	- ضمانت اجرایی قوانین و ثبات اجرایی در صورت تغییر مدیریت
- بی‌ثباتی در سیاست‌ها و برنامه‌ها که مانع سرمایه‌گذاری بلندمدت می‌شود	

شفافیت

شفافیت سازمانی در اطلاع‌رسانی قوانین، مقررات، مزایده‌ها و مناقصه‌ها، تصمیمات، برنامه‌ها و... است و یکی از محورهای مهم مسئولیت اجتماعی است که رفتار همراه با عدالت سازمان را می‌تواند در برداشته باشد. این مهم از سوی سرمایه‌گذاران، مردم محلی و کارکنان مورد مطالبه قرار می‌گیرد.

ما بهتره که در قالب یک پنجره واحد با سرمایه‌گذاران برخورد بکنیم و مقررات و ضوابط را در قالب یک پکیج به آن‌ها اطلاع دهیم و انحصار در اطلاع از قوانین و مقررات باید از انحصار افراد خارج شود و به‌صورت الکترونیکی و چایی در اختیارشان قرار گیرد. (مصاحبه با یکی از مسئولین سازمان)

یکی از مشکلات سازمان، نبود قوانین همه‌شمول و شفاف در تخصیص زمین برای تولید است. سازمان بیشتر زمین‌های مرغوب را به‌صورت رانت به کارکنان و آشنایان آن‌ها می‌دهد؛ تا افراد بیرونی خبردار شوند، زمین تموم شده است. قیمت زمین در سال‌های قبل، ۳۵ هزار تومان بوده، الان دولتی ۷۰ هزار تومان است، اما آزاد ۱۵۰ هزار تومان، البته دولتی هم بتوانی زمین بگیری، سه سال آینده قیمت زمین مشخص می‌شود. زمین‌های منطقه صنعتی و کارگاهی رو بدون اطلاع فروختن و وقتی که ما مراجعه کردیم که زمینی برای احداث کارگاه و ایجاد تولیدی خریداری کنیم، گفتند که زمینی برای فروش نداریم. ما حتی طرح برای تولید لباس با پارچه خارجی داشتیم که بدون مطالعه آن را رد کردند. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

درآمد و میزان گردش مالی منطقه آزاد از پارو بالا میره. جووری هست که میتونه دوبار شهری مثل چابهار رو خراب کنن و از نو بسازن. معلوم نیست این پول کجا میره. مردم بد بخت هستند و بودجه این منطقه همین جووری داره خورده میشه. (مصاحبه با یکی از ساکنین چابهار)

زیرساخت‌های منطقه آزاد

زیرساخت‌های منطقه آزاد که علاوه بر بعد کالبدی که فرودگاه‌ها، محورهای مواصلاتی جاده‌ای و ریلی، انرژی، پمپ بنزین، هتل، رستوران و... را شامل می‌شود به طور مستقیم به اهداف سازمانی نیز مرتبط است؛ همچنین به زیرساخت‌های آموزش، بهداشت، سلامت و غیره نیز که به طور غیرمستقیم و در ارتباط با ساکنان است نیز اشاره می‌کند.

زیرساخت‌های منطقه آزاد بسیار در سرمایه‌گذاری مهم است. این زیرساخت‌ها ممکن است از جنس امنیت مالی و جانی باشد که در بحث گردشگری بسیار مهم هستند چرا که امنیت پایه اصلی گردشگری است و همچنین زیرساخت‌های کالبدی مانند برق، انرژی، خطوط ارتباطی مانند جاده، راه آهن و هواپیما است که می‌تواند برای سرمایه‌گذار مهم باشد. (مصاحبه با سرمایه‌گذار در منطقه آزاد)

اینجا زیرساختی نداره. شما اگر عید اینجا بودید می‌دیدید که مردم برای پمپ بنزینا و پارک ماشین و آب و غذا صف کشیدن. جاده‌ها که دیگه اصلاً کشش نداشتند و توی این منطقه که ترافیکی وجود نداشت ملت توی ترافیک گیر کرده بودن. باین وجود ما میخواستیم که اینجا رو گردشگری بکنیم و جمعیت منطقه رو بالا ببریم. به دلیل ارتباط کسبه با کشورهای خارجی و دادوستد با آن‌ها مجبوریم که از پروازهای خارجی استفاده کنیم؛ اما متأسفانه پرواز مستقیم حداقل به دبی رو نداریم و مجبوریم بریم تهران و از اونجا بریم که علاوه بر وقت‌گیر بودن هزینه سفر رو هم بالا میبره. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

منطقه آزاد باید روی زیرساخت‌های آموزش، بهداشت و درمان، امکانات زیرساختی مانند خطوط حمل‌ونقل، پمپ‌بنزین و... سرمایه‌گذاری کند. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

کارگران و قانون کار

کارگران و قانون کار از دیگر مسائل مهم در حوزه مسئولیت اجتماعی است. توجه به حقوق افراد و شاغلین در سازمان و رعایت قوانین مربوطه از وظایف سازمان است. وضعیت کارگران در منطقه آزاد به دلایل مختلف از جمله قوانین کار، دستمزدهای پایین، نیروی کار بیش از اندازه و... نامناسب و بی‌سامان است.

سهولت در قوانین و حمایت از کارفرما در قوانین کار منطقه آزاد بهتر از سرزمین اصلی است. برای این که سرمایه‌گذار ترغیب شود، دست‌اش در مورد استخدام نیروی کار، باز است و اختیار تام دارد. ما موظفیم تنها ۸ نفر از کارگرایمان را بیمه کنیم، بقیه‌شان را بیمه نمی‌کنیم؛ و از نظر حق‌الزحمه، تقریباً یک سال از قانون کار و حداقل حق‌الزحمه سرزمین اصلی، عقبیم. الان ما دستمزد سال ۱۳۹۶ را که حدود ۸۰۰ هزار تومان است، به کارگرها می‌دهیم. نیروی کار زیاد است و کارگر ارزان است. (رئیس یکی از کارخانه‌های منطقه آزاد)

۲۲ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

حقوق کارگرها، حدود ۷۰۰ تا ۸۰۰ تومان است. خیلی‌ها بیمه ندارند و اگر کارخانه‌دار خوش‌اشن نیاید، اخراجشان می‌کند. دست کارگر به جایی نمی‌رسد. وضعیت کار الان کمی بهتر شده، قبلاً خوب نبود، کارخانه‌ها تعطیل بود؛ اما کارگر زیاد هست. به همین خاطر، دستمزدها پایین است. (مصاحبه با کارگران منطقه آزاد)

قانون کار مناطق آزاد، به نفع کارفرما است و کارگر به راحتی می‌تواند از کار اخراج شود و اعتراضی هم نمی‌تواند بکند. (مصاحبه با مدیر غذا و سلامت)

جدول شماره ۷: مسئله شناسی محور کارگران و قانون کار و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی محور کارگران و قانون کار
بازنگری و همگرایی قوانین کار	قوانین متفاوت از سرزمین اصلی و عدم توجه به حقوق اولیه کارگران
ارائه مشوق برای کارفرماهای برای رعایت حقوق اولیه کارگران	نبود ضمانت اجرای قوانین موجود توسط کارفرما
الزام به پرداخت حق بیمه برای کارگران	نبود الزام کارفرما برای پرداخت حق بیمه برای کارگران
	مشکلات رفت و آمد و نبود سرویس‌های حمل و نقل
	دستمزد پایین و عدم رعایت حداقل حقوق کارگری

گروه داران و فروشندگان

گروهی که در دو بخش ذی‌نفعان و مشتریان قرار می‌گیرند و می‌توانند دو نقش را داشته باشند، فروشندگان و گروه داران در منطقه آزاد هستند. از جمله مشکلات این گروه، اجرا نشدن صحیح قانون گمرک، وجود اتباع خارجی و داشتن سرمایه زیاد است که منجر به عدم رقابت با آنان می‌شود. بخش دیگر مشکلات این گروه، عدم وجود زیرساخت‌های مرتبط با موضوع فعالیتشان است که به میزان قیمت بلیط هواپیما، عدم وجود سرمایه یا صندوق محلی برای تأمین سرمایه، فرهنگ غلط و ادامه شیوه قدیمی برای انجام کار، عدم حمایت بانک‌ها و مدیریت غلط در مجتمع‌های تجاری مرتبط است.

قانون و روال خاصی برای ترخیص کالا وجود ندارد و در صورت وجود داشتن هم بدرستی اجرا نمی‌شود؛ یعنی بعضی از کالاها که برای شرکت‌های ممنوعه است ولی ترخیص می‌شود. بعضی از کالاها که تأیید بهداشت را ندارد ترخیص می‌شود. همه بازار گیر یک فرد در ترخیص کالا افتاده که بعضی از کالاها را ترخیص می‌کند و کالاهای باقی افراد را

برای یک ماه در گمرک نگه دارد. چرا باید یک فرد کل مافیای ترخیص را داشته باشد و کارهای غیرقانونی انجام دهد. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

یکی از مشکلات اساسی ما وجود افغانستانی‌هاست که پول زیادی را وارد بازار می‌کنند و باقیمت بالا مغازه‌ها را اجاره و یا خرید می‌کنند درحالی‌که ما توان رقابت با آن‌ها را نداریم. معلوم نیست که این‌ها برای پول‌شویی اینجا را راه انداخته‌اند یا نه اما آنچه که مسلم است توان اقتصادی ضعیف ما ایرانی‌ها و عدم رقابت با آن‌هاست که رفته‌رفته باعث حذف ما می‌شود. در انواع صنف‌ها هم هستند از پارچه، برنج و لباس گرفته تا موبایل و لوازم‌خانگی. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

سبک زندگی مردم این منطقه فرق دارد به‌گونه‌ای که چند لنج دارند ولی آن‌ها را نمی‌فروشند که یک کشتی بخرند. ممکن است خانم‌ها یک کیلو طلا داشته باشند ولی خانه خیلی ساده و ابتدایی دارند اگر مردم همت کنند و یه صندوق برای حداقل تأمین سرمایه فروشندگان محلی ایجاد کنند خیلی میتونه توی اشتغال و اقتصاد منطقه و مردم مفید باشه. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

بانک‌ها هیچ حمایتی از کسانی که بخواهند تازه‌وارد بازار شوند، نمی‌کنند؛ به همین دلیل کسانی که سرمایه لازم را ندارند نمی‌توانند وارد بازار شوند. هیچ صندوقی هم در منطقه وجود ندارد که بتواند از کسبه حمایت کند و بتواند پشتوانه مالی برای آن‌ها باشد. این عامل باعث شده که کسبه توان مالی کمی داشته باشند و نتوانند با برندهای معروف کار کنند و بتوانند نمایندگی آن‌ها را بگیرند و این باعث افت کیفیت کالاها و ارائه شده در منطقه آزاد چابهار می‌شود. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

اگر این منطقه رو مثل کیش و قشم به منطقه گردشگری تبدیل کنند باید حتماً فکری به حال پروازها بکنند. چرا که فاصله از مرکز کشور زیاد است و گردشگران مجبور هستند که بیشتر از هواپیما استفاده کنند. قیمت پروازها هم در مقایسه با جاهایی مثل کیش بسیار بالاست و اصلاً برای فردی که در تهران است نمی‌ارزد که باقیمت دو برابر کیش به چابهار بیاید. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

مدیریت مجتمع‌های تجاری روال قانونی ندارند. جلسه هیئت‌مدیره مرتب برگزار نمی‌شوند و شفافیتی در مباحث مالی وجود ندارد. مدیریت یکپارچه نیست و بین مجتمع‌ها فرق زیادی هست. حتی حقوق کارگرانی که در آنجا کار می‌کنند پرداخت نمی‌شود. (مصاحبه با فروشنده‌ای در منطقه آزاد)

سرمایه‌گذاران و تجار

سرمایه‌گذاران و تجار به‌عنوان شرکای قوی سازمان منطقه آزاد با مشکلاتی مانند روابط خارجی ایران با سایر کشورها، فرهنگ مذهبی و سنتی جامعه میزبان، مسئله قومیت، مشخص نبودن قوانین در منطقه، تداخل و تعارض قوانین منطقه آزاد با سرزمین اصلی، پایین بودن وضعیت مالی مردم محلی و عدم مهارت شغلی آنان، آب شرب و پیچیدگی روند اداری برای انجام سرمایه‌گذاری و تجارت در منطقه روبه‌رو هستند.

سیاست کلی کشور در بحث سرمایه‌گذاری نیز تأثیرگذار است به‌خصوص اینکه منطقه آزاد به دلیل ارتباط با کشورهای خارجی بسیار به سیاست‌های کلان کشور در سیاست خارجی وابسته است. به علت پایین بودن وضعیت مالی منطقه، سرمایه‌گذار بومی نیست و چون وضعیت سواد و مهارت کاری هم پایین است اگر سرمایه‌گذاری به این منطقه بیاید بومی‌ها انتظار دارند که از نیروی انسانی آن‌ها استفاده شود چون بیکاری بالاست، اما به دلیل پایین بودن توانایی شغلی افراد، سرمایه‌گذار مجبور است از نیروی غیربومی استفاده کند و این خود یکی از دلایل مخالفت با سرمایه‌گذاری در منطقه و ممانعت از آن است. (مصاحبه با سرمایه‌گذار در منطقه آزاد)

در مواقعی همپوشانی و همچنین مشخص نبودن الزام به قانون منطقه آزاد و یا سرزمین اصلی سرمایه‌گذاران را دچار سردرگمی می‌کند و باعث کاهش سرمایه‌گذاری در این مناطق می‌شود. عامل دیگر که در سرمایه‌گذاری منطقه مهمه مربوط به سرمایه‌گذاران است. اون هم مربوط به سرمایه پایین سرمایه‌گذاران داخلی در مقایسه با خارجی‌ها است که این موضوع به دلیل ارزش پایین بودن نرخ ریال در مقابل ارز خارجی چندین برابر مهم می‌شود. برای همین سازمان منطقه آزاد باید برای سرمایه‌گذاران داخلی هم سیاست‌هایی را اتخاذ کند که در برابر خارجی‌ها توان رقابت و نیز جایگاه وجود داشته باشد. (مصاحبه با سرمایه‌گذار در منطقه آزاد)

بسیاری از مسئولیت‌ها به منطقه آزاد محول نشده است. برای اینکه یک کاری بکنیم باید هم مجوز از سازمان‌ها و ارگان‌های دیگر بگیریم و هم از سازمان منطقه آزاد خب این موضوع تجار رو دچار سردرگمی می‌کند که بالاخره باید از قوانین کدوم دستگاه و نهادی تبعیت کنه. دریافت تسهیلات هم یکی از موانع سرمایه‌گذاری است زیرا میزان بهره آن زیاد است چرا که با نرخ منطقه آزادی حساب می‌کنند از این رو نمی‌توان زیاد روی تسهیلات حساب باز کرد. (مصاحبه با سرمایه‌گذار در منطقه آزاد)

رکن دوم: مشتریان سازمان منطقه آزاد چابهار | ۲۵

آب شرب نیز یکی از موانع سرمایه‌گذاری در این منطقه است. هر چند که موضوع سرمایه‌گذاری نیاز به آب نداشته باشد اما نیروی انسانی آن که نیازمند آب شرب است. (مصاحبه با سرمایه‌گذار در منطقه آزاد)

خریداران خرد

خریداران خرد به‌عنوان بخش مهمی از ذی‌نفعان سازمان که در قالب خریداران (تجار خرد)، گردشگران و ساکنین محلی به خرید در منطقه آزاد اقدام می‌کنند، دارای مشکلاتی هستند که رفع آنان می‌تواند نه به‌عنوان هزینه بلکه به‌عنوان سرمایه‌گذاری و تلاش در جهت رونق اقتصادی منطقه باشد.

من اولین باره که میام چابهار و هیچ‌گونه آشنایی با اینجا ندارم اما حداقل توی این جور مواقع به نقشه و تابلویی هست که مردم و گردشگرا رو راهنمایی کنه. علاوه بر این که راهنمای منطقه و شهر نیست، برای مجتمع‌های تجاری هم راهنمایی نداشتند که بدونیم چی به چیه. (مصاحبه با یک گردشگر)

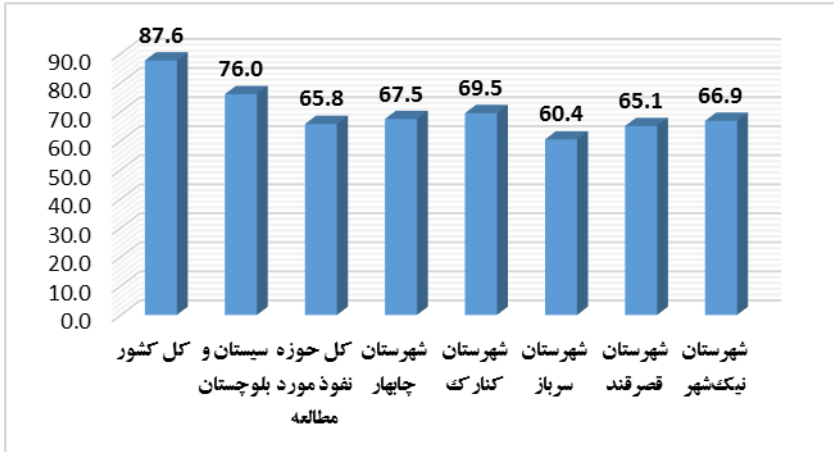
اینجا امکانات تفریحی و رفاهی خیلی پایینی داره. برای منی که اوادم چند روز تعطیلات رو بگذرونم و اگر شده به خریدی کرده باشم، هیچ جذابیتی نداره. یک دونه وسایل و لباس برند ندیدم. همش جنسای بنجل و از مد افتاده هستند که قیمت شون هم مثل تهران و سایر جاهای کشوره. خب اگر من اوادم که از منطقه آزاد خرید کنم تا قیمت پایین بیفته باید جنس و قیمت خوبی هم گیرم بیاد. قیمت هتل و مسافرخانه برای اقامت خیلی گرونه است. علاوه بر هزینه پرواز که در مقایسه با جاهای دیگه ای مانند قشم بالاست، هزینه اقامت هم بالاست و برای همین اصلاً نمی‌صرفه که بیای از چابهار خرید کنی. (مصاحبه با یک خریدار)

رکن سوم: جامعه محلی

آموزش پایه و آموزش عالی

وضعیت آموزش در استان سیستان و بلوچستان، از وضعیت کیفی و کمی مناسبی برخوردار نیست. این وضعیت هم در نیروی انسانی آموزش دهنده و هم امکانات آموزشی موردنیاز قابل توجه است. نرخ باسوادی کل کشور ۸۷/۶ درصد در سطح استان ۷۶ و در سطح حوزه موردبررسی ۶۵/۸ است. این وضعیت نشان از تفاوت بیش از ۲۰ درصدی نرخ باسوادی شهرستان‌های موردبررسی با سطح کل کشور دارد. تفاوت دیگر بین نقاط شهری با نقاط روستایی است. این تفاوت در سطح کشور ۱۲ درصد، در سطح استان ۱۶ درصد و در سطح شهرستان چابهار ۱۷ درصد تفاوت وجود دارد. وضعیت آموزش روستاهای استان، بسیار نامناسب و با کمبودهای متعددی همراه است؛ همچنین باید به تفاوت میزان باسوادی بین دو جنس توجه ویژه کرد که میزان باسوادی مردان حدود ۱۵ درصد بالاتر از باسوادی زنان در شهرستان‌های موردبررسی است.

نمودار شماره ۲: نرخ باسوادی به تفکیک محدوده‌های موردبررسی

«هر کسی که دل در گرو توسعه کشور داشته باشد؛ باید بداند زیربنای توسعه، نیروی انسانی است و توسعه نیروی انسانی اخذ مدرک تحصیلی نیست، بلکه یادگیری سبک و

مهارت درست زیستن است برای زندگی بهتر در جامعه‌ای سالم‌تر» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

«یکی از مشکلات اساسی، آموزش و پرورش ضعیف است که این آموزش ضعیف به دانشگاه هم منتقل می‌شود. آموزش و پرورش ما هم از نظر نیروی انسانی و هم از نظر فضاهای آموزشی و هم از نظر امکانات آموزشی بسیار ضعیف است. شاید بتوان گفت در کل کشور، جز بدترین‌هاست. از طرف دیگر، توان اقتصادی مردم نیز پایین بوده که همه این موارد باعث می‌شود که بیشتر به مسئله آموزش توجه کنیم» (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

«آموزش، آموزش و آموزش هم از نظر اهمیت و ضرورت تأکید می‌شود و هم از نظر تأثیرگذاری، آموزش نیازمند تکرار و تکرار و تکرار است. آموزشی در گذر زمان تبدیل به فرهنگ می‌شود، بنابراین باید مستمر و مکرر باشد. این آموزش در محورهای مختلف باید صورت بگیرد، هم بهداشت، هم آموزش رسمی، هم آموزش غیررسمی، آموزش مهارت زندگی و...» (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)

مسئله آموزش از مهم‌ترین مسائل چابهار است. نبود امکانات آموزشی، فضاهای آموزشی و... باعث بسیار از آسیب‌های دیگر در آینده جوانان می‌شود. ناآگاهی و ناتوانایی مهم‌ترین عامل مؤثر بر افزایش آسیب‌های اجتماعی است. (مصاحبه با مدیرعامل سمن گوهرصدف)

• وضعیت آماری آموزش رسمی در شهرستان

بررسی آمارهای بالادستی نشان از پایین‌ترین رتبه‌ها در کل استان سیستان و بلوچستان دارد که در این میان، سرانه‌های آموزشی در شهرستان چابهار در مقایسه با دیگر شهرستان‌های استان نیز در رتبه پایین تری است. به عبارتی شهرستان چابهار، به استناد آمارها و مشاهده‌های میدانی یکی از محروم‌ترین شهرستان‌ها در مسئله آموزش رسمی است. در این زمینه آمارهای زیر از زبان یکی از مسئولان آموزش و پرورش شهرستان می‌تواند نمایان‌گر وضعیت موجود باشد.

در سطح کشور بیش از ۱۴ میلیون نفر دانش آموز وجود دارد که حدود ۱۸ درصد جمعیت کشور است. این نسبت در استان سیستان و بلوچستان عدد قابل توجه ۲۵ درصد است. به عبارتی از هر ۴ نفر، یک نفر در سطح استان دانش آموز است که جمعیتی بالغ بر ۷۰۰ هزار نفر را شامل می‌شود. در شهرستان‌های مورد بررسی، حدود ۱۸۶ هزار نفر دانش آموز وجود دارد که ۲۴ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهد؛ سهم شهرستان چابهار نزدیک ۷۰ هزار نفر است که ۲۴/۳ درصد از جمعیت را تشکیل می‌دهد. این نسبت در شهرستان‌های دیگر بین ۲۲/۲ تا ۲۵/۶ درصد

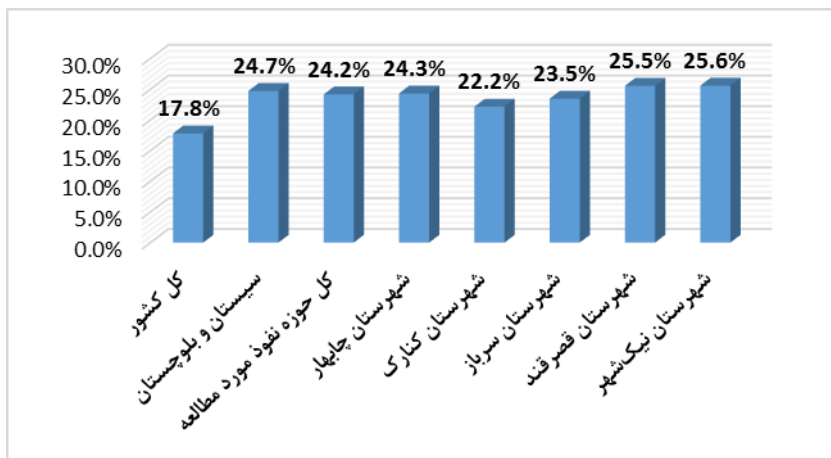
در نوسان است. برای ۱۴ میلیون دانش آموز، نزدیک ۸۰۰ هزار نفر کارکنان آموزش پرورش در سطح کل کشور وجود دارد. سهم استان نزدیک ۳۳ هزار نفر و سهم شهرستان چابهار ۲۲۰۰ نفر است. بررسی سرانه کارکنان و معلمان نشان می دهد که سرانه معلم به دانش آموز در سطح کشور برای ۲۵ دانش آموز یک معلم، در سطح استان برای ۳۰ دانش آموز یک معلم و در سطح حوزه نفوذ برای ۴۰ نفر یک معلم است. این آمار در سطح شهرستان چابهار ۴۴ دانش آموز، کنارک ۴۶ و سرباز ۵۴ دانش آموز برای هر معلم است. این وضعیت در کیفیت آموزش تأثیر زیادی گذاشته و باعث پایین آمدن کیفیت آموزش دانش آموزان می شود؛ همچنین از دیگر مسائلی که به زبان آمار، قابل بیان نیست، میزان کیفیت آموزشی نیروهای انسانی (معلمین و مدیران) در سطح استان های محروم است. در استان سیستان و بلوچستان و شهرستان های مورد بررسی نیز مسئله بسیار پررنگ و قابل توجه است. پیامدهای اصلی پایین بودن کیفیت آموزشی در میزان قبولی پایه های تحصیلی و مهم تر از آن در میزان قبولی در کنکور دانشگاه های مادر است. تقریباً سهم دانشجویان استان از دانشگاه های مادر کشور، نزدیک به صفر است در صورتی که یکی از نیازهای منطقه وجود نیروهای متخصص در حوزه های مختلف به ویژه حوزه درمان پزشکی و فنی و مهندسی است. برای این منظور، جذب برخی از اساتید موفق و سرمایه گذاری در نیروی انسانی برای بهبود وضعیت آموزشی و رسیدن به نتایج درخشان در ورود به دانشگاه می تواند وضعیت آموزش را از دور باطل خارج کند. همان طور که در نمودار زیر مشاهده می شود، سرانه معلم در شهرستان چابهار ۴۴ دانش آموز برای یک معلم است در حالی که سرانه متوسط کشوری ۲۵ نفر به ازای یک معلم است. این تفاوت نیاز به افزایش نیروی انسانی از نظر کمی و کیفی را مورد تأکید قرار می دهد.

«رشد طبیعی دانش آموزان در کشور از سال ۹۲ تاکنون، یک درصد است. در استان ما ۱۴ درصد است و در شهر چابهار ۲۷ درصد است؛ در عرض ۶ تا ۷ سال، یک سوم به جمعیت دانش آموزی اضافه شده است. همین سال تحصیلی گذشته، حدود ۹ هزار نفر در محدوده شهر چابهار به جمعیت دانش آموزی اضافه شده است. در سال ۱۳۹۴، جمعیت دانش آموزی حدود ۳۰ هزار نفر بوده که در سال ۱۳۹۶ به بیش از ۴۰ هزار نفر رسیده است.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

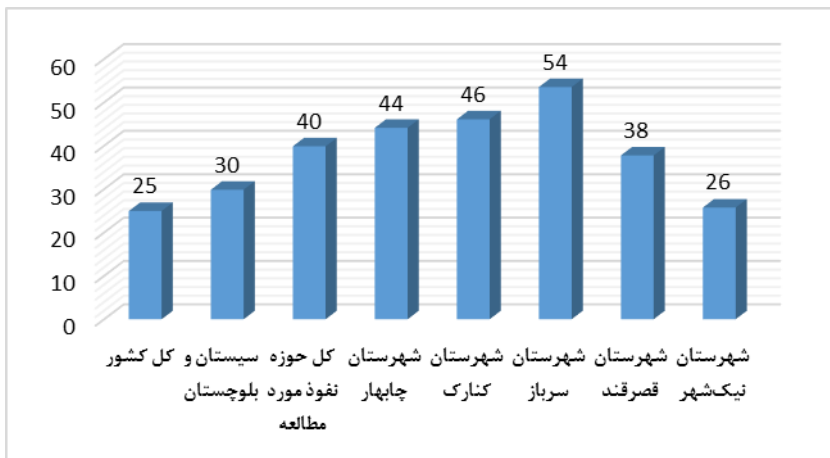
جدول شماره ۸: جمعیت دانش‌آموزی و کارکنان آموزشی و سرانه‌های مربوطه در حوزه نفوذ

کارکنان آموزشی				دانش‌آموز				محدوده
سرانه معلم به دانش‌آموز	سرانه کارکنان به دانش‌آموز	نسبت دانش‌آموز به جمعیت	مدیریت و کیفیت‌بخشی	معلم	جمع	دختر	پسر	
۲۵	۱۸	۱۷/۸٪	۲۲۶۹۹۷	۵۶۹۸۹۲	۷۹۶۸۸۹	۶۸۷۱۰۱۶	۷۳۴۹۳۲۶	کل کشور
۳۰	۲۱	۲۴/۷٪	۹۶۵۵	۲۲۹۸۸	۳۲۶۴۳	۳۲۲۵۷۶	۳۶۳۶۱۲	سیستان و بلوچستان
۴۰	۲۸	۲۴/۳٪	۱۹۳۹	۴۶۷۱	۶۶۰۰	۸۶۸۰۸	۹۹۴۵۴	کل حوزه نفوذ
۴۴	۳۱	۲۴/۳٪	۶۵۱	۱۵۶۰	۲۲۱۱	۳۱۴۵۷	۳۷۳۸۶	شهرستان چابهار
۴۶	۳۳	۲۲/۳٪	۱۹۵	۴۷۲	۶۶۷	۹۹۲۶	۱۱۸۳۱	شهرستان کنارک
۵۴	۳۶	۲۳/۵٪	۴۰۳	۸۱۶	۱۲۱۹	۲۰۳۹۹	۲۳۳۴۹	شهرستان سرباز
۳۸	۲۸	۲۵/۵٪	۱۴۷	۴۱۳	۵۶۰	۷۳۲۲	۸۲۸۱	شهرستان قصرقند
۲۶	۱۹	۲۵/۶٪	۵۳۳	۱۴۱۰	۱۹۴۳	۱۷۷۰۴	۱۸۶۰۷	شهرستان نیک شهر

نمودار شماره ۳: نسبت دانش‌آموز به کل جمعیت به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

نمودار شماره ۴: سرانه معلم به دانش آموز به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

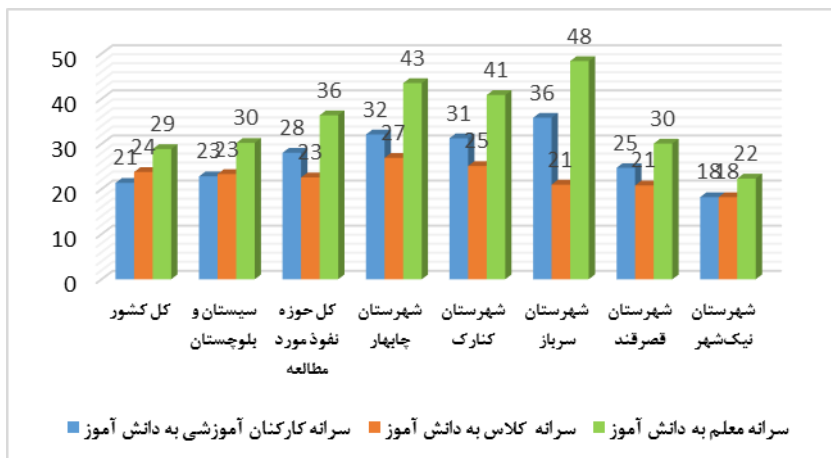
وضعیت رشد جمعیت دانش آموزی، مهم‌ترین عامل در تغییرات سرانه‌های آموزشی (فضای آموزشی، سرانه معلم و...) و کاهش فزاینده آن در مقایسه با کل استان و کل کشور است.

«فضای آموزشی، معلم دوم دانش آموز است. میانگین سرانه فضای آموزشی در کل کشور ۵/۳۴ مترمربع است. در برخی از استان‌ها مثل یزد، گیلان نزدیک به ۱۰ مترمربع است. سرانه در استان در سال قبل ۳/۱۱ و امسال ۲/۹ مترمربع است. در استان ما، دو شهرستان ضعیف‌ترین سرانه آموزشی را دارند، قصرقند و چابهار با ۱/۹ مترمربع است. با این‌که امسال دو مدرسه در چابهار افتتاح شده است، اما وقتی رشد جمعیت دانش‌آموزی داریم، عدد سرانه فضای آموزشی به جای بالا رفتن، کاهش داشته است.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

• بررسی سرانه‌های آموزش مقطع دبستان

در مقطع ابتدایی، سرانه‌های مربوط به کل کشور به ازای یک معلم، ۲۹ دانش‌آموز است که این وضعیت در استان ۳۰ و در سطح شهرستان چابهار ۳۶ دانش‌آموز می‌شود. سرانه کلاس درس نیز در سطح کشور ۲۴ دانش‌آموز در یک کلاس درس است که در سطح استان ۲۳ و در سطح شهرستان چابهار ۲۷ دانش‌آموز است. این وضعیت نشان از نیاز شدید به معلم و فضاهاى آموزشی در مقطع ابتدایی در سطح شهرستان‌های موردبررسی دارد. در سطح شهرستان سرباز وضعیت سرانه معلم به دانش‌آموز، ۴۸ نفر است که بیشترین دانش‌آموز را در بین شهرستان‌های موردبررسی دارد.

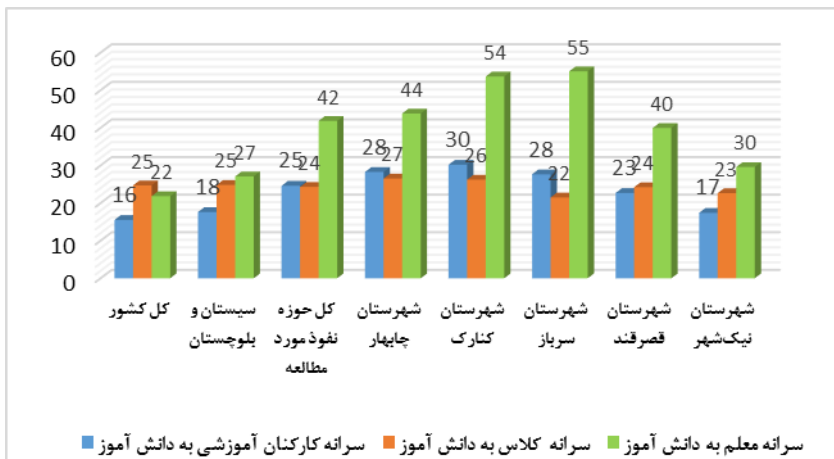
نمودار شماره ۵: سرانه‌های مدارس ابتدایی به تفکیک محدوده‌های موردبررسی

• بررسی سرانه‌های آموزش دوره اول متوسطه

در دوره متوسطه اول، تعداد دانش‌آموزان کاهش پیدا می‌کند، با این وجود در سطح کشور، سرانه معلم ۲۲ دانش‌آموز و سرانه کلاس ۲۵ دانش‌آموز است. در صورتی که در سطح استان این نسبت‌ها به ۲۷ و ۲۵ دانش‌آموز می‌رسد؛ در سطح شهرستان چابهار نیز، سرانه معلم ۴۴ دانش‌آموز و سرانه کلاس ۲۷ دانش‌آموز است. در این مقطع بیشتر به معلم آموزشی نیاز است و باید در این زمینه برنامه‌ریزی‌هایی صورت بگیرد. این مقطع پایه‌ای برای مقطع دوره متوسطه دوم است؛ وضعیت نشان می‌دهد که اگر دانش‌آموزان در این دوره پایه ضعیف‌تری داشته باشند؛ برای انتخاب رشته‌های تجربی و ریاضی شایستگی کمتری خواهند داشت؛ در صورتی که جامعه به متخصصان در حوزه‌های درمان و فنی و مهندسی نیازمند است.

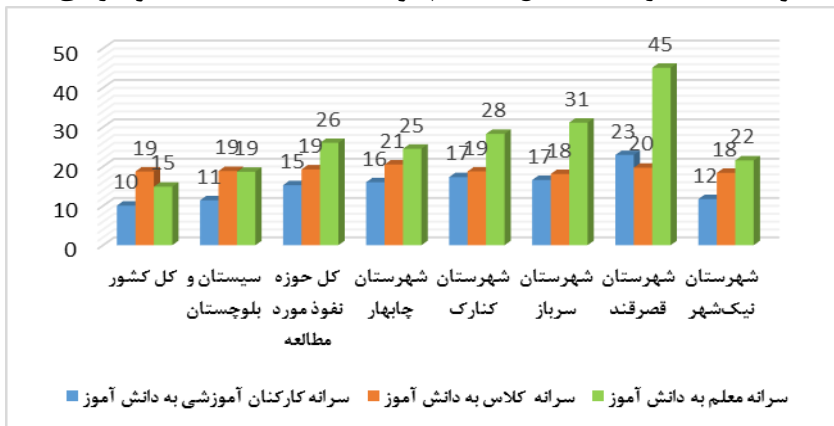
نمودار شماره ۶: سرانه‌های مدارس دوره اول متوسطه به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

• بررسی سرانه‌های آموزش دوره دوم متوسطه

با توجه به نمودار زیر، وضعیت دوره متوسطه دوم، از نظر فضاها، آموزشی تفاوت‌های آموزشی تفاوت اندکی با کل کشور دارد، اما از نظر سرانه معلم و کارکنان آموزشی، تفاوت مورد توجه است. به‌ویژه در ارتباط با معلم، سرانه کل کشور ۱۵ دانش آموز و سرانه چابهار ۲۵ دانش آموز است. از طرفی دیگر، همان‌طور که اشاره شد، کیفیت آموزشی نیز بسیار پایین‌تر از متوسط کل کشور است که باید در زمینه آموزش و امکانات آموزشی برنامه‌ریزی‌های اساسی صورت گیرد و برای رسیدن به نتایج بهتر، سرمایه‌گذاری‌هایی انجام شود.

نمودار شماره ۷: سرانه‌های مدارس دوره دوم متوسطه به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

سرانه‌های نسبت یک معلم به دانش آموز در شهرستان آمار عجیبی دارد، به‌طوری که در وضعیت کنونی بیش از ۶ هزار معلم برای رساندن سرانه معلم به دانش آموز به پایین‌ترین سرانه بعد از استان سیستان و بلوچستان، یعنی سرانه‌های استان خوزستان، نیاز است.

«سرانه معلم در کل کشور، به ازای هر ۱۳ دانش آموز یک معلم است؛ اما در استان به ازای هر ۱۸ دانش آموز یک معلم داریم. پراکندگی جمعیت ما نسبت به کل کشور، سه برابر است. ما برای اینکه سرانه ۱۸ نفر را به ۱۲ نفر برسانیم باید ۱۲ هزار ۶۰۰ نفر استخدام کنیم که به میانگین کشور برسیم. حال برای اینکه حداقل به میانگین استان قبل از خودمان برسیم، یعنی خوزستان یک معلم برای ۱۴/۵ نفر دانش آموز، ما نیاز داریم ۶ هزار ۵۰۰ نفر استخدام کنیم. وضعیت نیروی انسانی ما تا این حد مسئله دارد.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

• عملکرد آموزشی سازمان منطقه آزاد

عملکرد آموزشی منطقه آزاد را می‌توان در دو محور مورد بررسی قرارداد، محور اول، مربوط به وضعیت آموزشی داخل محدوده منطقه آزاد است که زیرساخت‌های مناسب و در حد منطقه آزاد فراهم نکرده است. با وجود احداث مدرسه در محدوده منطقه آزاد، اما از نظر کیفیت آموزشی در حدی نیست که باعث جذب دانش‌آموز از خود شهر شود. این مسئله به نبود نیروی انسانی متخصص در زمینه آموزش و امکانات آموزشی مربوط می‌شود.

«منطقه آزاد حداقل به اندازه پرسنل (تعداد نیروی انسانی) و خانوارهای آن‌ها، مدرسه درست کند. ما نمی‌خواهیم برای ما مدرسه درست کند، اما حداقل بار خودش در نیاز به مدرسه را از دوش ما بردارد. اصلاً برای حاشیه‌نشینان نمی‌خواهد مدرسه درست کند، برای رفع نیازهای خودش مدرسه درست کند. اگر این کار را هم کرده باشد، آیا کیفیت آموزشی مدارس منطقه آزاد قابل مقایسه با برخی از مدرسه داخل شهر است؟» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

«کیفیت آموزشی مدارس منطقه آزاد باید به نحوی باشد که از شهر چابهار دانش‌آموزان خوب و نخبه را جذب کند، در حالی که در وضعیت کنونی برعکس این است.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

در سال‌های اخیر مدیریت کنونی، اقداماتی برای بهبود وضعیت آموزشی منطقه انجام داده است. با توجه به این که روستای تیس در داخل محدوده منطقه آزاد است، مذاکرات و اقداماتی برای احداث مدرسه صورت گرفته است.

«در سال قبل، مدیریت کنونی، مجوز دبیرستان و هنرستان را گرفته و دارد برای بهبود وضعیت آموزشی و کیفیت آن تلاش‌هایی انجام می‌دهد.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

«طی مذاکره با منطقه آزاد، قرار شده که ۵ مدرسه در روستای تیس احداث شود که مهر امسال یک مدرسه ۱۲ کلاسه افتتاح خواهد شد.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

محور دوم، به عملکرد آموزشی منطقه در خارج از فنس مربوط می‌شود. گفتنی است براساس قوانین تخصیص منابع برای آموزش باید در داخل محدوده صورت گیرد که این مسئله باعث ایجاد محدودیت‌هایی برای انجام عملکرد خارج از محدوده می‌شود.

«تفاوت عمده منطقه آزاد چابهار با دیگر مناطق آزاد کشور، از نظر تقسیمات سیاسی است. برخلاف دیگر مناطق آزاد؛ منطقه آزاد چابهار بخشی از آموزش و پرورش چابهار را تحت

پوشش دارد، نه همه منطقه آموزشی را، به عبارت دیگر، مرز منطقه آزاد منطبق بر مرز شهر چابهار نیست. چارچوب منطقه آزاد، شامل محدوده منطقه آزاد و روستای تیس است. از نظر آماری اگر ما در چابهار حدود ۷۵ تا ۸۰ هزار جمعیت داشته باشیم؛ تنها ۲ تا ۳ هزار نفر تحت پوشش منطقه آزاد است. این باعث شده که با توجه به قوانین، از نظر هزینه کرد، منطقه آزاد تنها به محدوده خودش (داخل فنس) بپردازد. قانون، برای تخصیص منابع در محدوده خارج فنس منطقه آزاد محدودیت قرارداده که این خودش مبنای تبعیض است در صورتی که شهر با منطقه در تلفیق کامل است» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

مدیریت جدید منطقه آزاد، با توجه به رویکرد و نگاه مثبت، اعتباراتی فراتر از محدوده منطقه آزاد تخصیص داده است که شامل حال شهر چابهار هم شده است. در حال حاضر، همکاری آموزش و پرورش با سازمان منطقه آزاد در سه حوزه پیگیری می‌شود. ۱- مشاوره و آموزش خانواده ۲- تقویت بنیه علمی دانش‌آموزی ۳- دانش‌افزایی معلمان که در این سه حوزه فعالیت‌هایی با کمک آموزش و پرورش انجام شده است و تفاهم‌نامه‌هایی در زمینه ساخت فضاهای آموزشی منعقد کرده‌ایم. (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

• آموزش‌های غیررسمی

در کنار آموزش رسمی و پایه، توجه به آموزش‌هایی که دانش‌آموزان و افراد جامعه را در مسیر زیست سالم‌تر و زندگی با کیفیت‌تر توانمند کند، از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار است. این آموزش‌ها می‌تواند با عناوین مختلفی مانند مهارت‌های زندگی، شناخت و مقابله با آسیب‌های اجتماعی، اعتیاد و... باشد. آموزش و پرورش در کنار آموزش رسمی، به آموزش غیررسمی نیز می‌پردازد، اما نیاز به توجه ویژه دارد تا بتوان جمعیت گسترده‌ای را توانمند کند.

«برخی از مسائل اجتماعی در شهر چابهار عبارت‌اند از اعتیاد، روابط دختران و پسران، فضای مجازی و... آموزش و پرورش از سال ۱۳۷۶ با برنامه مهارت‌زندگی توانسته به مسائل پرورشی بپردازد و در این زمینه از سمن‌ها، افراد متخصص و... نیز استفاده می‌کند.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

«برخی جاها، آموزش به صورت انجام فعالیت‌هایی برای تغییر زندگی است. مثلاً ساختن دستشویی، آموزش الگویی است برای تغییر در سبک زندگی مردم، در این زمینه‌ها تلاش‌هایی صورت گرفته اما با تغییر افراد، روندها قطع شده و مستمر نبوده است.» (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)

• مشکلات و مسائل آموزشی

مرور آمار و سرانه‌ها، بیانگر مسائل، مشکلات و کمبودهای حوزه آموزش در شهرستان چابهار است. این وضعیت در شهرستان مجاور کنارک نیز تفاوت چندانی با چابهار ندارد.

«در بیشتر مدارس ما، معلم‌ها در کلاس ۵۰ نفر را دارند و به‌اندازه دو یا سه نفر معلم کار می‌کنند، اما تفاوت بسیار اندکی از نظر حق‌الزحمه وجود دارد. به همین خاطر در مناطق محروم به دلیل مسائل و مشکلات و نبود مشوق‌های مناسب، ماندگاری نیروی انسانی نداریم.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

اما مسائل دیگری نیز در ارتباط با کمبودها وجود دارد که بیانگر محرومیت مضاعف آموزش در شهرستان است. از مسائل مهم، آب شرب مدارس است.

«مدارس ما مشکل آب دارند و با سقایی تأمین آب می‌شوند.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

فقر مالی و فقر فرهنگی باعث بازتولید چرخه بی‌سوادی در منطقه شده است. اگر قرار باشد بومی‌گزینی کنیم و آن نیروی بومی سواد کافی نداشته باشند این مسئله منجر به بازتولید بی‌سوادی می‌شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

همچنین تأمین کمترین امکانات اولیه با توجه به وضعیت آب و هوایی استان و محرومیت‌ها با هزینه‌های بالایی همراه است.

«هزینه اداره مدارس ما، بیشتر از میانگین کشور است. هزینه‌های نگه‌داری و ارائه امکانات ما به دلیل نبود زیرساخت‌ها بیشتر است.» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

• پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت آموزش پایه

شاید اگر قرار باشد در کلیات مطالعه مسئولیت اجتماعی سازمان منطقه آزاد چابهار، تنها یک موضوع مورد توجه قرار گیرد، آن موضوع آموزش خواهد بود. آموزش با توجه به وضعیتی که در شهرستان دارد و با توجه به اهمیت آن در تحول و توسعه آینده، توجه ویژه‌ای می‌طلبد. پیشنهادهای زیر، مربوط به مصاحبه‌های میدانی با مسئولان، مدیران، فعالان اجتماعی و شهروندان در این باره است.

«تقویت مدارس شبانه‌روزی و جذب دانش‌آموزان از روستاهایی که تعداد دانش‌آموز آن کم است و امکان مدرسه و نیروی انسانی وجود ندارد. طرح‌های روستا مرکزی بسیار مناسب است برای سطوح پایین تحصیلی بهتر است و مدارس شبانه‌روزی برای سطوح بالای تحصیلی مناسب است. در مدارس شبانه‌روزی، امکان تحصیل دختران نیز با توجه به نگاه فرهنگی منطقه، بهتر و بیشتر ممکن خواهد بود. خانواده‌ها، وقتی با مدارس شبانه‌روزی که

کاملاً با پرسنل خانم اداره می‌شود، مواجهه می‌شوند، اجازه تحصیل به فرزندان خود را می‌دهند». (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

«نیازهای موردنظر آموزش و پرورش ۱- ساخت مدارس در حوزه ابتدایی (جوینی جمعیت) و مدارس ۶ کلاس ۲- در حوزه متوسطه، تجهیزات آموزشی هنرستان‌ها، آزمایشگاه، تجهیزات و... ۳- آموزش‌های غیررسمی، مهارت‌های زندگی و مهارت‌های فردی و تخصصی، مثل سوزن‌دوزی، گردشگری و...» (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

در زمینه افزایش کیفیت آموزشی، بهبود کادر آموزشی از اهمیت بالایی برخوردار است.

در بحث آموزش، کیفیت آموزشی بسیار مهم است. ما نیاز به افزایش کیفیت آموزش در کنار کمیت داریم. باید انگیزه دانش‌آموزان و خانواده را افزایش داد و کارگاه‌هایی در این زمینه برگزار کرد. اهمیت علم را باید نشان داد. باید در محلات گردهمایی‌هایی برای صحبت با جامعه محلی برگزار کنیم. الگوهای موفق را معرفی و ترویج کنیم. نگرش خانواده‌ها را باید تغییر داد. اگر تضمین شغلی ایجاد شود، در راستای آموزش‌های فنی می‌توان فعالیت‌های هدفمندی انجام داد. دوره‌های کوتاه‌مدت برای آموزش فنی و حرفه‌ای می‌توان ایجاد کرد. (مدیرعامل، گروه مردم‌نهاد نبی اکرم) وضعیت آموزش عالی در شهرستان

• آموزش عالی در منطقه آزاد چابهار

آموزش عالی در شهرستان و شهر چابهار، اگر وضعیت بدتری از آموزش پایه نداشته باشد، وضعیت بهتری ندارد؛ شاید زیرساخت‌های عمرانی از نظر ظرفیت فضای آموزشی تا حدودی در سطح شهرستان فراهم شده است؛ اما به دلیل نبود مدرسان متخصص و اساتید دارای سابقه بالا، کیفیت آموزش عالی در سطح مناسبی ارزیابی نمی‌شود. شاید فراهم کردن شرایط جذب اساتید مطرح، استفاده از نیروهای دانشگاه‌های زاهدان و کلان‌شهرهای دیگر، راه‌حلی برای افزایش کیفیت آموزش عالی باشد.

«شهرستان ۹ واحد دانشگاهی دارد؛ اما بیشترشان نیروی انسانی متناسب در حد دانشگاه را ندارند. شاید تنها دانشگاه دریانوردی هست که نیروی انسانی متناسب و مناسبی را با توجه به رشته‌های آموزشی دارد. دانشگاه پیام نور، دانشگاه بین‌المللی منطقه آزاد، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه سلامت، دانشگاه علمی و کاربردی منطقه آزاد، موسسه آموزش و عالی غیرانتفاعی- بهار اندیشه و دانشگاه علمی و کاربردی وابسته به شهرداری چابهار، دانشگاه‌های موجود در سطح شهرستان هستند. چون بحث پذیرش بومی در سال‌های اخیر

مطرح بوده، امکان قبول شدن افراد در دانشگاه‌های محلی و دانشگاه دریانوردی بسیار بالاست. با وضعیت دانش‌آموزان ضعیف، دانشگاه‌های چابهار هم ضعیف است.» «دانشگاه دریانوردی حدود ۲۰۰۰ نفر دانشجو و ۱۱۰ نفر استاد است که به تعدادی بورسیه هستند و حدود ۶۰ تا ۷۰ نفر در حال حاضر تدریس می‌کنند. دانشگاه آزاد، جمعیت دانشجویی بالایی دارد، اما اعضای هیئت‌علمی ضعیف هم از نظر کمیت و کیفیت دارد.» (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

علاوه بر این که وضعیت آموزش عالی به لحاظ کیفیت، پایین است دانشگاه‌هایی مانند دانشگاه علمی و کاربردی هم باعث مدرک‌گرایی و عدم مهارت برای اشتغال شده است. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

نکته دیگر در آموزش عالی، کاهش جمعیت در سن دانشگاه بوده که این مسئله به کاهش متقاضی ورود به دانشگاه در برخی از رشته‌ها منجر شده است. در برخی از شهرستان‌ها، با توجه به کاهش متقاضی، برخی از رشته‌ها و گروه‌های آموزشی، حذف و در برخی موارد کلیت دانشگاه منحل شده است.

«با توجه به تقاضای پایین و عرضه بیشتر در وضعیت موجود برخی رشته‌های تکمیل نمی‌شود. با وجود اینکه حتی شهریه هم نمی‌دهند، برخی رشته‌ها در سال‌های اخیر، تکمیل نمی‌شود.» (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

از طرف دیگر، نگاه ارزشی جامعه به علم و تحصیلات دانشگاهی تغییر کرده است. افراد بیشتر به مدرک تحصیلی نیاز دارند تا علم دانشگاهی. جایگاه علم و استفاده از آن در جامعه افول پیدا کرده و افراد انگیزه لازم برای تلاش در دانشگاه و یاد گرفتن علم و فن را ندارند.

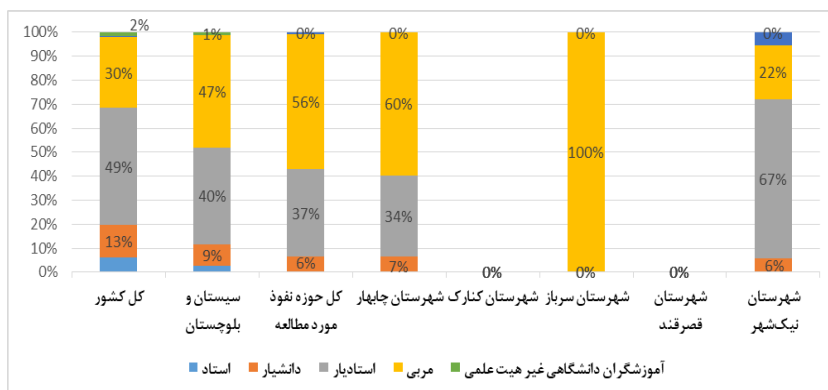
«کیفیت آموزش بسیار نامناسب است، افراد به قصد آموزش وارد دانشگاه نمی‌شوند، بیشتر به مدرک نیاز دارند. دانشگاه‌ها، بیشتر به موسسه صدور مدرک تبدیل شده‌اند و از نظر کیفیت بسیار ضعیف هستند.» (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

منطقه آزاد چابهار در اواخر دهه ۱۳۷۰، اقداماتی برای احداث دانشگاه بین‌المللی و بعدها دانشگاه علمی و کاربردی انجام داد؛ سپس وارد همکاری آموزش با برخی از دانشگاه‌های خارج از کشور شد و در برخی از رشته‌های مهندسی اقدام به جذب دانشجو کرد؛ اما با تغییر سیاست‌های مدیریت مناطق آزاد و با تغییر دولت اصلاحات، نگاه ارزشی به محور آموزش مناطق آزاد دچار تغییرات اساسی شد و به مرور دانشگاه بین‌المللی تضعیف شد. در وضعیت موجود، تلاش‌هایی برای راه‌اندازی دوباره با همکاری دانشگاه علم و صنعت در جریان است.

۴۰ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

آموزش عالی در راستای آموزش پایه و مسائل مرتبط با آن قرار می‌گیرد. هر چه وضعیت آموزش پایه از نظر کمیت و کیفیت بالاتر باشد، سبب پدیداری آموزش عالی با کیفیت و کاراتر می‌شود. برعکس این مسئله نیز صادق است. مشکلات آموزش پایه به آموزش عالی منتقل می‌شود. آموزش عالی در استان سیستان و بلوچستان و به‌ویژه شهرستان‌های مورد بررسی از کمبود امکانات تخصصی، فضاهای آموزشی، اساتید حرفه‌ای، نبود رشته‌های دانشگاهی مختلف و... رنج می‌برد. از میان شهرستان‌های ۵ گانه، مهم‌ترین شهر دانشگاهی چابهار است و شهرستان‌های نیک شهر و سرباز ظرفیت بسیار محدودی در عرصه دانشگاهی دارند. شهرستان چابهار با توجه به داده‌های میدانی و آماری از نظر امکانات آموزشی و اساتید حرفه‌ای از وضعیت مناسبی برخوردار نیست. دانشگاه دریانوردی چابهار به‌عنوان مهم‌ترین دانشگاه شهرستان، هیچ استادی (از نظر رتبه علمی) در هیئت علمی دانشگاه ندارد. حدود ۷ درصد از اساتید، دانشیار، ۳۴ درصد استادیار و ۶۰ درصد مربی هستند. در صورتی که در سطح کشور، ۶ درصد استاد تمام، ۱۳ درصد دانشیار، ۴۹ درصد استادیار و تنها ۳۰ درصد مربی هستند.

نمودار شماره ۸: ترکیب درصدی آموزشگران دانشگاهی به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

دانشگاه‌های دیگر شهرستان مانند دانشگاه دریانوردی، فعالیت‌های مشترکی با دانشگاه منطقه آزاد دارند.

«با منطقه آزاد تفاهم نامه‌ای رسمی نداریم، اما از نظر نیروی انسانی، خیلی از اساتید ما در ساعات غیرموظف در دانشگاه بین‌المللی و علمی و کاربردی تدریس می‌کنند. با منطقه آزاد

تعاملات زیادی نداشتیم، تنها تعدادی دوره‌های استارت آپ برگزار کرده‌ایم. در برخی موارد از کمک‌های مالی دریافت کرده‌ایم؛ اما با توجه به پتانسیل‌هایی که هست، می‌توان همکاری بیشتری کرد» (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار) «سازمان می‌تواند از نظر امکانات آزمایشگاهی، تجهیزات آموزشی و... فضاهای دانشگاهی کمک‌هایی انجام دهد. در این زمینه‌ها لازم است که به تجهیز امکانات و در مرحله بعد، فضاهای دانشگاهی توجه بیشتری شود. از جمله این پیشنهادات عبارت‌اند از: ۱- توسعه فضاهای آموزشی (با توجه به نیازهای پتروشیمی و فولاد می‌توان رشته‌های جدید تأسیس کرد) ۲- تجمیع امکانات آزمایشگاهی برای تربیت دانشجو ۳- دعوت از اساتید دانشگاه‌های مادر برای تدریس دوره‌های کوتاه‌مدت، کارگاه‌ها و...» (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

• آموزش فنی و حرفه‌ای

آموزش فنی و حرفه‌ای از مسائل مهم دیگر در منطقه به شمار می‌رود. منطقه با توجه به ظرفیت توسعه و برنامه‌های توسعه‌ای از جمله توسعه منطقه آزاد، توسعه بنادر خلیج، توسعه پتروشیمی و صنایع فولاد، نیازمند نیروهای انسانی آموزش دیده برای اشتغال در فرصت‌های موجود و آینده است. توسعه هر یک از موارد یادشده، نیازمند نیروی انسانی آموزش دیده و دارای مهارت فنی و حرفه‌ای برای انجام فعالیت‌های مهندسی، ساخت و نگهداری است. در صورتی که زیرساخت‌ها و فرصت‌های آموزش مهارت‌های فنی در سطح شهرستان محدود و بدون نیروی متخصص آموزش دهنده است که هر نهاد توسعه‌ای باید برای استفاده از نیروی کار بومی، برنامه‌ریزی داشته و سرمایه‌گذاری لازم را انجام دهد. در بحث آموزش به دلیل اهمیت آموزش فنی و حرفه‌ای در منطقه و وجود پتانسیل‌های اشتغال در زمینه پتروشیمی، فولاد، کشتیرانی، گردشگری و... اشاره‌ای به وضعیت مراکز فنی و حرفه‌ای می‌شود. در سطح حوزه نفوذ، تنها ۷ مرکز آموزش فنی (۴ ویژه مردان و ۳ ویژه زنان) وجود دارد. در سطح استان نیز ۱۹ مرکز است.

۴۲ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

جدول شماره ۹: وضعیت مریان و مراکز ثابت فنی و حرفه‌ای در محدوده‌های مورد بررسی

مراکز ثابت		مریان			محدوده	
ویژه زنان	ویژه مردان	جمع	زن	مرد	جمع	
۱۱۶	۲۰۹	۵۸۶	۱۳۸۷	۲۸۳۷	۴۲۲۴	کل کشور
۹	۱۰	۲۴	۶۴	۶۳	۱۲۷	سیستان و بلوچستان
۳	۴	۷	۱۶	۱۴	۳۰	کل حوزه نفوذ
۱	۱	۲	۶	۶	۱۲	شهرستان چابهار
۱	۱	۲	۵	۲	۷	شهرستان کنارک
۰	۱	۱	۱	۳	۴	شهرستان سرباز
۰	۰	۰	۰	۰	۰	شهرستان قصرقند
۱	۱	۲	۴	۳	۷	شهرستان نیک شهر

در رشته‌های مربوط به مراکز فنی و حرفه‌ای جدول زیر نشان‌دهنده وضعیت حرفه آموزان است. در رشته صنعت، بیشتر مردان مشغول به آموزش هستند در صورتی که در رشته خدمات، میزان زنان بیشتر است. در حوزه کشاورزی، زنان و مردان تقریباً نسبت مساوی دارند؛ هرچند در حوزه نفوذ به دلیل محدودیت مراکز فنی و حرفه‌ای، میزان مردان فزونی دارد. در رشته فرهنگ و هنر شرایط معکوس بوده و به جز سطح کشور که ۱۰ درصدی از هنرجویان مرد هستند، در سطح شهرستان‌ها هیچ مرکز فرهنگی و هنری برای مردان وجود ندارد و هیچ حرفه‌آموزی نیز نیست.

جدول شماره ۱۰: پراکندگی حرفه آموزان به تفکیک جنسیت و رشته تحصیلی

فرهنگ و هنر		کشاورزی		خدمات		صنعت		جمع	
زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	مرد و زن	
۷۸۹۰۴	۷۱۸۷	۴۳۷۷۲	۵۴۴۲۵	۱۴۴۱۸۰	۱۱۰۲۳۱	۳۹۴۲۰	۳۴۵۷۵۱	۸۲۳۸۷۰	کل کشور
۲۸۴۹	۳۶	۷۳۷	۶۰۶	۹۰۱۶	۳۰۲۹	۵۴۳	۸۱۹۳	۲۵۰۰۹	سیستان و بلوچستان
۴۵۵	۰	۶۹	۲۸۰	۱۶۳۴	۹۶۰	۱۲	۱۴۵۸	۴۸۶۸	کل حوزه نفوذ
۱۹۲	۰	۰	۵۷	۵۴۳	۱۵۱	۱۲	۷۳۴	۱۶۸۹	شهرستان چابهار
۵۸	۰	۶۹	۲۱۱	۴۰۵	۱۱۸	۰	۱۰۷	۹۶۸	شهرستان کنارک
۳۶	۰	۰	۱۲	۱۱۴	۱۸۳	۰	۳۸۵	۷۳۰	شهرستان سرباز
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	شهرستان قصرقند
۱۶۹	۰	۰	۰	۵۷۲	۵۰۸	۰	۲۳۲	۱۴۸۱	شهرستان نیک شهر

پتروشیمی و صنایع فولاد که می‌خواهد در این منطقه توسعه پیدا کند و نیروی انسانی استخدام کند، آیا نباید از همین الان شروع به ساختن زیرساخت‌های آموزشی و دیگر موارد کند؟ آیا نباید پاسخگوی نیازهای موردنیاز خود باشد؟ (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

فنی و حرفه‌ای آموزش‌ها را تا حدودی پوشش می‌دهند اما بسیار آموزش‌ها ابتدایی هستند و وقتی به بحث کاربرد آن‌ها می‌رسیم به درد نمی‌خورند و امکانات و بودجه فنی و حرفه‌ای زیاد نیست. نیازسنجی صنایع صورت نمی‌گیرد و صنایع و کارگاه‌ها اعلام نمی‌کنند که چه نیروهایی را می‌خواهند که ما چند سال زودتر نیروهای لازم را تربیت کنیم. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

جدول شماره ۱۱: مسئله شناسی آموزش در جامعه محلی و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی آموزش در جامعه محلی
افزایش سرانه‌های فضای آموزشی و استخدام نیروی انسانی	کمبود فضای آموزشی (۱/۹ مترمربع در برابر ۵/۴ مترمربع میانگین کشور) و نسبت معلم به دانش‌آموز ۱ به ۱۸ در مقابل ۱ به ۱۳ دانش‌آموز
افزایش کیفیت آموزش نیروی انسانی (معلمین)	فرصت‌های اشتغال نیروی کار در پروژه‌های توسعه‌ای پتروشیمی، صنایع فولاد و بنادر
تقویت فرصت‌های آموزش فنی و حرفه‌ای کوتاه‌مدت و دوره‌های حرفه‌ای	وجود آسیب‌های اجتماعی، فقر، اعتیاد، ناآگاهی و...
تأکید بر آموزش غیررسمی، مهارت‌های زندگی و... با همکاری انجمن‌های داوطلب	پایین بودن کیفیت آموزش پایه و آموزش عالی در سطح شهرستان
عقد تفاهم‌نامه و تأمین نیروی انسانی (معلم، دبیر، استاد دانشگاه) برای بهبود وضعیت آموزش پایه و عالی	

وضعیت فقر در منطقه و فعالیت‌های کمیته امداد

به علت خشک‌سالی‌های طولانی در منطقه، نبود زیرساخت‌های صنعتی، گردش مالی پایین ساکنین، مهارت پایین شغلی و بی‌توجهی مسئولین باعث تشدید فقر در منطقه شده است. تعداد خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد ۲۰۶۰ نفر است که بخش بیشتری از جمعیت را به علت مسائل فرهنگی و مقید بودن آن‌ها در برنمی‌گیرد. ۱۱۶۹ واحد کمیته امداد، حدود یک و نیم میلیون خانوار و نزدیک به یک میلیون زن سرپرست خانوار و... در سطح کشور خدمت‌رسانی می‌کند. در سطح استان نسبت خانوارهای موردحمایت بیشتر از کل کشور است. با توجه به جدول مربوطه؛ به ازای ۱۰ هزار خانوار؛ در سطح کشور ۱۹۸ خانوار، ۱۱۸ سرپرست زن، ۳۷۵ هزار نفر نیازمند، ۲۰۴ سالمند ۳۵ ایتم نیازمند حمایت را تحت پوشش خود قرار داده است. در سطح استان نسبت‌ها تقریباً دو برابر کل کشور است.

جدول شماره ۱۲: واحدهای خدمت‌رسانی، مددجویان موردحمایت کمیته امداد امام خمینی

محدوده	واحدهای امداد	خانوارهای مورد حمایت	خانوار یا سرپرست زن مورد حمایت	افراد مورد حمایت	سالمندان مورد حمایت	ایتم مورد حمایت	حامیان
کل کشور	۱۱۶۹	۱۵۸۱۶۰۹	۹۳۹۱۷۲	۲۹۹۸۳۳۱	۱۶۳۰۷۵۱	۲۸۲۰۶۵	۸۴۸۹۷۸
سیستان و بلوچستان	۷۸	۹۸۵۰۲	۵۲۸۳۸	۲۲۶۰۵۷	۸۱۷۷۹	۳۵۷۴۸	۲۱۶۹۶
کل حوزه نفوذ	۱۸	۳۰۸۰۷	۱۵۷۷۴	۶۹۲۵۹	۳۱۳۹۹	۱۱۶۸۰	۵۱۷۶
شهرستان چابهار	۴	۶۲۶۳	۳۶۰۹	۱۴۰۲۷	۳۶۳۱	۳۱۴۵	۱۳۳۷
شهرستان کنارک	۳	۲۷۷۸	۱۶۹۱	۵۸۵۴	۳۵۹۷	۱۲۸۹	۵۸۰
شهرستان سرباز	۴	۸۱۵۲	۴۰۸۱	۱۸۸۱۰	۱۱۷۹۸	۳۰۹۴	۱۴۸۳
شهرستان قصرقند	۱	۳۰۶۳	۱۴۸۷	۶۹۵۵	۴۱۶۹	۹۱۹	۲۳۴
شهرستان نیک شهر	۶	۱۰۵۵۱	۴۹۰۶	۲۳۶۱۳	۸۲۰۴	۳۲۳۳	۱۵۴۲

سرانه‌های مربوط به حمایت در سطح شهرستان‌های حوزه نفوذ بالاتر از سطح استان است و به ازای ۱۰ هزار خانوار، ۴۰۰ خانوار، ۲۰۵ زن سرپرست خانوار، ۸۹۹ نفر افراد نیازمند حمایت، ۴۰۷ سالمند و ۱۵۲ ایتم مورد حمایت زیرپوشش کمیته امداد بوده‌اند. این مسئله به‌طور تصویر مشخصی از وضعیت اجتماعی و آسیب‌پذیر استان و شهرستان‌های موردبررسی است. پیشنهاد می‌شود؛ در ارتباط با این بخش فعالیت‌های مشخصی برنامه‌ریزی شود.

جدول شماره ۱۳: سرانه مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی (به ازای ده هزار نفر)

خانوار مورد حمایت	خانوار یا سرپرست زن مورد حمایت	افراد مورد حمایت	سالمدندان مورد حمایت	ایتام مورد حمایت	حامیان ایتام
کل کشور	۱۹۸	۱۱۸	۳۷۵	۲۰۴	۱۰۶
سیستان و بلوچستان	۳۵۵	۱۹۰	۸۱۵	۲۹۵	۷۸
کل حوزه نفوذ	۴۰۰	۲۰۵	۸۹۹	۴۰۷	۶۷
شهرستان چابهار	۲۲۱	۱۲۷	۴۹۵	۱۲۸	۴۷
شهرستان کنارک	۲۸۳	۱۷۲	۵۹۶	۳۶۶	۵۹
شهرستان سرباز	۴۳۸	۲۱۹	۱۰۱۰	۶۳۴	۸۰
شهرستان قصرقد	۵۰۲	۲۴۳	۱۱۳۹	۶۸۳	۳۸
شهرستان نیک شهر	۷۴۴	۳۴۶	۱۶۶۴	۵۷۸	۱۰۹

به‌طور دقیق ۲۰۶۰ خانوار و ۴۷۱۲ نفر تحت پوشش کمیته امداد هستند. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

نیم درصد عوارض ورود و خروج کالا که طبق قانون برنامه ششم به کمیته امداد تعلق گرفته است (۱۶۰ میلیون تومان) به بحث اشتغال افراد تحت پوشش اختصاص داده‌ایم که بر اجرای آن نیز نظارت می‌کنیم و کسی که برای خودش شغل ایجاد می‌کند تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی می‌شود که کمیته امداد پرداخت می‌کند. هزینه ایجاد شغل در این منطقه ۲۰ میلیون تومان است که با بودجه نیم درصد پارسال حدود ۸ یا ۹ نفر اشتغال‌زایی شده است که رقم بسیار پایینی است. ۷۸ مورد خوداشتغالی پارسال داشتیم که یک میلیارد و پانصد میلیون تومان بودجه اختصاص دادیم که هزینه بالایی برای آن باید صرف شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

یک مربی‌ای داریم که به‌صورت رایگان مهارت‌های صنایع‌دستی را برای افراد تحت پوشش کمیته امداد آموزش می‌دهد که سالانه ۲۵۰ نفر در آنجا آموزش می‌بینند. یکی از پتانسیل‌هایی که در این منطقه وجود دارد و می‌تواند در بحث اشتغال‌زایی و کاهش فقر مؤثر باشد شیلات است. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

سلامت، بهداشت و درمان در شهرستان چابهار

سلامت و امنیت دو نعمت ارزشمند هستند که در نبود آن‌ها می‌توان اهمیت و ضرورتشان را درک کرد. تأمین سلامت جسمی و روانی و بهداشت عمومی و فردی در جامعه راهی برای پیشگیری از بیماری و اختلال در جامعه است که باعث کاهش هزینه‌های درمان می‌شود؛ به‌ویژه زمانی که امکانات جامعه اجازه انجام هرگونه درمانی را نمی‌دهد. جامعه مورد مطالعه چابهار و حوزه فراگیر آن، به دلیل کمبود امکانات در حوزه بهداشت و درمان، نیازمند توجه ویژه در این حوزه است. در ادامه به بررسی وضعیت سلامت، بهداشت و درمان با استناد به مصاحبه‌های میدانی و مشاهدات پرداخته می‌شود.

• مسائل حوزه درمان و بیماری‌های خاص منطقه

از بیماری‌های مهم و مسائل مربوط به حوزه درمان در حوزه فراگیر، می‌توان از مالاریا، بیماری‌های انگلی، بیماری‌های پوستی، تالاسمی، هموفیلی، سل، فلج اطفال و... نام برد. در حوزه سلامت نیز می‌توان به وضعیت سلامت عمومی و فردی، آلودگی‌های محیطی، اعتیاد و... اشاره کرد که نیازمند توجه ویژه است.

یک سری بیماری‌ها از کشورهای همسایه و مرزی می‌آید. مالاریا، بیماری انگلی، بیماری‌های پوستی و... که ما در بیشتر موارد موفق به کنترل شده‌ایم. در حال حاضر پشه آبی دس هست که خودش عامل بسیاری بیماری مثل تب دانگی، چیکلگونیا، بیماری سل از مسائل دیگر هست و حتی فلج اطفال هنوز در برخی از نقاط شهرستان وجود دارد. در بحث بیماران هموفیلی و تالاسمی، مسئله فرهنگ‌سازی لازم دارد، هر چند تلاش‌هایی در سال‌های اخیر انجام شده است، اما نیاز به آموزش دارد. زمان بر است اما آموزش نتیجه می‌دهد. بیشترین بیماری خونی در منطقه تالاسمی و هموفیلی است. دلیل این امر هم ازدواج‌های فامیلی و نبود امکانات پزشکی برای آزمایش‌های ژنتیکی قبل از ازدواج و دوره بارداری است. ما حتی این اجازه را از مولوی چابهار گرفتیم که چنین دارای نقص را بتوان سقط کرد اما روستائیان حرف ما رو قبول ندارند. آزمایش‌های ژنتیکی به دلیل نبود امکانات و بالا بودن هزینه آن قابل دسترس برای همه نیست. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت)

درباره بحث بهداشت عمومی در مناطق حاشیه شهر و در داخل شهر هم محله‌های قدیمی با مشکل آب روان، فاضلاب و زباله‌ها مواجه هستیم که باعث افزایش پشه‌ها و به تبع آن

افزایش بیماری مالاریا می‌شود. حالا بماند که در نزدیکی منطقه کمب دفع فاضلاب به‌صورت غیراصولی هم داریم. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت) شهرستان چابهار در مقایسه با کل استان و کل کشور بیشترین میزان ابتلا به HIV را داراست که دلیل آن هم نزدیکی به پاکستان و رفت‌وآمد به آنجا و همچنین اشتغال در کشورهای عربی است؛ اما در این شهرستان امکانات آزمایش برای تشخیص آن وجود ندارد و باید به زاهدان بروند که تشخیص زودهنگام آن باعث آلوده شدن خانواده آن فرد هم می‌شود. بیشترین دلیل آن هم روابط جنسی و نیز اعتیاد است. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

مسئله دیگر با توجه به وضعیت منطقه و ورود کالاهایی در بخش تغذیه و خوراکی از کشورهای مختلف توسط گمرک چابهار، امور مربوط به تأیید سلامت و بهداشت کالاهای وارداتی است. در این حوزه، مدیریت غذا، دارو و سلامت مسئولیت سنگینی بر عهده دارد.

درباره کالای قاچاق در حوزه سلامت و مواد غذایی، بسیار سختگیرانه عمل می‌کنیم و به طور مشخص موارد تخلف را دنبال می‌کنیم. آخرین قضیه که در این زمینه بوده، روغن‌های زیتون بود که پیگیری‌های ما نشان می‌دهد که از انبارهای سازمان نبوده و این کالا از طریق دیگر وارد شهر یا حتی منطقه آزاد شده است. پیگیری‌ها شخصی خودم هم با اینکه نامه‌نگاری‌های متعددی انجام داده‌ام به نتیجه نرسید چون قاضی افراد متخلف معرفی شده را تبرئه کرده است. سال گذشته ما ۲۰۰ میلیون تن، مواد غذایی را معدوم کردیم، چند مدیرگمرک را تغییر دادیم و اجازه ورود مواد غذایی مسئله دار را ندادیم. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)

وضعیت بهداشت و درمان به زبان آمار

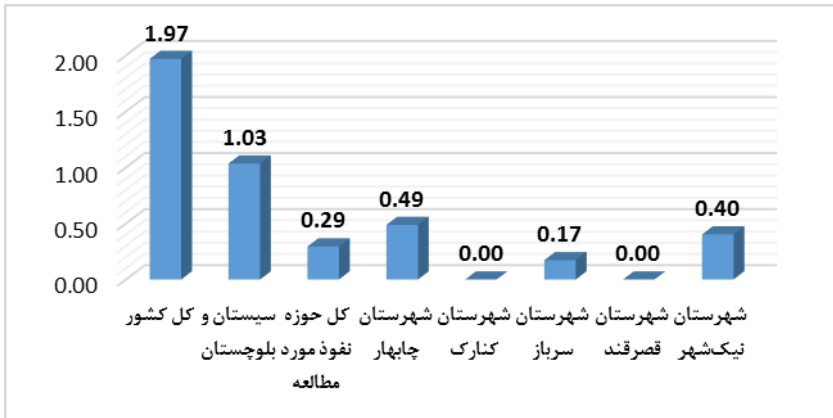
بیش از ۹۵۰ بیمارستان در سطح کشور وجود دارد که تنها ۲۲ مورد از آن‌ها در سطح استان سیستان و بلوچستان قرار دارند. سرانه تخت بیمارستان برای هر هزار نفر، دو تخت است که این میزان در سطح استان یک تخت و در حوزه نفوذ مورد بررسی، ۰/۳ تخت است؛ به عبارت دیگر اگر در سطح کشور برای ۵۰۰ نفر یک تخت بیمارستان وجود داشته باشد، در سطح حوزه نفوذ برای ۳۵۰۰ نفر یک تخت وجود دارد. در حوزه نفوذ ۳ بیمارستان وجود دارد که جمعاً ۲۲۷ تخت دارد. در شهرستان کنارک و قصرقند هیچ بیمارستانی وجود نداشته و برای رفع نیازهای بیمارستانی از شهرستان چابهار استفاده می‌شود. به عبارت دیگر، برای حدود ۳۰۰ هزار نفر، تنها یک بیمارستان با ۱۳۸ تخت فعال موجود است. این میزان به هیچ عنوان پاسخگوی نیازهای

۴۸ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی درمانی و بستری نبوده و بیمارستان چابهار در طول سال، هیچ تخت خالی نداشته و در راهروهای آن پر از مراجعان اورژانسی است. با توجه به وضعیت موجود از مهم‌ترین نیازهای بخش درمان، احداث بیمارستان تخصصی با ظرفیت ۶۰۰ تخت است که وضعیت سرانه‌ها به میانگین کشوری نزدیک شود.

جدول شماره ۱۴: تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های ثابت موجود ۱۳۹۵

سرانه تخت ۱	خیریه و خصوصی		تأمین اجتماعی و سایر نهادها		دانشگاه علوم پزشکی		جمع کل		محدوده
	تخت	بیمارستان	تخت	بیمارستان	تخت	بیمارستان	تخت	بیمارستان	
۱/۹۷	۲۳۹۱۴	۱۹۱	۲۵۹۸۶	۱۶۹	۱۰۷۴۰۳	۵۹۴	۱۵۷۳۰۳	۹۵۴	کل کشور
۱/۰۳	۵۰	۱	۳۱۱	۲	۲۴۱۸	۱۷	۲۸۷۱	۲۲	سیستان و بلوچستان
۰/۲۹	۰	۰	۰	۰	۲۲۷	۳	۲۲۷	۳	کل حوزه نفوذ
۰/۴۹	۰	۰	۰	۰	۱۳۸	۱	۱۳۸	۱	شهرستان چابهار
۰/۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	شهرستان کنارک
۰/۱۷					۳۲	۱	۳۲	۱	شهرستان سرباز
۰/۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	شهرستان قصرقند
۰/۴۰	۰	۰	۰	۰	۵۷	۱	۵۷	۱	شهرستان نیک شهر

نمودار شماره ۹: سرانه تخت به تفکیک حوزه‌های مورد بررسی

۱: سرانه تخت فعال به ازای هر هزار نفر است.

حوزه بهداشت و درمان از دیگر حوزه‌هایی است که به زبان آمار، بیانگر وضعیت نابسامان و تعجب‌برانگیز از نظر کمبودهاست. جمعیت ۲۸۰ هزار نفری چابهار که با جمعیت کنارک و قصر قند، حدود ۵۰۰ هزار نفر است که تنها بیمارستان ۱۵۰ تخته خوابی چابهار باید پاسخگوی نیازهای درمانی آن باشد.

شاخص‌های بهداشتی و سلامت در سطح شهر، بسیار پایین و نیازمند توجه ویژه است.

(مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)

از نظر سرانه، هر هزار نفر باید یک تخت بیمارستانی داشته باشند، چابهار ۲۵۰ هزار نفری، دارای بیمارستان ۱۵۰ هزار نفری هست که ۵۰ تخته امکان سرویس‌دهی دارد. کنارک هم بیمارستان ندارد. این مسئله، بسیار مورد مهمی است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)

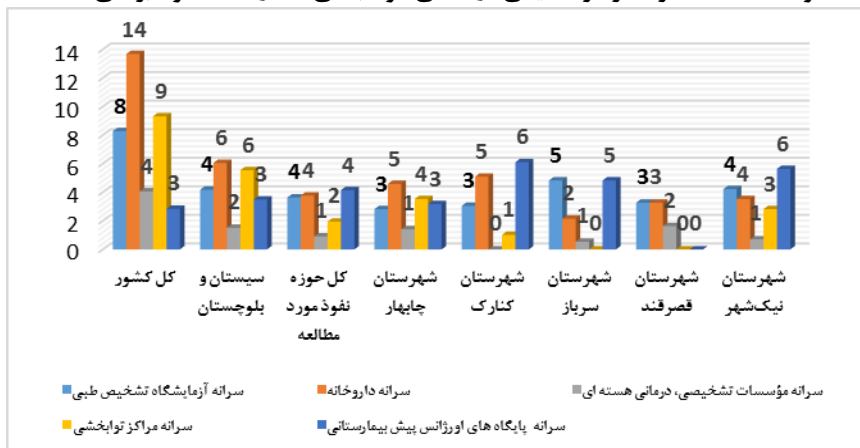
در ادامه به بررسی سرانه مراکز تشخیصی مانند آزمایشگاه‌های طبی، مؤسسات تشخیصی هسته‌ای، مراکز توان‌بخشی، پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی و داروخانه پرداخته می‌شود. در بین این موارد، تعداد داروخانه و سرانه آن بیش از موارد دیگر است. سرانه داروخانه در سطح کل کشور ۱۳/۶ داروخانه به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر است. این میزان در سطح استان ۶ و در سطح حوزه نفوذ ۳/۷ است. سرانه آزمایشگاه تشخیصی طبی در سطح حوزه نفوذ کمتر از نصف کل کشور بوده و ۲/۸ در مقابل ۸/۳ مرکز است. سرانه مراکز توان‌بخشی نیز تقریباً یک‌چهارم سطح کشور و بوده ۱/۹۵ در مقابل ۹/۳۲ و همچنین سرانه مؤسسات تشخیصی، درمانی هسته‌ای ۱/۴ در مقابل ۴ مرکز است. در سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی سرانه‌ها بالاتر از میانگین کل کشور است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که با توجه به سرانه‌ها، توجه به مراکز آزمایشگاهی تشخیصی طبی، مراکز توان‌بخشی و مؤسسات تشخیصی درمان هسته‌ای از اولویت بالایی برخوردار است.

۵۰ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

جدول شماره ۱۵: سرانه مراکز تشخیصی، اورژانسی، توان بخشی، محدوده‌های مورد بررسی

محدوده	آزمایشگاه تشخیص طبی	داروخانه	مؤسسات تشخیصی، درمانی هسته‌ای	مراکز توانبخشی	پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی	سرانه آزمایشگاه تشخیص طبی	سرانه داروخانه	سرانه مؤسسات تشخیصی، درمانی هسته‌ای	سرانه مراکز توان بخشی	سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی
کل کشور	۶۶۲۵	۱۰۹۳۷	۳۲۴۶	۷۴۴۹	۲۲۷۰	۸/۲۹	۱۳/۶۸	۴/۰۶	۹/۳۲	۲/۸۴
سیستان و بلوچستان	۱۱۶	۱۶۸	۴۲	۱۵۴	۹۷	۴/۱۸	۶/۰۵	۱/۵۱	۵/۱۵۵	۳/۵۰
کل حوزه نفوذ	۲۸	۲۹	۷	۱۵	۳۲	۳/۶۳	۳/۷۶	۰/۹۱	۱/۹۵	۴/۱۵
شهرستان چابهار	۸	۱۳	۴	۱۰	۹	۲/۸۲	۴/۵۹	۱/۴۱	۳/۵۳	۳/۱۸
شهرستان کنارک	۳	۵	۰	۱	۶	۳/۰۵	۵/۰۹	۰/۰۰	۱/۰۲	۶/۱۱
شهرستان سرباز	۹	۴	۱	۰	۹	۴/۸۳	۲/۱۵	۰/۵۴	۰/۰۰	۴/۸۳
شهرستان قصرقند	۲	۲	۱	۰	۰	۳/۲۷	۳/۲۷	۱/۶۴	۰/۰۰	۰/۰۰
شهرستان نیک شهر	۶	۵	۱	۴	۸	۴/۲۳	۳/۵۲	۰/۷۰	۲/۸۲	۵/۶۴

نمودار شماره ۱۰: سرانه مراکز تشخیصی، اورژانسی، توان بخشی محدوده‌های مورد بررسی

سرانه فضای بهداشت و درمان چابهار بسیار پایین است. چابهار را نباید محدود به شهر دید بلکه این شهر علاوه بر شهرستان گاه از روستاهای دیگر شهرستان‌ها هم مراجعه‌کننده دارد که جمعیتی بالغ بر ۴۰۰ و ۵۰۰ هزار نفر می‌شود. ساخت و سازهای بهداشت و درمان هم با کمبود بودجه مواجهاند و دوره ساخت آن‌ها طولانی شده است. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت)

• نیروی متخصص در حوزه درمان

در جدول زیر، وضعیت نیروی انسانی به سه گروه پزشک، پیراپزشک^۲ و گروه کارکنان تقسیم شده است. براساس سالنامه ۱۳۹۵، در کل کشور حدود ۴۷ هزار پزشک وجود دارد که ۱۳۶۵ نفر در سطح استان سیستان و بلوچستان و ۲۲۱ نفر در محدوده حوزه نفوذ ارائه خدمت می‌کنند که شهرستان چابهار بیشترین تعداد در بین ۵ شهرستان مورد بررسی را به خود اختصاص داده که حدود ۱۰۱ پزشک است. با این وجود براساس جدول زیر که سرانه‌های آن برای ۱۰۰ هزار نفر محاسبه شده است؛ سرانه پزشک در سطح کشور، ۵۹ نفر برای هر ۱۰۰ هزار نفر، در سطح استان ۴۹ نفر و در سطح شهرستان چابهار ۳۹ نفر است. محدوده حوزه نفوذ عدد پایین‌تر از ۲۹ برای هر ۱۰۰ هزار نفر را نشان می‌دهد. مهم‌ترین دلیل کمبود پزشک، بومی نبودن پزشک‌ها و عدم استقرار و ادامه طبابت بعد از طی دوران طرح پزشکی‌شان است. به عبارتی، بیشتر پزشک‌های شهرستان‌های مناطق محروم، برای گذراندن طرح پزشکی به صورت موقت در منطقه حضور دارند که بعد از طی دوره طرح بیشتر شهرستان را ترک می‌کنند. این مسئله باعث افت سرانه پزشک به‌ویژه نبودن پزشک متخصص در حوزه‌های مختلف درمانی می‌شود که در جدول بعدی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. سرانه پیراپزشک نیز در مقایسه با کل کشور و حتی استان از عدد پایینی برخوردار بوده و شامل ۱۸۲ پیراپزشک در شهرستان چابهار در مقابل ۳۴۶ استان است.

جدول شماره ۱۶: سرانه پزشک، پیراپزشک و سایر کارکنان به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

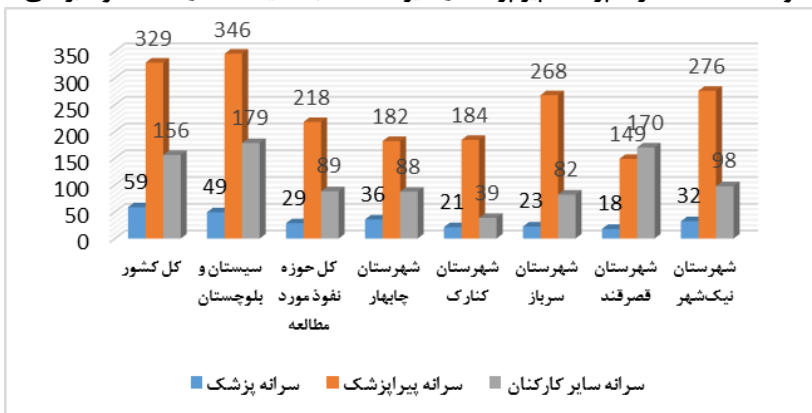
کل کشور	جمع	پزشک	پیراپزشک	سایر کارکنان
۴۳۴۵۱۱	۴۶۸۵۲	۱۳۶۵	۲۶۲۸۴۵	۱۲۴۸۱۴
سیستان و بلوچستان	۱۵۹۱۲	۱۳۶۵	۹۵۹۱	۴۹۵۶
کل حوزه نفوذ	۲۵۸۲	۲۲۱	۱۶۷۹	۶۸۲
شهرستان چابهار	۸۶۵	۱۰۱	۵۱۶	۲۴۸
شهرستان کنارک	۲۴۰	۲۱	۱۸۱	۳۸
شهرستان سراز	۶۹۴	۴۲	۴۹۹	۱۵۳
شهرستان قصرقند	۲۰۶	۱۱	۹۱	۱۰۴
شهرستان نیک شهر	۵۷۷	۴۶	۳۹۲	۱۳۹

۲: فرد غیرپزشکی است که در زمینه بهداشت و درمان فعالیت دارد.

۵۲ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

هم از نظر کادر پزشکی و هم از نظر امکانات و زیرساخت‌های بهداشت و درمان، منطقه کمبود دارد. خدا نکنه همزمان دوتا تصادف اتفاق بیفتند، امکانات به قدری پایین است که نمی‌توان همه افراد را نجات داد. برای نمونه یک مورد در عید به خاطر کمبود امکانات فوت شد. زنان باردار روستایی نیز به دلیل پایین بودن امکانات پزشکی حاضر نیستند برای زایمان به بیمارستان چابهار مراجعه کنند و ترجیح می‌دهند تا به صورت سنتی در خانه و یا در پاکستان زایمان کنند. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت)

نمودار شماره ۱۱: سرانه پزشک، پیراپزشک و سایر کارکنان به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

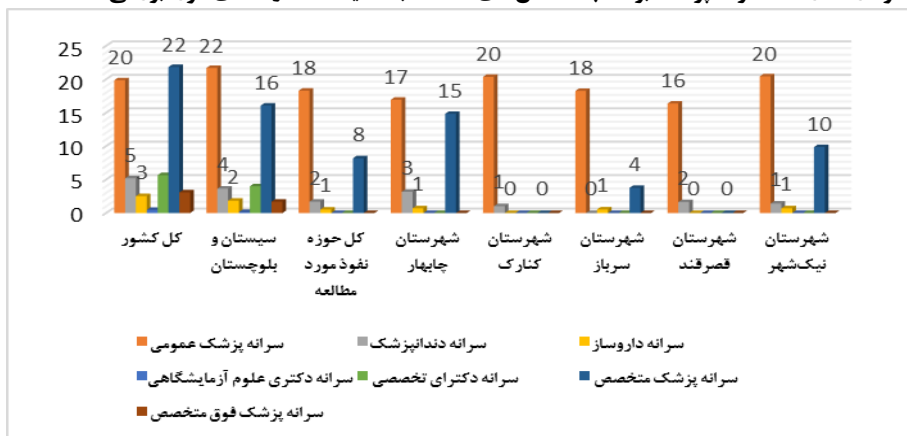

در کل استان و حوزه نفوذ مورد مطالعه، تنها سرانه پزشک عمومی و تا حدودی سرانه پزشک متخصص به سرانه کشور نزدیک است و در مورد بقیه موارد، دندانپزشک، داروساز، علوم آزمایشگاهی، دکترای تخصصی، فوق تخصص، سرانه‌ها بسیار پایین و حتی در بیشتر شهرستان‌ها سرانه صفر است. تنها در سطح شهرستان چابهار ۹ دندانپزشک مشغول به کارند که یک دندانپزشک در کنارک، یک نفر در قصرقند ۲ نفر در نیک‌شهر به ارائه خدمات اشتغال دارند. در محدوده هیچ پزشک فوق تخصصی وجود ندارد و سرانه پزشک متخصص در حوزه نفوذ ۸ نفر در برابر ۲۲ نفر در سطح کشور است.

جدول شماره ۱۷: سرانه پزشک بر حسب تخصص های مختلف به تفکیک محدوده های مورد بررسی

محدوده	جمع	پزشک عمومی	دندانپزشک	داروساز	دکتری علوم آزمایشگاهی	دکترای تخصصی	پزشک متخصص	فوق متخصص
کل کشور	۴۶۸۵۲	۱۵۸۶۸	۴۱۴۵	۲۰۱۶	۳۷۴	۴۵۳۰	۱۷۴۵۲	۲۴۶۷
سیستان و بلوچستان	۱۳۶۵	۶۰۲	۱۰۱	۵۱	۴	۱۱۱	۴۴۶	۴۷
کل حوزه نفوذ	۲۲۱	۱۴۱	۱۳	۴	۰	۰	۶۳	۰
شهرستان چابهار	۱۰۱	۴۸	۹	۲	۰	۰	۴۲	۰
شهرستان کنارک	۲۱	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰
شهرستان سرباز	۴۲	۳۴	۰	۱	۰	۰	۷	۰
شهرستان قصرقند	۱۱	۱۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰
شهرستان نیک شهر	۴۶	۲۹	۲	۱	۰	۰	۱۴	۰

نمودار شماره ۱۲: سرانه پزشک بر حسب تخصص های مختلف به تفکیک محدوده های مورد بررسی

پیشنادهایی برای بهبود وضعیت بهداشت و درمان

با وجود مشکلات متعدد و کمبود منابع انسانی و مالی، انجام فعالیت هایی برای بهبود وضعیت موجود، سلامت، بهداشت و درمان در سطح منطقه بیش از منابع مالی، نیازمند عزم راسخ مدیران و پیگیری برنامه ها و فعالیت های ابتکاری با مشارکت خود افراد جامعه، گروه های داوطلب و... در این حوزه است.

پیشنهاد‌های حوزه بهداشت:

- ۱- ایجاد مرکز جامع سلامت برای شهروندان و ساکنین در حوزه بهداشتی به‌عنوان نمونه
 - ۲- تقویت زیرساخت‌های بهداشتی روستای تیس و تلاش برای ایجاد بهترین روستای گردشگری و نمونه سلامت
 - ۳- شهرک سلامت می‌تواند در قسمتی از منطقه آزاد اجرا شود که می‌توان گردشگری سلامت را ایجاد کرد.
 - ۴- تکمیک کارگاه‌های صنعتی با توجه به اینکه تولیدات، آن‌ها تهدیدی برای سلامت است.
- مسئله فاضلاب‌های صنعتی یکی از آسیب‌های محیط‌زیستی ماست.
- ۵- توجه به خلیج چابهار و استفاده از ظرفیت‌های آن با در نظر گرفتن مسائل زیست‌محیطی (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)
 - ۶- منطقه آزاد می‌تواند برخی از دانش‌آموزان را بورسیه کند و نیروی انسانی کادر درمانی را تقویت کند. به شرطی که تعهد خدمت از آن‌ها بگیرند که بعد از فارغ‌التحصیلی در این منطقه خدمت کنند کارسازتر خواهد بود. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت)
- ساخت بیمارستان ۵۴۰ تخته در حال برنامه‌ریزی و انجام عملیات مقدماتی هست. نیاز به اعتبارات هست که قرار شده از محل زمین بیمارستان قبلی تأمین اعتبار شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)
- ویزیت رایگان پزشک داخلی، زنان و زایمان، عمومی، دندان‌پزشک، اطفال و... برای ساکنین منطقه کمب و مناطق حاشیه‌نشین در نظر گرفته شود؛ چون اکثریت ساکنین این مناطق بیمه ندارند و در بحث درمان با مشکلات مالی مواجه هستند. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت)

جدول شماره ۱۸: مسئله شناسی محور سلامت، بهداشت و درمان و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی محور سلامت، بهداشت و درمان
- پیگیری بیمارستان ۵۴۰ تخته خوابی	- کمبود سرانه‌های بهداشتی و درمانی
- تقویت زیرساخت‌های بهداشتی و درمانی برای تشخیص و درمان بیماری‌های خاص منطقه	- وجود بیماری‌های خاص در منطقه و نیاز به تأمین آزمایشگاه‌های تخصصی
- اجرای برنامه‌های آموزشی برای توانمندسازی جامعه	- نیاز به آگاهی و آموزش در راستای رعایت بهداشت
- حمایت مالی از دانش‌آموزان مستعد برای تحصیل در رشته‌های پزشکی برای تأمین نیروی انسانی	- عمومی و فردی
- جذب نیروی متخصص در حوزه درمان	- سرمایه‌گذاری در تأمین نیروهای متخصص

افزایش جمعیت، مهاجرت و حاشیه‌نشینی

تحولات جمعیتی در شهرستان‌های مورد بررسی که در جدول زیر نشان داده شده است، بیانگر این است که در برخی از شهرستان‌ها تفاوت چشمگیری با تحولات کشوری و حتی استانی وجود دارد. از بارزترین تفاوت‌ها می‌توان به دو برابر شدن جمعیت شهرستان چابهار در بازه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ اشاره کرد که جمعیت شهرستان از حدود ۱۰۰ هزار نفر به بیش از ۲۰۰ هزار نفر رسیده است. این رشد در بازه زمانی ۵ ساله بعدی نیز پیشرفت چشمگیری داشته است و به حدود ۲۶۴ هزار نفر در سال ۱۳۹۰ و سپس به ۲۸۳ هزار در آخرین سرشماری سال ۱۳۹۵ رسیده است. به‌طور مشخص، احداث و توسعه منطقه آزاد چابهار را می‌توان مهم‌ترین دلیل این تغییرات دانست که در شهرستان مجاور آن، کنارک نیز باعث افزایش جمعیت شده است.

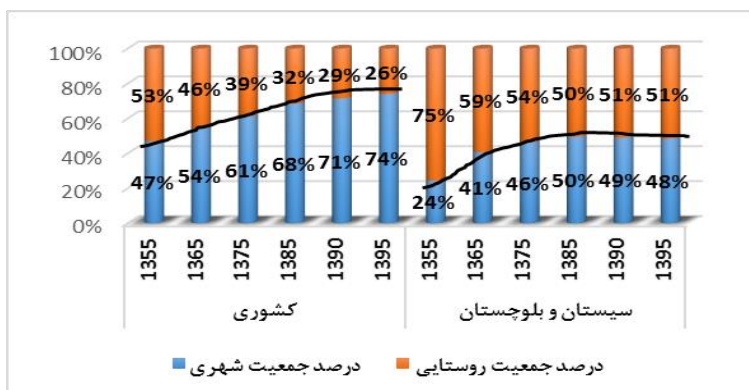
جدول شماره ۱۹: جمعیت شهرستان‌های مورد بررسی به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۹۵

	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	خانووار ۹۵	بعد خانوار ۹۵
جمعیت کل	چابهار	۱۰۹۱۸۴	۲۱۶۶۸۱	۲۶۴۰۵۱	۲۸۳۲۰۴	۶۸۱۴۷
	کنارک	۴۵۷۲۸	۷۱۰۶۳	۸۲۰۰۱	۹۸۲۱۲	۲۳۶۰۰
	قصرقند	-	-	-	۶۱۰۷۶	۱۵۵۲۴
	سرباز	۱۰۰۸۶۰	۱۶۴۶۹۵	۱۶۴۵۵۷	۱۸۶۱۶۵	۴۵۹۱۰
	نیک شهر	۱۴۸۹۰۱	۱۸۸۷۱۳	۲۱۲۹۶۳	۱۴۱۸۹۴	۳۷۲۰۷
جمعیت شهری	چابهار	۳۶۸۸۸	۷۷۱۲۸	۹۰۲۴۵	۱۱۲۴۰۹	۲۷۲۱۶
	کنارک	۱۴۹۴۱	۳۰۷۱۶	۳۸۸۵۲	۴۷۲۶۱	۱۰۸۳۰
	قصرقند	-	-	-	۱۱۶۰۵	۲۶۴۹
	سرباز	۰	۱۷۸۶۵	۲۳۳۹۲	۲۸۱۴۶	۶۳۳۲
جمعیت روستایی	نیک شهر	۲۴۸۹۲	۴۳۰۹۲	۴۴۹۵۹	۲۸۲۷۳	۶۷۸۶
	چابهار	۷۲۲۹۶	۱۳۹۵۵۳	۱۷۳۸۰۶	۱۷۰۷۹۵	۴۰۹۳۱
	کنارک	۳۰۷۸۷	۴۰۳۴۷	۴۳۱۴۹	۵۰۹۵۱	۱۲۷۷۰
	قصرقند	-	-	-	۴۹۴۷۱	۱۲۸۷۵
	سرباز	۱۰۰۸۶۰	۱۴۶۸۳۰	۱۴۱۱۶۵	۱۵۸۰۱۹	۳۹۵۷۸
جمعیت روستایی	نیک شهر	۱۲۳۹۵۶	۱۴۵۶۲۱	۱۶۸۰۰۴	۱۱۳۶۲۱	۳۰۴۲۱
	کل حوزه نفوذ	۴۰۴۶۷۳	۶۴۱۱۵۲	۷۲۳۵۷۲	۷۷۰۵۵۱	۱۹۰۳۸۸
نسبت جمعیت حوزه نفوذ نسبت به کل جمعیت استان						
	۰/۲۴	۰/۲۷	۰/۲۹	۰/۲۸	۰/۲۷	۳/۹۴

۵۶ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

شهرستان کنارک نیز با افزایش جمعیت قابل توجهی همراه بوده و از ۴۵ هزار نفر در سال ۱۳۷۵ به حدود ۱۰۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است. شهرستان‌های دیگر (نیک شهر، سرباز و قصر قند) به اندازه شهرستان‌های چابهار و کنارک با افزایش جمعیت زیادی روبه‌رو نبوده‌اند. با توجه به حوزه نفوذ مطالعات که مجموع ۵ شهرستان را شامل می‌شود. براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، مجموع جمعیت در ۵ شهرستان ۷۷۰ هزار نفر بوده که با توجه به جمعیت حدود ۲ میلیون و ۷۷۵ هزار نفری، عدد قابل توجهی بوده و ۲۷ درصد از کل جمعیت استان را تشکیل می‌دهد. ویژگی خاص دیگر جمعیتی استان، میزان شهرنشینی در استان و تحولات آن در مقایسه با کل کشور است. در سطح کشور، جمعیت شهرنشینی در طول ۴ دهه از ۴۷ درصد به ۷۴ درصد رسیده در صورتی که در استان سیستان و بلوچستان از ۲۴ درصد در سال ۵۵ به ۴۸ درصد رسیده است. این وضعیت نشان از روستایی بودن استان دارد که خود این مسئله در میزان برخورداری جمعیت از امکانات و خدمات شهری مؤثر است. بیشتر روستاهای استان به امکانات اولیه زیستی از جمله آب آشامیدنی سالم، امکانات آموزشی و بهداشتی دسترسی ندارند و بیش از ۵۰ درصد جمعیت استان در جوامع روستایی زندگی می‌کنند.

نمودار شماره ۱۳: مقایسه نسبت جمعیت شهری به روستایی استان سیستان و بلوچستان

با توجه به تحولات شهرنشینی، وضعیت استان در مقایسه با کل کشور، شبیه دیگر نقاط کشور در سه دهه گذشته است که وضعیت موجود استان و میزان برخورداری از امکانات نیز نشان از عقب ماندگی و عدم برخورداری استان سیستان و بلوچستان در مقایسه با دیگر استان‌ها دارد.

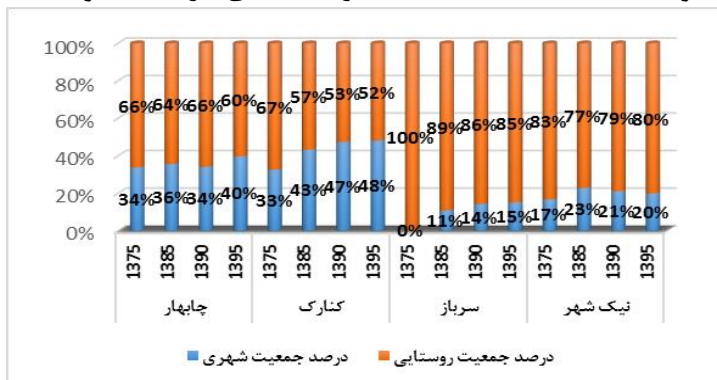
در کل محدوده مورد بررسی در سال ۱۳۹۵ حدود ۳۰ درصد از ساکنین در نقاط شهری و ۷۰ درصد در نقاط روستایی زندگی می‌کنند. بیشترین آمار شهرنشینی در شهرستان کنارک ۴۸ درصد و چابهار ۴۰ درصد و کمترین میزان شهرنشینی در سرباز ۱۵ درصد است.

جدول شماره ۲۰: نسبت شهرنشینی شهرستان‌های مورد مطالعه

۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵		نسبت جمعیت شهری
۴۰٪	۳۴٪	۳۶٪	۳۴٪	چابهار	
۴۸٪	۴۷٪	۴۳٪	۳۳٪	کنارک	
۱۹٪	-	-	-	قصرقند	
۱۵٪	۱۴٪	۱۱٪	۰٪	سرباز	
۲۰٪	۲۱٪	۲۳٪	۱۷٪	نیک شهر	
۳۰٪	۲۷٪	۲۶٪	۱۹٪	کل حوزه نفوذ	

همان‌طور که در نمودارهای زیر مشاهده می‌شود، حجم بالایی از جمعیت شهرستان‌های مورد بررسی دارای جمعیت روستایی هستند. این وضعیت در روندهای مهاجرتی باید مدنظر قرار گیرد که در صورت وجود دافعه در مبدأ نقاط روستایی، مانند خشک‌سالی، از بین رفتن کشاورزی، نبود اشتغال جایگزین و ... ظرفیت بالایی برای مهاجرفرستی روستاها و افزایش جمعیت نقاط شهری محدوده نفوذ مورد مطالعه ایجاد می‌شود به عبارت دیگر، هنوز پتانسیل مهاجرت از نقاط روستایی به نقاط شهری مانند شهر چابهار و کنارک وجود داشته و با تغییرات توسعه‌ای در محدوده‌های شهری مانند توسعه صنایع پتروشیمی و فولاد در اطراف شهر چابهار، می‌تواند به موج مهاجرتی دیگر در آینده نزدیک بیانجامد.

نمودار شماره ۱۴: مقایسه نسبت جمعیت شهری به روستایی شهرستان‌های مورد مطالعه

۵۸ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

تحلیل روند نرخ رشد جمعیت شهری و روستایی حوزه نفوذ

با توجه به بررسی‌ها، شهرستان‌های چابهار و کنارک نرخ رشد بسیار بالاتری در بازه زمانی سال ۷۵ به بعد را تجربه کرده‌اند. در بازه زمانی سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ شهرستان چابهار نرخ رشد بالای ۷ داشته که نرخ رشد جامعه شهری این شهرستان بیشتر از جامعه روستایی بوده است. در دوره‌های بعدی نیز از نرخ رشد بالای ۴ در بازه زمانی ۸۵ تا ۹۰ و ۱/۴ در بازه زمانی ۹۰ تا ۱۳۹۵ برخوردار بوده است.

جدول شماره ۲۱: نرخ رشد جمعیت در شهرستان‌های موردبررسی

۱۳۹۰-۹۵ ۱۳۸۵-۹۰ ۱۳۷۵-۸۵

۱/۴۱	۴/۰۳	۷/۰۹	چابهار	نرخ رشد جمعیت کل
۳/۶۷	۲/۹۰	۴/۵۱	کنارک	
۲/۵۰	-۰/۰۲	۵/۰۳	سرباز	
-۰/۹۶	۲/۴۵	۲/۴۰	نیک شهر	
۱/۲۷	۲/۴۵	۴/۷۱	کل حوزه نفوذ	
۴/۴۹	۳/۱۹	۷/۶۵	چابهار	نرخ رشد جمعیت شهری
۴/۰۰	۴/۸۱	۷/۴۷	کنارک	
۳/۷۷	۵/۵۴	-	سرباز	
-۲/۳۷	۰/۸۵	۵/۶۴	نیک شهر	
۲/۸۹	۳/۱۸	۸/۲۰	کل حوزه نفوذ	
-۰/۳۵	۴/۴۹	۶/۸۰	چابهار	نرخ رشد جمعیت روستایی
۳/۳۸	۱/۳۵	۲/۷۴	کنارک	
۲/۲۸	-۰/۷۸	۳/۸۳	سرباز	
-۰/۵۹	۲/۹۰	۱/۶۲	نیک شهر	
۰/۶۳	۲/۱۸	۳/۷۲	کل حوزه نفوذ	

همچنین شهرستان کنارک نرخ رشد جمعیت چشمگیری در بازه زمانی بعد از سال ۱۳۷۵ تجربه کرده است. نرخ رشد جمعیت شهری این شهرستان در بازه زمانی ۹۰ تا ۹۵ بالای ۴ بوده است که درخور توجه است.

رشد جمعیت در شهرهای استان سیستان و بلوچستان

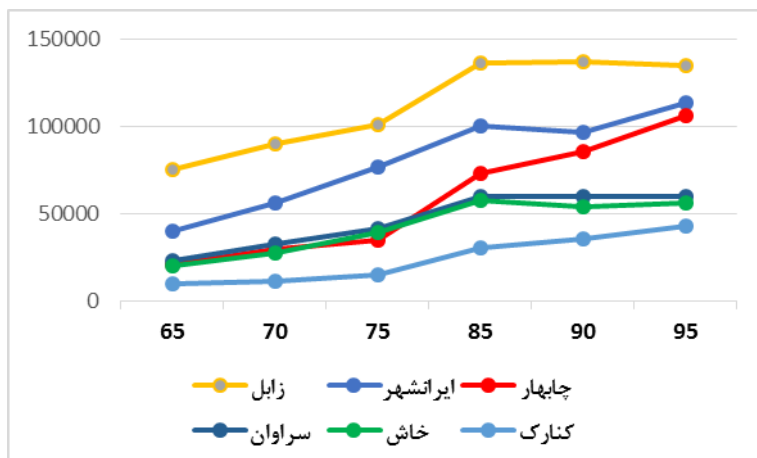
در حال حاضر، ۴ شهر زاهدان، زابل، ایرانشهر و چابهار بالای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت دارد و سه شهر سراوان، خاش و کنارک در رتبه‌های بعدی هستند. بررسی جمعیت سه شهر هم‌سطح زابل، ایرانشهر و چابهار، نشان می‌دهد که در سال ۱۳۵۵، زابل جمعیتی در حدود ۳۰ هزار نفر داشته در سال ۶۵ به ۷۵ هزار می‌رسد. بعد از این سال، روند رشد جمعیتی آن کند شده تا سال ۱۳۸۵ به حدود ۱۳۵ هزار می‌رسد. از سال ۱۳۸۵، شهر زابل، رشد جمعیتی چندانی نداشته است و در دو سرشماری بعد، جمعیت آن اندکی نیز کاهش می‌یابد. شهر دیگر، ایرانشهر است که روند رشدی شبیه به زابل داشته است و در دهه اخیر رشد اندکی (حدود ۱۰ هزارنفری) داشته است؛ اما شهر چابهار، تحولات متفاوتی دارد. جمعیت ۶ هزارنفری چابهار در سال ۱۳۵۵، به عدد ۲۰ هزار در ۱۳۶۵ می‌رسد و یک دهه بعد به عدد ۳۵ هزار نفر، اما با احداث منطقه آزاد و جذاب شدن چابهار برای زندگی و اشتغال، در مدت یک دهه تا سال ۱۳۸۵، جمعیت شهر به نزدیک ۷۵ هزار نفر افزایش می‌یابد و در دهه بعد نیز رشد چشمگیری داشته و در سال ۱۳۹۵ به عدد ۱۰۶ هزار نفر می‌رسد.

جدول شماره ۲۲: جمعیت شهرهای استان سیستان و بلوچستان ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۵

شهر	۴۵	۵۵	۶۵	۷۰	۷۵	۸۵	۹۰	۹۵
زاهدان	۳۹۷۳۲	۹۳۷۴۰	۲۸۱۹۲۳	۳۵۶۳۸۹	۴۱۹۵۱۸	۵۶۷۴۴۹	۵۶۰۷۲۵	۵۸۷۷۳۰
زابل	۱۸۰۶	۲۹۴۰۴	۷۵۱۰۵	۹۰۰۱۹	۱۰۰۸۸۷	۱۳۶۹۵۶	۱۳۷۷۲۲	۱۳۴۹۵۰
ایرانشهر	۵۳۸۶	۱۱۳۸۶	۴۰۰۲۷	۵۶۴۴۷	۷۶۹۵۹	۱۰۰۶۴۲	۹۷۰۱۲	۱۱۳۷۵۰
چابهار	۲۸۲۸	۵۹۲۲	۲۰۵۴۴	۲۹۵۱۷	۳۴۶۱۸	۷۳۰۹۸	۸۵۶۳۳	۱۰۶۷۳۹
سراوان	۵۳۹۷	۹۰۹۷	۲۲۷۳۰	۳۲۹۶۹	۴۱۱۷۷	۵۹۶۱۰	۵۹۷۹۵	۶۰۰۱۴
خاش	۴۶۳۹	۸۲۳۶	۲۰۲۲۸	۲۷۴۲۰	۳۸۹۲۴	۵۷۸۱۱	۵۴۱۰۵	۵۶۵۸۴
کنارک	۲۵۰۶	۵۰۶۹	۱۰۰۷۶	۱۰۹۶۵	۱۴۹۴۱	۳۰۷۱۶	۳۵۶۳۰	۴۳۲۵۸
جالق	۴۵۸۹	۶۵۰۵	۷۹۷۹	۹۲۸۵	۱۰۲۲۱	۱۳۹۹۹	۱۷۵۴۶	۱۸۰۹۸
نیک شهر	۲۱۳۴	۳۱۷۹	۴۶۳۶	۷۲۲۷	۹۳۴۹	۱۴۴۸۳	۱۵۸۸۹	۱۷۷۳۲

۶۰ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

نمودار شماره ۱۵: افزایش جمعیت شهرستان‌های پرجمعیت استان سیستان و بلوچستان از ۹۵-۱۳۶۵

جدول شماره ۲۳: رشد جمعیت شهرهای استان سیستان و بلوچستان در بازه زمانی ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۵

شهر	۱۳۴۵-۵۵	۱۳۵۵-۶۵	۱۳۶۵-۷۰	۱۳۷۰-۷۵	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۹۰-۹۵
زاهدان	۸/۹۶	۱۱/۶۴	۴/۸۰	۳/۳۲	۳/۰۷	-۰/۲۴	۰/۹۵
زابل	۳۲/۱۸	۹/۸۳	۳/۶۹	۲/۳۱	۳/۱۰	۰/۱۱	-۰/۴۱
ایرانشهر	۷/۷۷	۱۳/۴۰	۷/۱۲	۶/۴۰	۲/۷۲	-۰/۷۳	۳/۲۳
چابهار	۷/۶۷	۱۳/۲۵	۷/۵۲	۳/۲۴	۷/۷۶	۳/۲۲	۴/۵۰
سراوان	۵/۳۶	۹/۵۹	۷/۷۲	۴/۵۵	۳/۷۷	۰/۰۶	۰/۰۷
خاش	۵/۹۱	۹/۴۰	۶/۲۷	۷/۲۶	۴/۰۳	-۱/۳۲	۰/۹۰
کنارک	۷/۳۰	۷/۱۱	۱/۷۱	۶/۳۸	۷/۴۷	۳/۰۱	۳/۹۶
جالق	۳/۵۵	۲/۰۶	۳/۰۸	۱/۹۴	۳/۲۰	۴/۶۲	۰/۶۲
نیک شهر	۴/۰۷	۳/۸۴	۹/۲۹	۵/۲۸	۴/۴۷	۱/۸۷	۲/۲۲

• بررسی وضعیت مهاجرتی شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان

همان‌طور که جدول زیر نشان می‌دهد، کل مهاجران واردشده به استان در بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ حدود ۸۳ هزار نفر است که ۵۳ هزار نفر آن درون استانی بوده و ۳۰ هزار نفر از بیرون استان واردشده‌اند. با توجه به میزان مهاجرت، شهر زاهدان، بیشترین میزان مهاجر واردشده

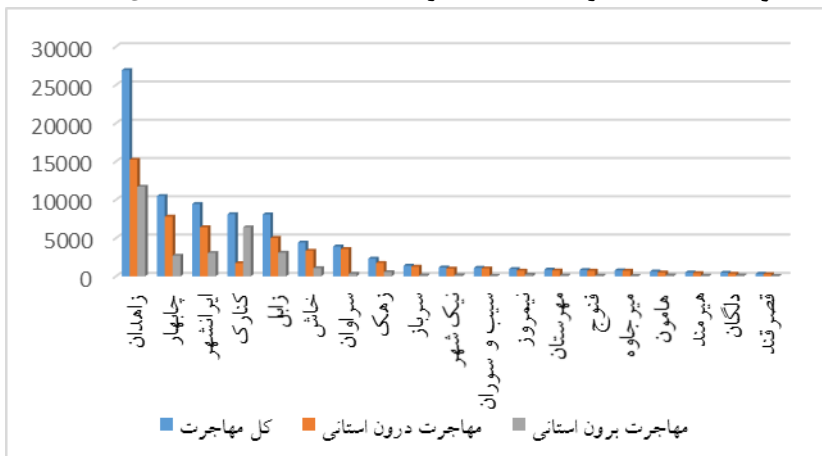
را که ۱۵ هزار درون استان و ۱۲ هزار بیرون استانی بوده به خود اختصاص داده است. پس از آن شهرستان چابهار با بیش از ۱۰ هزار مهاجر ورودی در رتبه دوم قرار دارد. میزان مهاجرت درون استانی به شهرستان چابهار حدود ۸ هزار نفر و میزان برون استانی نزدیک ۳ هزار نفر بوده است. شهرستان بعدی، ایرانشهر با حدود ۹ هزار مهاجر (۶ هزار درون و ۳ هزار برون استان) و در رتبه بعد کنارک با ۸ هزار (۲ هزار درون و ۶ هزار برون استان) و در رتبه بعدی زابل با ۸ هزار (۵ هزار درون و ۳ هزار برون استان) قرار گرفته است.

جدول شماره ۲۴: میزان مهاجران وارد شده به تفکیک درون استان و برون استان

کل استان	مهاجرت درون استانی	مهاجرت برون استانی	کل مهاجرت
۸۲۷۸۳	۵۲۶۵۷	۳۰۱۲۶	۸۲۷۸۳
۲۶۹۳۵	۱۵۲۳۱	۱۱۷۰۴	۲۶۹۳۵
۱۰۴۹۲	۷۷۹۳	۲۶۹۹	۱۰۴۹۲
۹۴۱۰	۶۴۰۹	۳۰۵۱	۹۴۱۰
۸۱۲۲	۱۷۱۶	۶۴۰۶	۸۱۲۲
۸۰۹۰	۵۰۰۷	۳۰۸۳	۸۰۹۰
۴۴۱۵	۳۳۴۳	۱۰۷۲	۴۴۱۵
۳۹۰۳	۳۵۶۸	۳۳۵	۳۹۰۳
۲۳۰۶	۱۷۵۱	۵۵۵	۲۳۰۶
۱۳۸۶	۱۲۵۹	۱۲۷	۱۳۸۶
۱۱۶۱	۱۰۱۱	۱۵۰	۱۱۶۱

با توجه به شهرهای مورد بررسی، چابهار و کنارک دو نقطه مطلوب و جذاب برای مهاجران درون استان و حتی برون استان به حساب می آید. این مسئله با توجه به توسعه صنایع سنگین (پتروشیمی و فولاد) باید مورد نظر قرار بگیرد. از مهم ترین جاذبه های مهاجرپذیر بودن چابهار، دورنمای یافتن شغل و فرصت های ایجاد شده با پروژه های توسعه ای منطقه آزاد، بنادر، پتروشیمی و صنایع فولاد است. این مسئله در کنار دافعه های مبدأ از جمله خشک سالی، از دست رفتن کشاورزی، رکود اقتصادی و اشتغال و... فهم وضعیت مهاجرپذیری چابهار و حوزه فراگیر را ساده تر و قابل درک تر می کند. چابهار دومین شهر مهاجرپذیر (پس از زاهدان) و کنارک چهارمین شهر مهاجرپذیر است.

نمودار شماره ۱۶: مهاجران واردشده به شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان ۹۵-۹۰

• بررسی وضعیت مهاجرتی شهرستان چابهار

بررسی مهاجران واردشده به شهرستان چابهار در بازه زمانی ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که چابهار در بازه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ نزدیک به بیش از ۱۹ هزار نفر را به خود جذب کرده است که ۱۴ هزار نفر آن درون استان و ۵ هزار نفر آن خارج از استان بوده است.

جدول شماره ۲۵: وضعیت مهاجرت به شهرستان چابهار در بازه زمانی ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵

سال	جمع	شهرستان محل سرشماری		سایر شهرستان های استان		شهرستان های سایر استان ها		خارج از کشور	اظهارنشده
		شهر	آبادی	شهر	آبادی	شهر	آبادی		
۱۳۹۰-۹۵	۹۱۳۲	۶۲	۲۰۹	۵۶۴۴	۶۰۵	۲۲۷۲	۲۲۳	۱۱۰	۷
۱۳۸۵-۹۰	۵۲۳۴	۳۳۳	۴۴۳	۲۰۶۵	۱۲۶	۱۵۸۹	۴۸	۱۸	۶۱۲
۱۳۷۵-۸۵	۱۹۱۰۶	۲۸۱۷	۲۷۶۷	۵۸۲۷	۲۰۸۴	۴۷۷۲	۴۳۳	۱۷۶	۲۳۰
۱۳۶۵-۷۵	۸۴۸۹	۱۱۸۹	۹۹۰	۲۶۵۹	۵۴۲	۲۸۰۹	۱۲۵	۱۳۶	۳۹
۱۳۹۰-۹۵	۱۰۰٪	۰٪	۲٪	۶۱٪	۶٪	۲۴٪	۲٪	۱٪	۰٪
۱۳۸۵-۹۰	۱۰۰٪	۶٪	۸٪	۳۹٪	۲٪	۳۰٪	۰٪	۰٪	۱۱٪
۱۳۷۵-۸۵	۱۰۰٪	۱۴٪	۱۴٪	۳۰٪	۱۰٪	۲۵٪	۲۳٪	۰٪	۱٪
۱۳۶۵-۷۵	۱۰۰٪	۱۴٪	۱۱٪	۳۱٪	۶٪	۳۳٪	۱٪	۱٪	۰٪

در بازه ده سال بعدی، ۹۵-۱۳۸۵، شهرستان چابهار بیش از ۱۴ هزار مهاجر به خود جذب کرده است که حدود ۱۰ هزار نفر از داخل استان بوده و نزدیک ۴ هزار نفر خارج از استان که این

مسئله جمعیت شهر چابهار را در بازه زمانی ۳۰ ساله از ۲۰ هزار به ۱۰۶ هزار رسانده است که رشدی بیش از ۵ برابر را نشان می‌دهد. بررسی روند مهاجرت نشان می‌دهد که در بازه زمانی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵، بیشتر از درون شهرستان و شهرستان‌های داخل استان صورت می‌گرفت؛ اما در بازه‌های زمانی بعدی، بیشترین مهاجرت‌ها از شهرستان‌ها و آبادی‌های داخل استان جذب شهرستان چابهار می‌شده‌اند. جدول زیر نشان می‌دهد که بیشترین مهاجران به شهرستان چابهار از استان‌های خراسان رضوی، خراسان جنوبی، تهران، گلستان، کرمان و فارس بوده‌اند.

جدول شماره ۲۶: مهاجران واردشده از استان‌های دیگر به شهرستان چابهار در سال ۹۰ و ۹۵

استان محل اقامت فعلی چابهار		استان محل اقامت قبلی
سال	۹۵۱۳	۹۰۱۳
مرد و زن	۹۱۳۲	۵۲۳۴
سیستان و بلوچستان	۶۵۲۰	۲۹۶۷
خراسان رضوی	۴۲۷	۲۷۵
خراسان جنوبی	۲۴۳	۶۱
تهران	۲۳۱	۱۸۱
گلستان	۱۹۴	۵۴
کرمان	۱۸۲	۱۵۸
فارس	۱۵۳	۲۶۵

هیاهوی توسعه منطقه آزاد، باعث شده شمار زیادی از مردم داخل استان و روستاهای اطراف به سمت شهر چابهار جذب شوند. چون امکانات منطقه و استان بسیار ضعیف است، افراد تفاوتی از نظر امکانات بین روستاها و حاشیه شهر چابهار نمی‌بینند، اما امید و احتمال بیشتری برای بهبود وضعیت زندگی‌شان در حاشیه شهر می‌بینند. دافعه روستاهای استان به دلیل کمبود امکانات و عدم دسترسی‌های مناسب زندگی به همراه خشک‌سالی و از بین رفتن اشتغال (کشاورزی و دامپروری) است. جاذبه مهاجرت در شهر چابهار، صنایع، منطقه آزاد، امکانات منطقه آزاد (امکان خرید خودرو خارجی به قیمت کمتر از خودرو داخلی) و... است که باعث مهاجرت شده است. (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش) چابهار به دلیل برخی جذابیت‌ها، داری مهاجرت بسیار بالایی در سال‌های اخیر بوده است. متناسب با این رشد جمعیت، زیرساخت‌ها باید آماده شود که این‌طور نبوده است. (مصاحبه با عضو شورای شهر چابهار)

توهم اینکه در منطقه چابهار به خاطر مزیت منطقه آزادکار هست باعث هجوم مردم روستایی به این منطقه شده است که سرانه‌های درمان، آموزش، مسکن و... را کاهش داده و هیچ عملی برای جبران این اتفاق انجام نمی‌شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت)

از پیامدهای مهاجرت، می‌توان به حاشیه‌نشینی اشاره کرد. این مسئله در کلانشهرها، یکی از مسائل و معضلات اجتماعی است. در چابهار نیز، حاشیه‌نشینی یکی از مسائل اجتماعی مهم و تأثیرگذار در وضعیت اجتماعی و فرهنگی آن است. بزرگ‌ترین حاشیه‌نشینی شهر در شرق چابهار، منطقه‌ای به نام کمب و روستای عثمان‌آباد که بالغ بر ۴۰ هزار نفر جمعیت دارد، شکل گرفته است.

در نگاه مردم، حاشیه شهر، به دلیل تعریف فرصت‌هایی برای آینده، باعث مهاجرت از دیگر نقاط و هجوم به حاشیه شهر بوده است. این مسئله بعد از احداث سازمان منطقه آزاد بعد از سال ۱۳۷۳، با توجه به بحث‌های کارت سبز و سوءاستفاده از آن برای ورود کالا، عده‌ای افراد دیگر که از اقتضای شهرهای دیگر بوده برای شناسنامه و کارت سبز و... وارد شهر شده و چون اقامت آن‌ها بیشتر می‌شد، افراد در حاشیه شهر، با وسایل و مصالح بسیار بی‌کیفیت، برای خود سرپناهی ساخته و حاشیه شهر چابهار رشد پیدا کرد. در وهله دیگر، بحث خشک‌سالی و هجوم مرحله دوم مهاجرت از روستاها و شهرهای دیگر به چابهار بوده است. (مصاحبه با مدیرعامل سمن گوهرصدف)

شدت مهاجرت به سمت چابهار مسئله اجتماعی مهمی است که باعث حاشیه‌نشینی ۴۰ هزارنفری شده است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره بهزیستی)

حجم حاشیه‌نشینی و الگوی حاشیه‌نشینی چابهار، بسیار خاص و مسئله دار است. (مصاحبه با عضو شورای شهر چابهار)

جنس حاشیه‌نشینی چابهار، با جنس حاشیه‌نشینی شهرهای بزرگ، تهران، مشهد، اصفهان فرق دارد. حاشیه‌نشینی مشهد، طبقه متوسط شهرهای کوچک است که امکان سرمایه‌گذاری هم دارد؛ اما حاشیه‌نشینی چابهار از نظر، سواد، فرهنگ، وضعیت اقتصادی، اشتغال و... بسیار متفاوت و ضعیف است. (مصاحبه با یکی از مسئولان آموزش پرورش)

حاشیه‌نشینی پیامدهای گسترده اجتماعی دارد. فقر اقتصادی و فرهنگی که بیشتر خانوارهای حاشیه شهر چابهار را تحت تأثیر قرار داده، باعث ایجاد مسائل مختلفی شده است.

بیشتر حاشیه‌نشین‌های کمب و اطراف شهر چابهار، خارجی و پاکستانی نیستند، بیشترشان از شهرستان‌های استان به دلیل خشک‌سالی و از بین رفتن کشاورزی و نبود شغل، به امید یافتن شغل به سمت چابهار سرازیر شده‌اند. (مصاحبه با عضو شورای شهر چابهار)

انجمن بیشتر فعالیت اش را در حاشیه شهر تعریف کرده با توجه به مسائل اجتماعی بیشتر تمرکز بر آن بوده است. اگر کاری فرهنگی در سطح منطقه و حاشیه آن انجام ندهیم، در آینده وضعیت پیچیده‌تری را تجربه خواهیم کرد. محرومیت، افراد را در مسیرهایی قرار می‌دهد که دست به ناامنی و فعالیت‌های مخرب می‌زنند. باید با این مسائل رو به رو شد و به دنبال حل آن باشیم. (مصاحبه با مدیرعامل سمن گوهرصدف)

در شهر کنارک نیز، به دلیل مهاجرپذیر بودن، حاشیه‌نشینی رشد داشته است.

یکی از محله‌های حاشیه‌نشین چادران است که مسائل مانند کمب دارد. از منطقه انتظار داریم، مانند کمب به محله چادران توجه ویژه داشته باشد. (مصاحبه با شهردار کنارک)

جدول شماره ۲۷: مسئله شناسی مهاجرت و حاشیه‌نشینی و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی

مسئله شناسی محور مهاجرت و حاشیه‌نشینی

- همکاری بین سازمانی و ارگانی باهدف مشارکت برای توسعه زیرساخت‌ها و سرانه‌ها	- گسترش بی‌رویه مهاجرت و حاشیه‌نشینی در اطراف شهر
- ساماندهی بافت‌های حاشیه شهر	- وضعیت نامطلوب دسترسی به خدمات شهری در حاشیه
- توجه ویژه به زیرساخت‌های شهری و دسترسی به امکانات شهری با توجه به افزایش جمعیت	- وجود مسائل اجتماعی متعدد در محله‌های حاشیه‌نشین
- توجه ویژه به آموزش مسائل اجتماعی و کنترل آسیب‌ها و اجرای برنامه‌های فرهنگی	- فقر اقتصادی و فرهنگی در محله‌های حاشیه‌ای شهر
- تأمین و تقویت اشتغال‌های خرد و خانگی برای بهبود وضعیت اقتصادی حاشیه‌نشین‌ها	

بررسی وضعیت فضاهای فرهنگی در استان و شهرستان‌های حوزه نفوذ

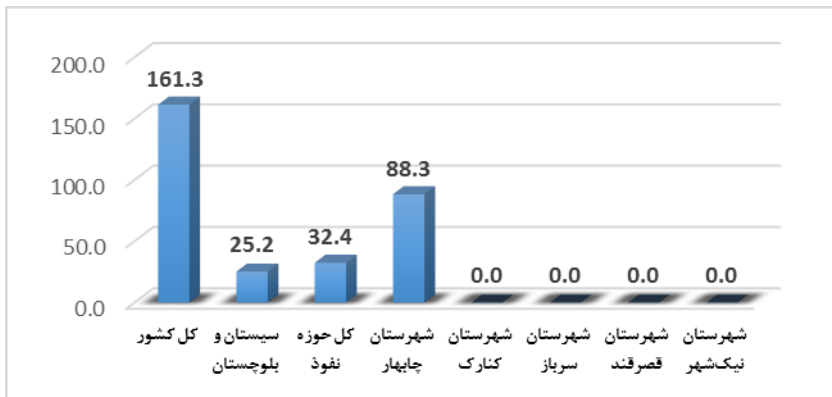
شاخص‌های مختلفی را برای مباحث فرهنگی و گردشگری می‌توان مورد بررسی قرارداد اما به دلیل کمبود داده‌های آماری گردآوری شده، تنها به سرانه فضاهای سینما، تئاتر و موسیقی و در نهایت به اقامتگاه‌های موجود در سطح کشور پرداخته می‌شود. عرصه فرهنگ، نیز مانند دیگر عرصه‌ها، دارای کمبودهای قابل توجهی در استان‌های محروم است. سرانه صندلی سینما در سطح کشور ۱۶۱ صندلی برای ۱۰۰ هزار نفر است. در صورتی که در سطح استان این شاخص ۲۵ و در سطح شهرستان‌های مورد بررسی ۳۲ صندلی برای ۱۰۰ هزار نفر است. به زبان ساده‌تر، دسترسی به سالن سینما در سطح کشور ۶ برابر بیشتر از استان سیستان و بلوچستان است. قابل توجه است که در ۵ شهرستان مورد بررسی تنها یک سینما وجود دارد. از وضعیت کیفیت و کمیت سینما اطلاعات دقیقی در دسترس نیست؛ باین وجود عرصه سینما می‌تواند در گذران اوقات فراغت و آموزش شهروندان به‌ویژه دانش‌آموزان بسیار مؤثر باشد.

جدول شماره ۲۸: سرانه فضاهای فرهنگی، سینما به تفکیک محدوده مورد بررسی

محدوده	تعداد سینما	تعداد سالن	گنجایش	تعداد تماشاگر	سرانه ^۳ تعداد سینما	سرانه تعداد (تعداد صندلی)	سرانه گنجایش
کل کشور	۲۷۹	۴۱۵	۱۲۸۹۴۳	۲۵۴۴۳۰۰۰	۰/۳	۰/۵	۱۶۱/۳
سیستان و بلوچستان	۳	۳	۷۰۰	۳۵۰۰۰	۰/۱	۰/۱	۲۵/۲
کل حوزه نفوذ	۱	۱	۲۵۰	۵۰۰۰	۰/۱	۰/۱	۳۲/۴
شهرستان چابهار	۱	۱	۲۵۰	۵۰۰۰	۰/۴	۰/۴	۸۸/۳
شهرستان کنارک	۰	۰	۰	۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
شهرستان سرباز	۰	۰	۰	۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
شهرستان قصرقند	۰	۰	۰	۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
شهرستان نیک شهر	۰	۰	۰	۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰

۳: سرانه‌ها برحسب صد هزار نفر محاسبه شده است.

نمودار شماره ۱۷: سرانه تعداد صندلی سینما (گنجایش) به ازای هر صد هزار نفر

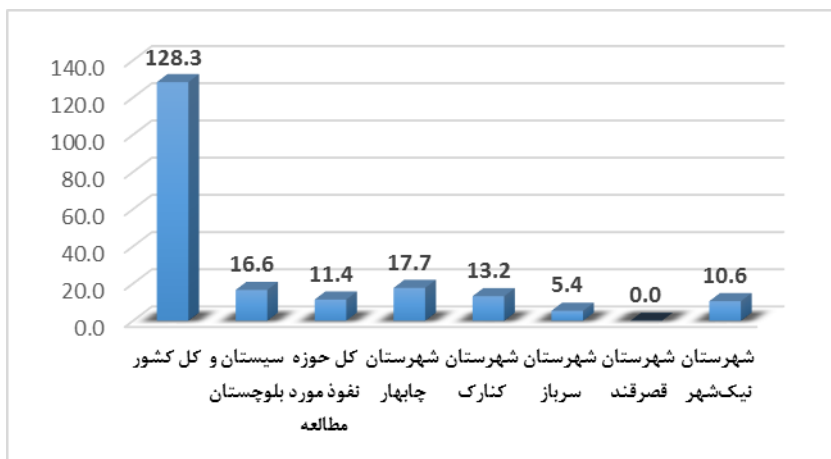
شاخص بعدی که مشخصات آن در جدول زیر آمده است مربوط به وضعیت اجرای تئاتر و موسیقی است. در بحث اجرای تئاتر، سرانه اجرای تئاتر در سطح کشور ۱۲۸ اجرا برای هر ۱۰۰ هزار نفر است، در صورتی که در سطح استان ۱۶ و در سطح شهرستان‌ها ۱۱ اجراست. این شاخص بسیار وضعیت پایین تری در مقایسه با میانگین کشوری دارد.

جدول شماره ۲۹: سرانه فضاهای فرهنگی، تئاتر و موسیقی، به تفکیک محدوده‌های مورد بررسی

سرانه اجرای تئاتر	تعداد تماشاگر		تعداد اجرا		تعداد برنامه		سالن نمایش		محدوده
	موسیقی	تئاتر	موسیقی	تئاتر	موسیقی	تئاتر	گنجایش	تعداد	
۱۲۸/۳	*	۴۲۱۰۰۰	۵۳۰۴	۱۰۲۵۲۵	*	۶۹۲۴	*	*	کل کشور
۱۶/۶	۵۱۲۰۰	۳۷۵۰۰	۲۲۵	۴۶۰	۴۶	۸۴	۳۰۶۸	۱۳	سیستان و بلوچستان
۱۱/۴	۱۳۷۰۰	۹۶۰۰	۵۰	۸۸	۱۶	۱۷	۱۰۳۸	۵	کل حوزه نفوذ
۱۷/۷	۵۵۰۰	۳۸۰۰	۲۴	۵۰	۷	۵	۲۸۰	۱	شهرستان چابهار
۱۳/۲	۳۰۰۰	۲۵۰۰	۱۲	۱۳	۵	۴	۲۸۸	۱	شهرستان کنارک
۵/۴	۲۰۰۰	۱۳۰۰	۸	۱۰	۲	۲	۲۰۰	۲	شهرستان سرپاز
-/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	شهرستان قصرقند
۱۰/۶	۳۲۰۰	۲۰۰۰	۶	۱۵	۲	۶	۲۷۰	۱	شهرستان نیک‌شهر

۴: داده‌های کل کشور، در سالنامه ۱۳۹۵، ناقص بود.

نمودار شماره ۱۸: سرانه تعداد اجرای تئاتر برای هر صد هزار نفر

جدول شماره ۳۰: مسئله شناسی سرانه فضاهای فرهنگی و سیاست‌های پیشنهادی

مسئله شناسی محور سرانه فضاهای فرهنگی	سیاست‌های پیشنهادی
- کمبود زیرساخت‌ها و فضاهای فرهنگی	- احداث سینما و مرکز فرهنگی چندمنظوره (سالن تئاتر، سالن اجرای موسیقی)
- کمبود برنامه‌های فرهنگی و تفریحی	- در اختیار قراردادن امکانات موجود برای انجام کارهای فرهنگی، هنری، سازمان‌های مردم‌نهاد
	- سرمایه‌گذاری در حوزه مراکز تفریحی - گردشگری
	- حمایت از گروه‌های هنری و اجرای برنامه‌های فرهنگی برای گروه‌های خاص (دانش‌آموزان، سالمندان، کارکنان و...)
	- برگزاری مسابقات فرهنگی، هنری، در راستای ارتباط مردم با سازمان منطقه آزاد
	-

آسیب‌های اجتماعی

از زیاد جمعیت و از بین رفتن نظارت و کنترل اجتماعی حاکم در شهر به واسطه ورود مهاجران و کاهش کنترل رسمی از سوی نهادهای انتظامی باعث افزایش افسار گسیخته آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، درگیری، سرقت، زورگیری و... شده است.

اعتیاد و انواع مختلفی که وجود دارد، خودش مسئله مهمی است که باعث خیلی از مسائل می‌شود که باید کنترل شود. یکی از موارد اعتیاد مصرف پان است که مقوله ویژه‌ای است و باید طی برنامه آموزشی در سطح فرد و خانواده و جامعه، پیگیری و کنترل شود. این مسئله جدا از مسائل بهداشتی و سلامت بر وضعیت گردشگری و توسعه آن نیز می‌تواند تأثیر منفی بگذارد. متأسفانه پیگیری و برنامه مشخصی برای این مسئله به صورت مستمر نیست. بیشتر برنامه‌ها وابسته به فرد است و این باعث مقطعی بودن و بی‌تأثیر شدن برنامه‌ها می‌شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره غذا و سلامت)

اعتیاد صنعتی بالاتر از اعتیاد سنتی است و انواع مختلفی دارد. اعتیاد از شهرستان‌های همجوار استان وارد شده است. ریشه اعتیاد، عدم آگاهی و نبود آموزش است. خیلی از افراد تصور دیگری از مواد مختلف و انواع آن دارند. همین پان، قبلاً به عنوان خوشبوکننده دهان و سفیدکننده دندان استفاده می‌شد. الان هم افراد برخی براساس ناآگاهی از این مواد استفاده می‌کنند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره بهزیستی)

یکی از مسائل منطقه اعتیاد است که ۳۰ یا ۴۰ درصد خانواده‌ها درگیر این مسئله هستند و به دلیل ارزانی مواد مخدر صنعتی بیشتر گرایش به این مواد است. با تفاهم نیروی انتظامی - کمیته امداد و بهزیستی در کمپ تیس ترک اعتیاد به صورت رایگان تحت نظارت بهزیستی صورت می‌گیرد؛ اما اگر مسئله اشتغال حل نشود بعد از ترک هم دوباره به سمت اعتیاد می‌روند. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

بسیاری از آسیب‌های اجتماعی موجود در منطقه اعم از اعتیاد، سرقت، فقر و... ناشی از بیکاری است. البته ناگفته نماند که در بین کارگران مشغول کار هم اعتیاد زیاد است. در سال ۱۳۹۶ برای ۱۸ شرکت کارگاه آموزشی پیشگیری از اعتیاد توسط بهیان‌ها اجرا شد که به طور متوسط در آن‌ها بین ۲۰ تا ۵۰ نفر کارگر شرکت کردند و هدف از اجرای آن‌ها تقویت سرمایه انسانی کار منطقه بوده است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

۷۰ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

افتراق فضایی بین شهر چابهار و منطقه آزاد

سازمان منطقه آزاد چابهار از سال ۱۳۷۲ پس از تصویب قوانین مربوطه، گسترش یافت. در گذر نزدیک به ۳۰ سال از احداث و توسعه منطقه آزاد، تأثیرات مثبت و منفی زیادی بر حوزه فراگیر خود داشته است. از تأثیرات مثبت آن می‌توان به ایجاد فرصت‌های اشتغال در فعالیت‌های مختلف مانند بخش تجارت و واردات، فروشندگی عمده و خرده، شهرک صنعتی، بخش ساختمان و قسمت اداری سازمان اشاره کرد.

برخلاف مناطق دیگر مانند کیش، زیرساخت‌های اولیه برای توسعه، فراهم نشده بود و در گذر زمان، سلیقه‌های مدیریتی باعث توسعه نامتوازن منطقه شد. به نحوی که تنها به توسعه اقتصادی و کالبدی توجه شده و از توسعه اجتماعی، فرهنگی و انسانی و توجه به جامعه محلی چشم‌پوشی شده است. در این زمینه نگاه افتراقی به منطقه آزاد و محدوده‌های بلافصل آن (چابهار و کنارک) خود منجر به شکل‌گیری نگاه بی‌اعتمادی و منفی در نظر شهروندان شده است.

برخلاف قوانین که در منطقه آزاد در سال ۱۳۷۲ مورد تصویب شده قرار گرفته، عدم پیوستگی مدیریت و رفتارهای سلیقه‌ای در سال‌های اخیر، آن‌گونه که باید توانست وظایف و اهدافی که برای آن در نظر گرفته شده به عمل برساند. مناطق آزاد، در قبال مسئولیت اجتماعی چه از نظر اجرای قوانین، شفافیت و... و چه از نظر اجتماع محلی نتوانست به وظایف خود به‌خوبی عمل کند. (مصاحبه با دبیر اجرایی اتاق بازرگانی)

در ارگان‌ها و سازمان‌هایی چون بنادر، گمرک و منطقه آزاد بی‌توجهی نسبت به شهر چابهار وجود دارد؛ گویی مدیران نمی‌خواهند مسائل و مشکلات موجود که بخشی از آن‌ها به خاطر همین توسعه بنادر، گمرک و منطقه آزاد بوده، ببینند. اگر توسعه پایدار باشد باید به محیط‌زیست و توسعه اجتماعی و انسانی توجه ویژه شود، اگر چنین اتفاقی نیافتد، چالش‌های پیش رو در سال‌های آینده بسیار سخت خواهد بود. تلنبار شدن مشکلات روزی، سرباز خواهد کرد. چطور می‌شود که ۴ هزار میلیارد تومان می‌تواند صرف توسعه یک‌فاز بندر شود اما یک مدرسه برای کودکان کارکنان خودش فراهم نکند. بارگذاری جمعیت که به خاطر این توسعه اتفاق می‌افتد، باید خود توسعه پاسخگو باشد. وقتی چنین پاسخگویی وجود ندارد، ذهنیت مردم بسیار منفی است. توسعه ما، صرفاً اقتصادی بوده و اصلاً نگاه اجتماعی و فرهنگی نداشته، شاخص‌های زیست شهری و کیفیت زندگی اصلاً مورد توجه نبوده است. (مصاحبه با عضو شورای شهر چابهار)

بین مردم بومی و منطقه آزاد یک بی‌اعتمادی وجود دارد؛ قسمتی از این بی‌اعتمادی به دلیل قول‌هایی است که از طرف مدیران منطقه به مردم داده می‌شود و در گذر زمان انجام نمی‌گیرد و باعث بی‌اعتمادی مردم به منطقه آزاد می‌شود؛ بنابراین منطقه نباید قول‌هایی بدهد که نمی‌تواند یا نمی‌خواهد اجرایی کند. منطقه آزاد توقع‌هایی ایجاد می‌کند و پاسخ‌گویی ندارد. عدم شفافیت، باعث منفی‌نگری مردم به منطقه آزاد می‌شود. (مصاحبه با شهردار کنارک)

هر چند دیوار بلند بی‌اعتمادی در مدیریت جدید تا حدودی کوتاه‌تر شده، اما در بیشتر موارد قول‌هایی که داده می‌شود، یا انجام نمی‌شود یا بسیار کند مسائل پیش می‌رود. همکاری در سطوح پایین برای انجام امور به‌سختی انجام می‌گیرد. بیش از دو سال است برای اخذ دو تانکر آب برای ناوگان آب‌رسانی تلاش می‌کنیم، اما هنوز برخلاف قول‌هایی که داده شده، موفق نشده‌ایم. (مصاحبه عضو با شورای شهر چابهار)

یکی از مشکلات مدیران ما، عدم شناخت فرهنگ منطقه است. این باعث ایجاد تقابل‌ها و تضادهایی شده است. سازمان توانست با مردمان منطقه و بومی، تعاملی سازنده برقرار کند و سلیقه‌ای برخورد کردن مدیران باعث افزایش بیکاری در منطقه شد که ضربه به عملکرد و جایگاه منطقه آزاد بود. (مصاحبه با دبیر اجرایی اتاق بازرگانی)

منطقه آزاد، برخی از هزینه‌های خودش را به شهر تحمیل کرده و باعث کاهش سرانه‌های زیرساختی شده است. رفع تبعیض‌ها، باعث همبستگی اجتماعی و ملی می‌شود و اگر این جمعیت به بازی گرفته نشود و در منافع سهیم نباشند، ناامنی و بحث‌های امنیتی از عوامل تهدیدکننده آینده خواهد بود. (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

چرا کلیت شهر چابهار در محدوده منطقه آزاد قرار نمی‌گیرد، اما صحبت از اتصال بندر شهید کلاتری و شهید بهشتی می‌شود؟ این رفتارها، اجازه نمی‌دهد که مسئولیت اجتماعی آن‌طور که مدنظر است، اجرا شود. (مصاحبه با عضو شورای شهر چابهار)

در کنار منطقه آزاد، پشت پمپ‌بنزین کمربندی، اسکان غیررسمی وجود دارد که وضعیت بسیار اسفباری دارند. توسعه‌ای که هنوز در بیخ گوش خودش وضعیت نامناسبی را تجربه می‌کند. (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

تبعیض‌هایی مانند وجود آب شرب ۲۴ ساعته در طول هفته باعث افتراق بیشتر بین ساکنین چابهار و منطقه آزاد می‌شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد) در بحث بهداشت و درمان هم سازمان منطقه آزاد با دیگر نقاط دارای افتراقی است که برای مردم این خیلی محسوس و برجسته است؛ چرا که امکانات پزشکی منطقه آزاد خیلی بالاتر از خود چابهار است و این باعث انعکاس منفی سازمان در بین اذهان مردم شده است. این افتراق در بین کارکنان خود سازمان با مردم بومی هم هست که آن‌ها به دلیل

ماهیت قوانین و حوزه عملیاتی خود مدام از جدا بودن منطقه از چابهار حرف می‌زنند و در عملکرد خود هم توجهی به چابهار نمی‌شود و اصلاً برآشون مهم نیست که در چابهار به خصوص در بحث بهداشت و درمان چه اتفاقی می‌افتد. سازمان حساس‌تر است و همه چیز را با سود و زینان می‌بیند اما این حساس‌گری در همه چیز خوب نیست و نمی‌توان در بحث سلامت هم به فکر درآمدزایی بود. این در حالی است که سلامت به‌عنوان پایه در مباحث توسعه مطرح است. (مصاحبه با یکی از مسئولان موسسه راه سلامت)

هزینه‌هایی مانند بالا رفتن قیمت زمین و مسکن در کنار مشکلاتی مانند کاهش سرانه‌های بهداشتی، آموزشی و زیرساختی و... که به دلیل تبلیغات کاذب منطقه آزاد منجر به حاشیه‌نشینی شده است باید برای مردم منطقه یک دستاورد نیز داشته باشد که تاکنون چیز چشمگیری ندیده‌ایم. باید دیوار بین منطقه آزاد و کل منطقه چابهار برداشته شود و منفعت آن به کل منطقه برسد و همین دیوار باعث شده است که ما بیشتر احساس بیگانگی کنیم و ایجاد یک منطقه مرفه در کنار این وضعیت به فقر نسبی دامن می‌زند و آن را تشدید می‌کند. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

از راهکارهای مورد توجه، تشکیل اتاق فکر توسعه در منطقه است که بتواند مدیریت

واحدی برای توسعه منطقه به ارمغان بیاورد.

اتاق فکر توسعه چابهار می‌تواند راهکار مدیریت توسعه باشد، اگر اختیارات و قدرت اجرایی داشته باشد. این اتاق می‌تواند منابعی را برای توسعه متوازن، با توجه به نیازها و کمبودها در نظر بگیرد. (مصاحبه با عضو شورای شهر چابهار)

جدول شماره ۳۱: مسئله شناسی افتراق فضایی و نگاه جامعه و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی افتراق فضایی و نگاه جامعه
تشکیل اتاق فکر توسعه منطقه در راستای توسعه متوازن و توجه ویژه به کمبودهای منطقه	- توسعه نامتوازن منطقه و بی‌توجهی به زیرساخت‌های اولیه، مسائل اجتماعی و زیست‌محیطی
گسترش محدوده منطقه آزاد به کلیت شهر چابهار و حذف فاصله‌های جداکننده	- ایجاد افتراق فضایی و فکری بین منطقه آزاد و شهر چابهار و بلافاصل آن
آگاه‌سازی کارکنان و شفاف‌سازی وضعیت درآمدی و هزینه‌های منطقه	- نگاه بالا به پایین منطقه به جامعه بومی و احساس طردشدگی جامعه بومی نسبت به منطقه
فعالیت در راستای مسئولیت اجتماعی و ارائه گزارش به جامعه بومی	

روستای تیس و منطقه آزاد

روستای تیس در محدوده منطقه آزاد (داخل فنس) قرار دارد. این مسئله باعث توجه و ارتباط ویژه روستای تیس با منطقه آزاد شده است. از مسائل مهم روستای تیس، بی توجهی به مسائل آن و عدم توجه به نیازها، کمبودها و پتانسیل‌ها آن است. این بی توجهی باعث جدایی کالبدی و اختلاف فاحش از نظر امکانات و جدایی ذهنی بین ساکنان روستای تیس و منطقه آزاد شده است. از نظر مردم روستای تیس و شورای شهر، منطقه، آن‌ها را به دیده خودی ننگریسته است و به همین خاطر، برخلاف استفاده از پتانسیل‌های منطقه در منافع، اشتراکی برای مردم بومی روستای تیس وجود ندارد. هر چند اغراق‌هایی در مصاحبه‌ها در ارتباط با وضعیت روستای تیس وجود داشت، اما از نظر امکانات زیربنایی مانند آب، معابر و دیگر امکانات روستای تیس قابل مقایسه با منطقه آزاد نیست. اشاره به این نکته خالی از لطف نیست که نظر مساعدی به آینده و تحولات سال‌های اخیر، مدیریت جدید در ارتباط با روستای تیس وجود دارد که مهم‌ترین نمونه، پروژه آب لوله‌کشی روستای تیس با همکاری و مشارکت منطقه آزاد است.

جمعیت روستای تیس، ۸۵۰۰ نفر در وضعیت کنونی است. افزایش جمعیت با توجه به توسعه منطقه آزاد و پتروشیمی اتفاق افتاده است. به دلیل بیکاری در سطح استان، افراد برای یافتن شغل به چابهار مهاجرت می‌کنند. حدود ۲۵۰۰ نفر غیربومی و باقی افراد بومی روستا هستند. به دلیل قوانین و الزام منطقه آزاد برای اسکان اتباع خارجی، عده‌ای از اتباع خارجی هم در روستای تیس استقرار یافته‌اند. چون این افراد باید در روستای تیس اسکان یابند، البته وجود زمین ارزان و هزینه مسکن، برای افراد صرفه اقتصادی دارد. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

• مشکلات روستای تیس

مشکلات روستای تیس از برخی جهات به‌ویژه از نظر زیرساخت‌ها و امکانات مانند شهر چابهار است. از مهم‌ترین مشکلات می‌توان به مسئله آب اشاره کرد.

ما در روستا، آسفالت نداریم، برق دچار افت ولتاژ هست، آب لوله‌کشی وجود ندارد. هیچ فضای بازی کودکان نیست. اخیراً با مدیریت آقای کردی، آب لوله‌کشی در حال انجام است. امیدواریم که این طرح اجرا شود. انتظار داریم، روستای تیس، روستای نمونه گردشگری شود. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

طرح هادی روستا تصویب شده اما اجرا نشده است. به دلیل افزایش قیمت زمین، اجرایی شدن طرح با مسائلی روبه‌رو است که باید طرح بازبینی شود. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

جنس دیگر مشکلات روستای تیس به منطقه آزاد مربوط می‌شود. از مهم‌ترین این مسائل به زمین‌های غیرمستثنیات و اشتغال در منطقه آزاد می‌توان اشاره کرد.

یکی از مشکلات با منطقه آزاد، بحث زمین‌های مستثنیات و غیرمستثنیات است که سه چهارم زمین‌ها غیرمستثنیات است. ما زمین‌هایمان را از دست دادیم. با اجبار زمین‌های ما را خریدند و شرایط را به سمتی بردند که افراد زمین‌ها را بفروشند. ما زمین‌هایمان را ۵ هزار تومان فروختیم الان شده ۵۰۰ هزار تومان! (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس) در وضعیت موجود کمتر از یک درصد از جمعیت شاغل ما در منطقه آزاد شاغل هست. شعارهایی که داده شد، عملی نشد. تنها ۹ نفر در سازمان هستند. ۱ نفر رسمی و ۸ نفر در شرکت صید صنعتی هستند. از طرف دیگر، شغل‌هایی که امنیت شغلی ندارند، شغل محسوب نمی‌شوند. سازمان می‌تواند آماری از وضعیت نیروی‌های آماده به کار روستا از شورا داشته باشد و شرکت‌های زیر نظر خودش را در زمان نیاز به نیروی انسانی ملزم به استفاده از نیروهای بومی کند. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

• ارتباط روستای تیس با منطقه و انتظارات از منطقه

همان‌طور که اشاره شد در محدوده قرار گرفتن روستای تیس باعث ایجاد فرصت‌هایی برای روستا شده است.

ما انتظاری که از سازمان داریم، این هست که درست هست که روستای تیس در محدوده سازمان منطقه آزاد هست، اما به چشم، خودی به ما نگاه کنند. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

باین وجود، منطقه آزاد منابعی برای انجام برخی فعالیت‌ها در روستا تخصیص داده است. منطقه آزاد، منابع مالی برای شورای روستای تیس در نظر گرفته که برای انجام برخی از فعالیت‌ها استفاده می‌شود. مثلاً برای نظافت روستا، افرادی را استخدام کرده‌اند که از طریق این منابع مالی پرداخت می‌شود. شورا ۱۷ نفر را می‌تواند برای انجام امور جاری استخدام کند که هزینه‌های آن توسط سازمان پرداخت می‌گردد. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

انتظارات را می‌توان به شرح زیر عنوان کرد.

آب لوله‌کشی، تعیین و تکلیف زمین‌های روستای تیس، اشتغال جوانان، آموزش (فضاهای آموزشی رسمی و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای) و کاهش آسیب‌های اجتماعی از انتظارات ما

هست. برای حل مسئله زمین‌های تیس، نگاه منطقه آزاد از مالکیتی باید به مدیریتی تبدیل شود و سر میز مذاکره این مسئله را حل کنیم. این مسئله نگاه مردم را به منطقه آزاد تغییر می‌دهد. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

روستای تیس، ظرفیت بالایی گردشگری و ارائه خدمات گردشگری دارد که باید زیرساخت‌های آن تقویت شود. امسال گردشگران زیادی وارد روستا شد، اما ظرفیت روستا بیش از این است که فقط گردشگری به زمان عید منتهی نشود. آموزش در حوزه گردشگری می‌تواند ظرفیت‌های بالقوه منطقه را به فرصت‌های اشتغال تبدیل کند. (مصاحبه با اعضای شورای روستای تیس)

جدول شماره ۲۲: مسئله شناسی روستای تیس و منطقه آزاد و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی محور روستای تیس و منطقه آزاد
اتمام پروژه آب شرب روستا	کمبود زیرساخت‌های زیربنایی مثل آب شرب، معابر، بهداشتی و...
توجه به پتانسیل‌های اشتغال روستا و سرمایه‌گذاری در راستای توانایی‌ها	مسئله اشتغال و بیکاری قشر تحصیل کرده و انتظارت برای افزایش اشتغال
ارتباط مستمر با شورا، دهیار و مردم روستا و درخواست مشارکت مردم در راستای بهبود زیرساخت‌ها	پتانسیل‌های گردشگری روستا و عدم ساماندهی آن
توجه به پتانسیل‌های گردشگری و نمادسازی روستا در راستای گردشگری و سلامت	

بهبودی و وضعیت چابهار

از ارگان‌های حمایتی می‌توان به بهبودی و فعالیت‌های آن در چابهار اشاره کرد. چتر حمایتی بهبودی در این شهر به دلیل کمبود منابع مالی و انسانی از وضعیت مناسبی برخوردار نیست. به همین دلیل مانند حوزه سلامت، بهداشت و درمان، این حوزه هم به توجه ویژه نیاز دارد. اداره کل بهبودی حدود ۵۰۰ هزار خانوار در کل کشور را تحت حمایت خود دارد. در سطح استان این میزان ۱۹ هزار خانوار و در سطح شهرستان چابهار ۴ هزار خانوار است. براساس سرانه هر ۱۰ هزار خانوار در سطح کشور ۶۳ خانوار در استان ۶۷ خانوار و در سطح حوزه نفوذ ۵۰ خانوار است. با توجه به وضعیت اقتصادی و اجتماعی شهرستان‌های جنوب کشور به ویژه استان سیستان و بلوچستان، تعداد خانوارها بسیار بیشتر از عدد و رقم‌های مندرج در جداول است. این اعداد خانوارهای مورد حمایت را نشان می‌دهد؛ در صورتی که تعداد خانوارهای نیازمند حمایت، بیشتر از این مقدار است. مهم‌ترین دلیل عدم حمایت از تمامی خانوارها، نبود منابع

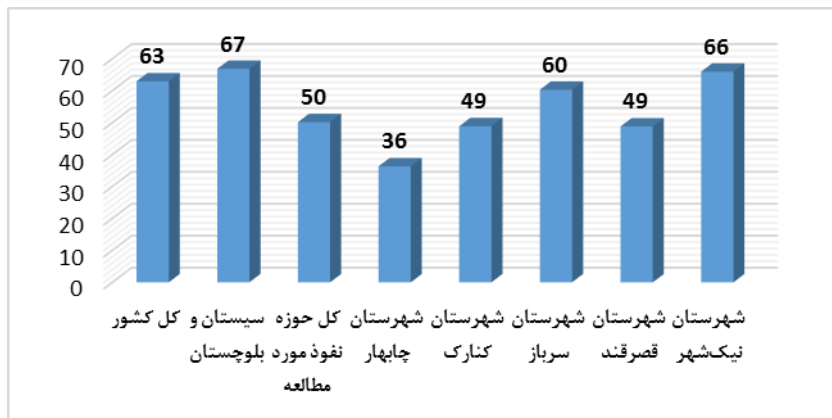
۷۶ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

کافی مالی و نیروی انسانی است که توانایی پاسخ‌دهی به تمام نیازمندا را نداشته و در حد توان به ارائه خدمت می‌پردازند.

جدول شماره ۳۳: تعداد خانوارهای مستمری‌بگیر اداره کل بهزیستی

سرانه خانوارهای مستمری‌بگیر	جمع	معاونت توانبخشی			معاونت اجتماعی	محدوده
		روانی مزمن	روانی ترخیص از مراکز	توانبخشی		
۶۳	۵۰۲۸۴۶	۱۶۶۶۲	۸۳۸۷	۲۹۸۹۸۵		کل کشور
۶۷	۱۸۵۴۴	۳۳۸	۱۹۷	۹۸۱۵	۱۷۸۸۱۲	سیستان و بلوچستان
۵۰	۳۸۶۴	۸۶	۴۲	۱۹۹۱	۸۱۹۴	کل حوزه نفوذ
۳۶	۱۰۲۸	۳۹	۱۴	۵۸۸	۱۷۴۵	شهرستان چابهار
۴۹	۴۸۰	۲	۶	۲۴۳	۳۸۷	شهرستان کنارک
۶۰	۱۱۲۲	۲۲	۵	۵۴۲	۲۲۹	شهرستان سرباز
۴۹	۲۹۸	۶	۴	۱۴۶	۵۵۳	شهرستان قصرقند
۶۶	۹۳۶	۱۷	۱۳	۴۷۲	۱۴۲	شهرستان نیک شهر

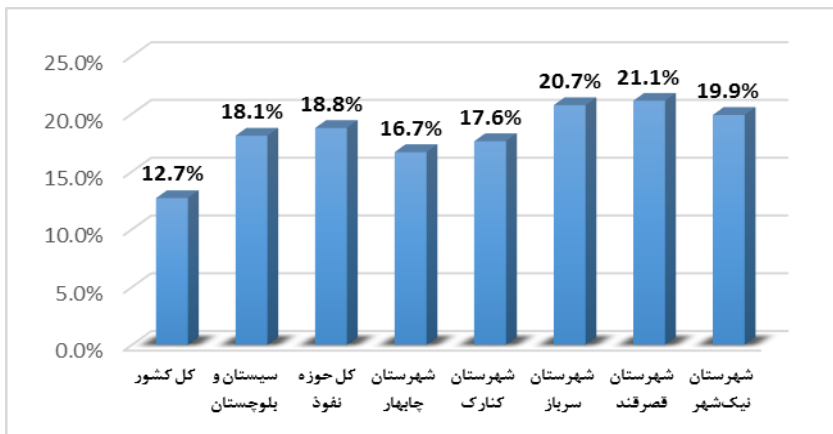
نمودار شماره ۱۹: تعداد خانوارهای مستمری‌بگیر اداره کل بهزیستی (به ازای هر ده هزار نفر)

• زنان سرپرست خانوار

زنان سرپرست خانوار از دیگر گروه‌های نیازمند حمایت به شمار می‌رود که با توجه به مسئولیت سنگینی که بر عهده‌دارند نیازمند توجه ویژه است. درصد آماری این زنان در سطح استان و شهرستان‌های مورد بررسی به نسبت کل کشور بالاتر است. در سطح کشور ۱۳ درصد در سطح استان ۱۸ درصد و در سطح شهرستان‌های مورد بررسی نزدیک ۱۹ درصد از سرپرستان خانوارها، زن هستند.

نمودار شماره ۲۰: درصد زنان سرپرست خانوار در کل کشور و محدوده‌های مورد بررسی

۳۳۱۵ نفر، معلول داریم، در طرحی همه این موارد را شناسایی کردیم، اما اعتباراتمان کفاف انجام کمترین امکانات و سرویس‌دهی را به ما نمی‌دهند. چون چابهار شهرستان است، اعتبارات بسیار خرد و ناچیز است. در صورتی که با توجه به پراکندگی شهرها در این استان، مهاجرت به سمت چابهار و... میزان افراد نیازمند نسبت بالایی دارد. ما تنها برای اورژانس اجتماعی ۵ نفر کارمند داریم، با ۵ نفر شما چکار می‌توانید بکنید. قبلاً ۳ نفر بودیم، با سه نفر چطور می‌توان به جنگ با مسائل و مشکلات اجتماعی رفت؟ (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره بهزیستی)

بهداشت، از مهم‌ترین مسائل در معلولیت است. بهداشت، هنگام زایمان، دوران کودکی و... می‌تواند به معلولیت بیانجامد. ازدواج‌های فامیلی مسئله دیگری است که باعث ایجاد مشکلات و نیازمندی‌ها در حوزه بهزیستی شده است، معلولیت زیاد هست. امکان غربالگری نیست. امسال دو مرکز مشاوره راه‌اندازی کردیم، نابینایی و ناشنوایی را راه‌اندازی

کردیم؛ اما آزمایشگاه ژنتیک نداریم؛ که بتوانیم غربالگری کنیم، اعتبارات ما جواب نمی‌دهد. تصادفات عامل دیگری در ایجاد معلولیت هست. ما حدود ۴۰ نفر، بیمار ضایعه نخایی داریم. تیم تخصصی ما آنقدر نیست که بتوانیم امکانات بدهیم. اینجا نه متخصص پزشکی داریم و نه امکانات نگهداری و... از طرف دیگر، سطح شهرستان برای دسترسی بسیار سخت است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره بهزیستی)

حدود ۳۰۰ نفر بازمانده از تحصیل داریم. البته این مواردی است که ما شناسایی کردیم. آمار بیش از دو تا سه هزار نفر است. کودکان کار و خیابان زیاد شده است. کودکان بازمانده از تحصیل، بدسرپرستان، اعتیاد والدین باعث افزایش کودکان کار و خیابان شده است. دانش‌آموزان نیازمند که بیشترشان تک والد هستند، کمک مالی بسیار اندکی که سه‌ماهه حدود ۹۰ هزار تومان است می‌توانیم پرداخت کنیم. وضعیت منابع ما بسیار محدود است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره بهزیستی)

• پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت بهزیستی در چابهار

با توجه به گسترده بودن حوزه بهزیستی و کمبود امکانات، پیشنهادهای متنوعی در حوزه فعالیت‌های بهزیستی ارائه شده است.

ما هم نیروی تخصصی لازم داریم، روانشناس، فیزیوتراپ، مددکار اجتماعی و... که متخصص باشند، لازم داریم. قسمتی از فعالیت‌هایمان را از طریق NGO ها و انجمن‌ها ادامه می‌دهیم؛ و قسمتی را به بخش خصوصی انتقال دادیم. مراکز خدمات تخصصی در حوزه بهزیستی را بیشتر کردیم. وسیله نقلیه لازم داریم. نیاز به آزمایشگاه ژنتیک داریم، پایگاه‌های آگاه‌سازی (ترویج فرهنگ، آموزش، ورزش)، در برنامه‌های عمومی به نیازها توجه کنند و کمک کنند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره بهزیستی)

جدول شماره ۳۴: مسئله شناسی بهزیستی و وضعیت چابهار و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی محور بهزیستی و وضعیت چابهار
تخصیص بودجه و کمک‌های مالی و تجهیزاتی برای حوزه بهزیستی (توانبخشی، نگهداری و...)	کمبود منابع انسانی و مالی در حوزه بهزیستی
توجه به زیرساخت‌های پیشگیری‌کننده از معلولیت، مانند آزمایشگاه ژنتیک،	گسترده‌گی مسائل مربوط به بهزیستی و نیاز به توجه ویژه
تأسیس صندوق‌های خرد برای اشتغال زنان سرپرست خانوار	مهم‌ترین مسائل حوزه بهزیستی، معلولان، خانواده‌های بی‌بضاعت، زنان سرپرست خانوار، کودکان بازمانده از تحصیل، اعتیاد و.
آگاه‌سازی اجتماع محلی در راستای مسائل مربوط به بهزیستی،	ناآگاهی ساکنین و شهروندان به خصوص در حاشیه شهر نسبت به آسیب‌های اجتماعی و ...

سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در شهر چابهار

گروه‌های مردم‌نهاد که به صورت داوطلبانه به انجام خدمات اجتماعی می‌پردازند از دیگر عوامل مؤثر در حیات اجتماعی چابهار هستند. شمار این گروه‌ها در سال‌های اخیر در سطح استان سیستان و بلوچستان زیاد شده است؛ هر چند از مهم‌ترین چالش‌های این گروه‌ها، استمرار فعالیت‌های آن‌هاست. در این ارتباط با چند نفر از افراد مؤثر حاضر در گروه‌های مردم‌نهاد، مصاحبه شده است.

زمینه فعالیت NGO گوه‌رصدف که اولین سازمان مردم‌نهاد در سه حوزه، آسیب‌های اجتماعی (توانمندسازی)، حوزه بانوان (۱۵۰۰ خانواده) و حوزه عقاف و حجاب است که فعالیت‌هایی در مورد زنان سرپرست خانوار انجام دادیم. (مصاحبه با مدیرعامل سمن گوه‌رصدف)

• سازمان منطقه آزاد و گروه‌های مردم‌نهاد

جنس گروه‌های مردم‌نهاد، با توجه به فعالیت آن‌ها، اعتراضی و دارای نگاه نقادانه به بخش دولتی است.

دستگاه‌ها و ارگان‌های مختلفی در چابهار فعال هستند و از منابع زمینی، دریایی و... استفاده می‌کنند و بیشتر این سازمان‌ها و ارگان‌ها، هیچ نفعی به جامعه محلی و شهر چابهار نرسانده که هیچ، از نظر استفاده از امکانات و زیرساخت‌ها نیز از امکانات شهر چابهار استفاده می‌کنند. حتی برای کارکنان خودشان کمترین فضای آموزشی، درمانگاه، ورزشگاه و... احداث نکرده‌اند. سازمان دریانوردی، منطقه آزاد، گمرک، پتروشیمی و... حتی برای کارکنان و نیازهای خودشان زیرساخت‌های شهری فراهم نکرده‌اند. اگر باری از دوش ما نمی‌توانید بردارید، حداقل باری بر دوش نحیف ما نشوید. (مدیرعامل، گروه مردم‌نهاد نبی اکرم)

از طرف دیگر، سازمان منطقه آزاد در سال‌های اخیر، سعی کرده ارتباط مستمری با گروه‌های مردمی داشته باشد.

منطقه آزاد همکاری بسیار نزدیکی با انجمن دارد و پشتیبان بسیاری از برنامه‌ها بوده است. با این حال، در بیشتر مواقع سلیقه‌ای عمل می‌شود. هنوز مدیران و مسئولان ما، فعالیت‌های مردم‌نهاد و آموزش‌های غیررسمی در حوزه‌های مختلف را باور ندارند. شاید می‌فهمند که این فعالیت‌ها خوب است، اما باور ندارند که فرصت‌هایی برای فعالیت به سمن‌ها بدهند. موانع فعالیت در اجتماع محلی، بسیار زیاد است و سازمان‌ها و ارگان‌ها، همکاری مناسبی ندارند. از نظر بودجه که اصلاً توجیه نیستند و بسیار مانع تراشی می‌کنند.

اهمیتی برای کیفیت برنامه‌ها قائل نیستند. در حرف توافقی‌هایی برای فعالیت انجام می‌گیرد، اما در عمل و تخصیص بودجه بسیار مانع ایجاد می‌کنند. منطقه آزاد هم در خیلی از مواقع، اگر مدیرعامل پیگیر مسئله باشد و علاقه‌مند همکاری، مدیران و کارکنان، نه فعالیت‌های سمن‌ها را می‌شناسند و نه توجیه هستند. مدیران مالی و بودجه اصلاً توجهی به این مسائل نمی‌کنند. برایشان مهم نیست؛ و این مسائل ما را بی‌انگیزه می‌کند. (مصاحبه با مدیرعامل سمن گوهرصدف)

• سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) و درخواست‌های آنان از

منطقه آزاد

تقاضاهای انجمن‌های مردم‌نهاد از سازمان منطقه آزاد، شامل افزایش سرانه‌های آموزشی، برگزاری دوره‌های مهارت‌های زندگی، احداث زمین کودک و ... است.

بودجه فرهنگی باید در مسیر فرهنگ و پایه‌ای انجام شود. باید صرف آموزش کرد تا در سال‌های بعد بتوان نتیجه آن را دید. ساختن اماکن آموزشی و ارائه آموزش‌های رایگان یا نیمه رایگان به شهروندان در چند نقطه از شهر، ساختن مدارس شبانه‌روزی، ساختن سینما، ارائه برنامه‌های فرهنگی در طول سال در مناطق محروم شهر. با افراد نباید قهری برخورد کرد. به جای آن باید فضاهایی برای آموزش، ورزش، تفریح و... ایجاد کرد تا بتوان جامعه را به سمت شرایط بهبود برد. چابهار بیشترین آمار کودکان کار را در استان دارد که در کارهای صنعتی - خدماتی، مکانیکی، دست‌فروشی و... شهربازی و فضای بازی برای کودکان وجود ندارد. فضاهای شهری بیشتر فروخته شده است و حق شهروندان نادیده گرفته می‌شود. (مصاحبه با مدیرعامل سمن گوهرصدف)

ما در ساماندهی کارتتون خواب‌ها فعال هستیم. سازمان منطقه آزاد، می‌تواند در این زمینه ما را کمک کند. در زمینه اعتبار و در زمینه آموزش نسبت به حقوق شهروندی و آموزش در زمینه افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان کمک کنند. (مدیرعامل، گروه مردم‌نهاد نبی اکرم)

جدول شماره ۳۵: مسئله شناسی سازمان‌های مردم‌نهاد و سیاست‌های پیشنهادی

مسئله شناسی محور سازمان‌های مردم‌نهاد	سیاست‌های پیشنهادی
- آگاه نبودن مدیران از اهمیت سمن‌ها در راستای	- تقویت جایگاه سمن‌ها در نگاه کارکنان و مدیران سازمان
- کاهش مسائل و مشکلات بومی منطقه	- همکاری مستمر در راستای برگزاری و اجرای برنامه‌های
- فراهم نبودن دستورالعمل و رویه مشخص در ارتباط	- میدانی به‌ویژه در راستای آگاهی‌رسانی به جامعه بومی
- با سمن‌ها	- بازنگری دستورالعمل‌ها و رویه‌ها در ارتباط با سمن‌ها

اشتغال و بیکاری در جامعه فراگیر

وضعیت اقتصادی کشور در دهه‌های اخیر، تغییرات و تحولات مختلفی را پشت سر گذاشته است که در دو دهه اخیر، این تحولات با رکود، تورم و بیکاری همراه بوده است. مسئله اشتغال جدا از مسئله اقتصادی، پیامدهای اجتماعی متعدد را به همراه دارد؛ بنابراین بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری در جامعه هدف از اهمیت بالایی برخوردار است. این مسئله با فقر اقتصادی و کمبود امکانات زیستی اهمیت موضوع را دو چندان می‌کند.

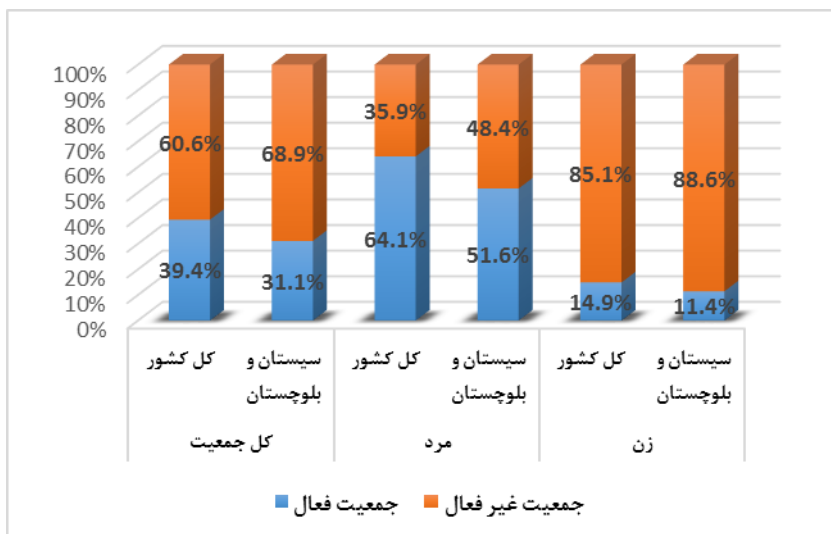
از نظر اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان ۳۱ درصد جمعیت فعال و ۶۹ درصد جمعیت غیرفعال است. درصد جمعیت فعال و غیرفعال در مردان با زنان متفاوت است. در مردان ۶۴ درصد در کل کشور و ۵۲ درصد در سطح استان فعال هستند، اما در زنان این آمار ۱۵ درصد و ۱۱ درصد است.

وضعیت اشتغال و بیکاری در جمعیت فعال در کل کشور، نشان می‌دهد که ۳۵ درصد افراد فعال؛ شاغل هستند اما در استان سیستان و بلوچستان وضعیت اشتغال محدودتر بوده و ۲۷ درصد شاغل است. آمار اشتغال در مردان کل کشور ۵۷ درصد به ۴۵ درصد استان، در بیکاری ۷ درصد کشور و ۶ درصد استان و در زنان ۱۲ درصد کل کشور شاغل و ۳ درصد بیکار، در استان ۹ درصد زنان شاغل و ۲ درصد بیکار هستند.

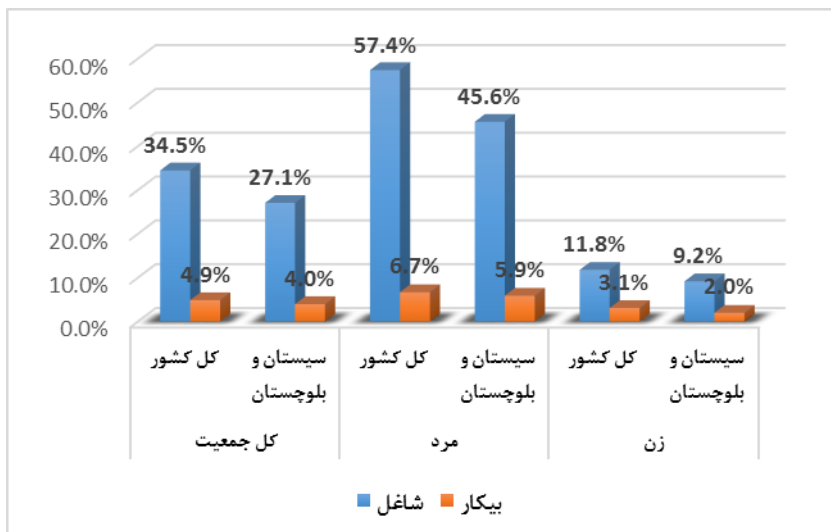
جدول شماره ۳۶: توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر بر حسب وضع فعالیت و جنس

سایر	جمعیت غیرفعال از نظر اقتصادی				جمعیت فعال از نظر اقتصادی				کل
	درآمد بدون کار	خانه‌دار	محصل	جمع	بیکار	شاغل	جمع	محدوده	
۳/۹٪	۷/۴٪	۳۱/۶٪	۱۷/۷٪	۶۰/۶٪	۴/۹٪	۳۴/۵٪	۳۹/۴٪	کل کشور	کل
۸/۸٪	۵/۷٪	۳۰/۰٪	۲۴/۴٪	۶۸/۹٪	۴/۰٪	۲۷/۱٪	۳۱/۱٪	سیستان و بلوچستان	جمعیت
۵/۴٪	۱۱/۹٪	۰/۳٪	۱۸/۳٪	۳۵/۹٪	۶/۷٪	۵۷/۴٪	۶۴/۱٪	کل کشور	مرد
۱۲/۹٪	۸/۶٪	۰/۱٪	۲۶/۸٪	۴۸/۴٪	۵/۹٪	۴۵/۶٪	۵۱/۶٪	سیستان و بلوچستان	
۲/۳٪	۲/۸٪	۶۲/۸٪	۱۷/۱٪	۸۵/۱٪	۳/۱٪	۱۱/۸٪	۱۴/۹٪	کل کشور	زن
۴/۹٪	۲/۸٪	۵۸/۷٪	۲۲/۱٪	۸۸/۶٪	۲/۰٪	۹/۳٪	۱۱/۴٪	سیستان و بلوچستان	

نمودار شماره ۲۱: درصد جمعیت فعال و غیرفعال در محدوده‌های موردبررسی

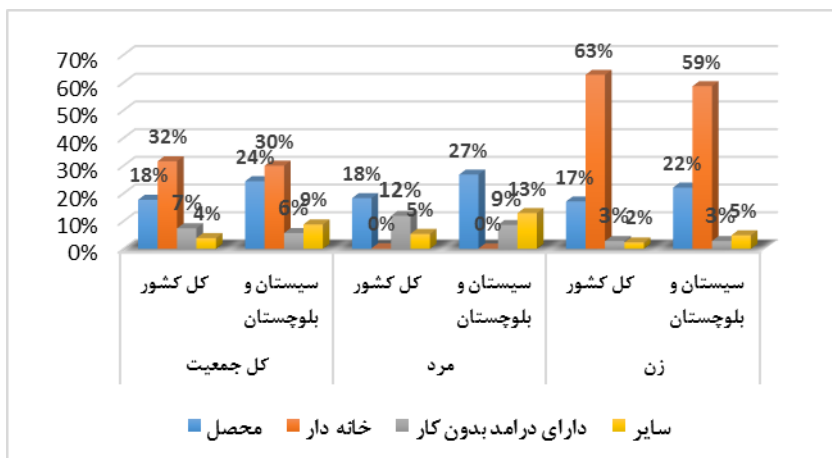

نمودار شماره ۲۲: درصد جمعیت شاغل و بیکار، جمعیت فعال در محدوده‌های موردبررسی

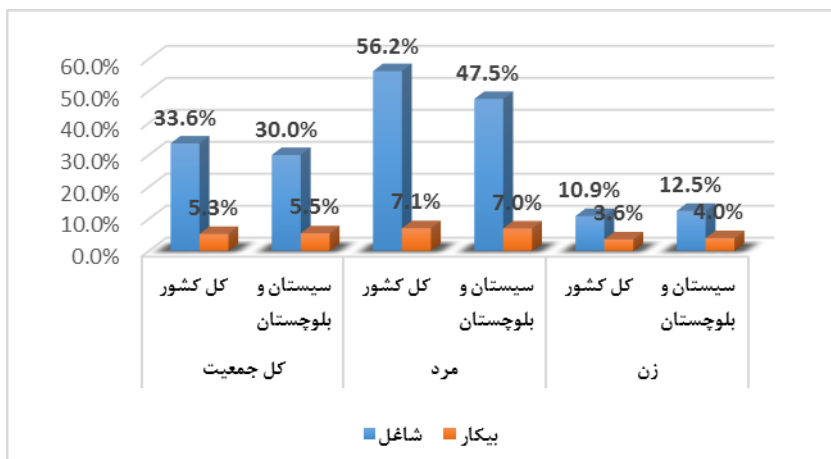
در ارتباط با جمعیت غیرفعال و گروه‌های مربوطه، در سطح کل کشور، ۱۸ درصد محصل، ۳۲ درصد خانه‌دار، ۷ درصد درآمد بدون کار و ۴ درصد سایر موارد هستند؛ اما در سطح استان ۲۴ درصد محصل، ۳۰ درصد خانه‌دار و ۶ درصد درآمد بدون کار و ۹ درصد سایرین هستند. در تفکیک بین زن و مرد، بیشترین اختلاف در خانه‌دار بودن است که برای مردان صفر و برای زنان در سطح کشور ۶۳ و در سطح استان ۵۹ درصد است. نسبت محصل‌ها در داخل استان از نظر جنسیت ۲۷ درصد مرد و ۲۲ درصد زنان هستند؛ که در قسمت آموزش به آن اشاره شد. با این وصف می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در شاخص‌های شهری و روستایی استان باید به زیرساخت‌های اشتغال تأکید فراوان شود تا استان خود را به سطح کشور برساند. از طرف دیگر، به دلیل بار تکفل بالای استان و فرصت‌های اشتغال کم، نیازمند تقویت پایه‌های اقتصادی و اشتغال هستند.

نمودار شماره ۲۳: درصد جمعیت غیرفعال به تفکیک گروه‌های مربوطه در محدوده موردبررسی

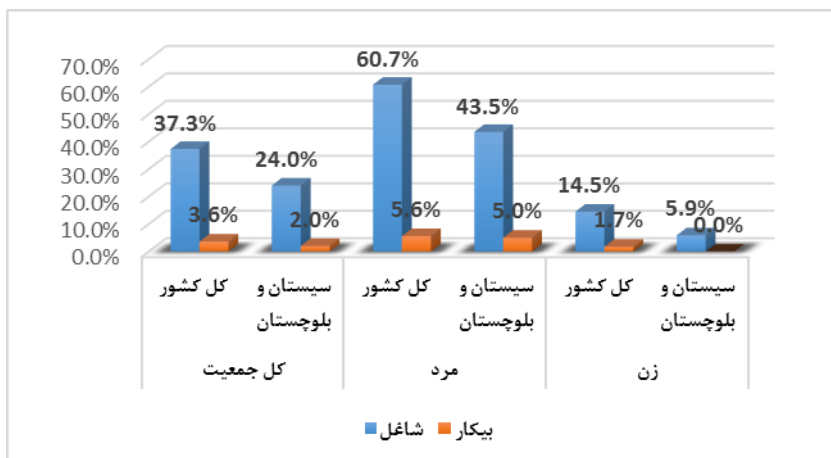

میزان اشتغال مردان جامعه شهری ۵۶ درصد در کل کشور و ۴۸ درصد در استان است که نشان از اختلاف بیش از ۸ درصدی است. در جمعیت ۱۰ سال به بالای نقاط روستایی ۳۷ درصد کل روستاییان شاغل هستند و در استان این عدد ۲۴ درصد است. به عبارتی تنها یک چهارم افراد بالای ۱۰ سال در جامعه روستایی شاغل هستند.

نمودار شماره ۲۴: درصد جمعیت شاغل و بیکار، جمعیت فعال در محدوده مورد بررسی (نقاط شهری)

نمودار شماره ۲۵: درصد جمعیت شاغل و بیکار جمعیت فعال در محدوده مورد بررسی (نقاط روستایی)

• شاخص‌های عمده نیروی کار

در ادامه به برخی از شاخص‌های عمده نیروی کار در کل کشور به تفکیک نقاط شهری و روستایی پرداخته می‌شود. سپس سهم اشتغال هر بخش در اقتصاد کشور به تفکیک مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت)^۵ در کل کشور ۳۹ درصد است که در سطح استان سیستان و بلوچستان ۳۱ درصد است. نرخ مردان در کل کشور ۶۴ درصد و در استان ۵۱ درصد که اختلاف چشمگیری بین میانگین کشوری و استان وجود دارد. این نشان‌دهنده ضعف پایه‌های اقتصادی استان و عدم وجود ظرفیت‌های اشتغال کافی با توجه به نیروی انسانی است. وضعیت زنان تا حدودی نزدیک‌تر به میانگین کشوری است.

جدول شماره ۳۷: شاخص‌های عمده نیروی کار در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب جنس

شاخص‌های عمده نیروی کار **سهم اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی**

	محدوده	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ بیکاری	نرخ بیکاری ۲۴-۱۵ ساله	نرخ بیکاری ۲۹-۱۵ ساله	کشاورزی	صنعت	خدمات
کل	کل کشور	۳۹/۴٪	۱۲/۴٪	۲۹/۲٪	۲۵/۹٪	۱۸/۰٪	۳۱/۹٪	۵۰/۱٪
جمعیت	سیستان و بلوچستان	۳۱/۱٪	۱۲/۹٪	۳۱/۸٪	۲۶/۳٪	۱۸/۲٪	۲۹/۲٪	۵۲/۶٪
مرد	کل کشور	۶۴/۱٪	۱۰/۵٪	۲۵/۴٪	۲۱/۴٪	۱۷/۱٪	۳۳/۳٪	۴۹/۶٪
	سیستان و بلوچستان	۵۱/۶٪	۱۱/۶٪	۳۲/۹٪	۲۴/۱٪	۲۰/۳٪	۲۸/۰٪	۵۱/۸٪
زن	کل کشور	۱۴/۹٪	۲۰/۷٪	۴۴/۲٪	۴۲/۳٪	۲۲/۰٪	۲۵/۲٪	۵۲/۸٪
	سیستان و بلوچستان	۱۱/۴٪	۱۸/۷٪	۲۶/۸٪	۳۴/۴٪	۸/۶٪	۳۴/۷٪	۵۶/۷٪

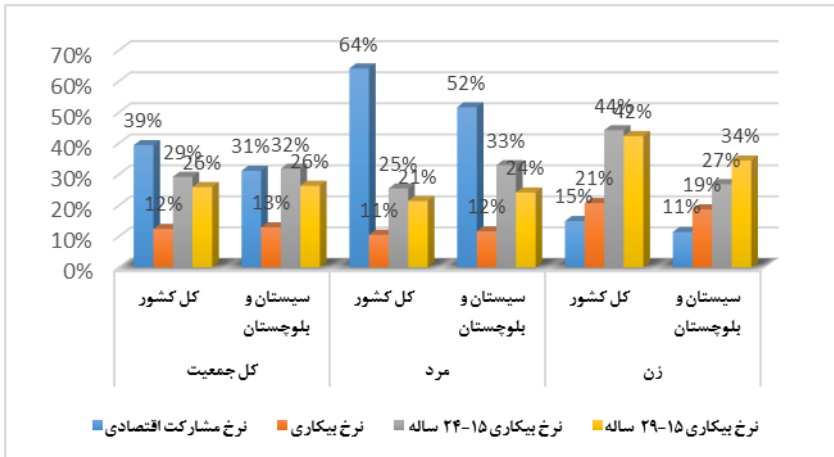
نرخ بیکاری^۶ در سه گروه نشان داده شده است. بیکاری کلی، بیکاری در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال و بیکاری در گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ سال. نرخ بیکاری کلی ۱۲ درصد بوده که در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال این عدد به ۲۹ و در گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ سال به ۲۶ درصد می‌رسد؛

۵: عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۰ ساله و بیشتر به جمعیت در سن کار ۱۰ ساله و بیشتر، ضرب در ۱۰۰.

۶: عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، ضرب در ۱۰۰ شاخص‌های عمده نیروی کار در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب جنس

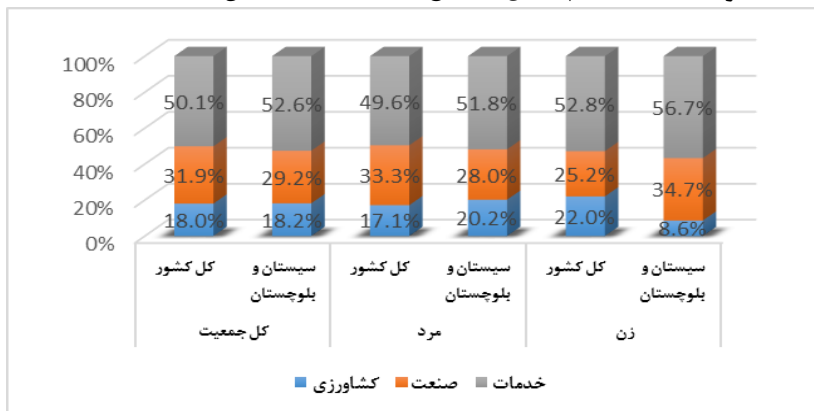
۸۶ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی
 به عبارت دیگر نیروی جوان کشور میزان بیکاری ۳۰ درصدی را تجربه می‌کند. این وضعیت در استان برای مردان نرخ بیکاری ۱۱ درصد و برای گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال ۳۲ درصد است.
 در بین دو جنس، وضعیت بیکاری زنان در سطح استان سیستان و بلوچستان در مقایسه با میانگین کل کشور، پایین‌تر است؛ اما در ارتباط با نیروی انسانی مرد، وضعیت بیکاری بالاتر از میانگین کل کشور است.

نمودار شماره ۲۶: شاخص‌های عمده نیروی کار در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب جنس

نمودار پایین سهم سه بخش خدمات، کشاورزی و صنعت را از وضعیت اشتغال کشور و استان به تفکیک دو جنس نشان می‌دهد. در کل کشور ۱۸ درصد کشاورزی، ۳۲ درصد صنعت و ۵۰ درصد خدمات از وضعیت اشتغال و اقتصادی سهم دارند. در سطح استان این نسبت‌ها تفاوت‌های اندکی دارد، کشاورزی ۱۸ درصد صنعت ۲۹ و خدمات ۵۳ درصد. این وضعیت نشان می‌دهد که وضعیت استان در مقایسه با میانگین کشوری بیشتر خدماتی بوده و صنایع کمتری در آن مستقر هستند. وضعیت به تفکیک مرد نشان از تفاوت ۳ درصدی در کشاورزی به نفع مردان استان (۱۷ درصد کل کشور ۲۰ درصد استان)، تفاوت ۵ درصدی در صنعت به نفع کشوری و تفاوت ۲ درصدی خدمات به نفع استان دارد.

نمودار شماره ۲۷: سهم اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی کل جمعیت

نرخ مشارکت اقتصادی بخش روستایی در سطح کشور و استان تفاوت فاحشی باهم دارد. این وضعیت می‌تواند به مهاجرت‌های فصلی و دائمی به نقاط شهری و دارای فرصت‌های اشتغال منجر شود. این مسئله در شهرستان چابهار در دهه‌های قبل صورت گرفته بود و پتانسیل مهاجرت هنوز در نقاط روستایی استان وجود دارد.

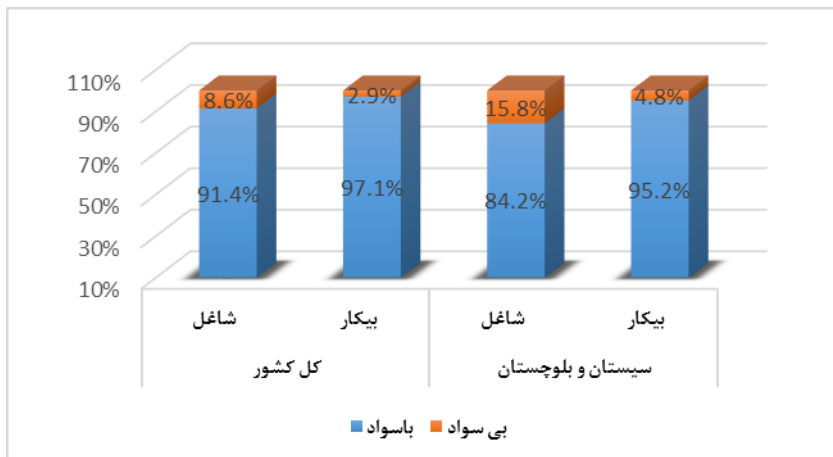
• تحصيلات نیروی کار فعال

بررسی وضعیت تحصيلات نیروی کار نشان می‌دهد که در سطح کشور ۹۱ درصد از افراد شاغل، باسواد و تنها ۹ درصد بی‌سواد هستند. در نیروی بیکار نیز ۹۷ درصد باسواد و تنها ۳ درصد بی‌سواد هستند. در سطح استان سیستان و بلوچستان، ۸۴ درصد شاغلین باسواد و ۱۶ درصد بی‌سواد هستند. این وضعیت در نیروی فعال نشان‌دهنده نیاز به کسب سواد و افزایش تحصيلات برای ارتقاء شغلی و فعالیت در شغل‌های نیازمند سواد و مهارت است. میزان باسوادی در نیروی بیکار بیشتر از نیروی فعال شاغل است.

جدول شماره ۳۸: وضعیت سواد و بی‌سوادی در نیروی کار فعال به تفکیک سطح تحصيلات

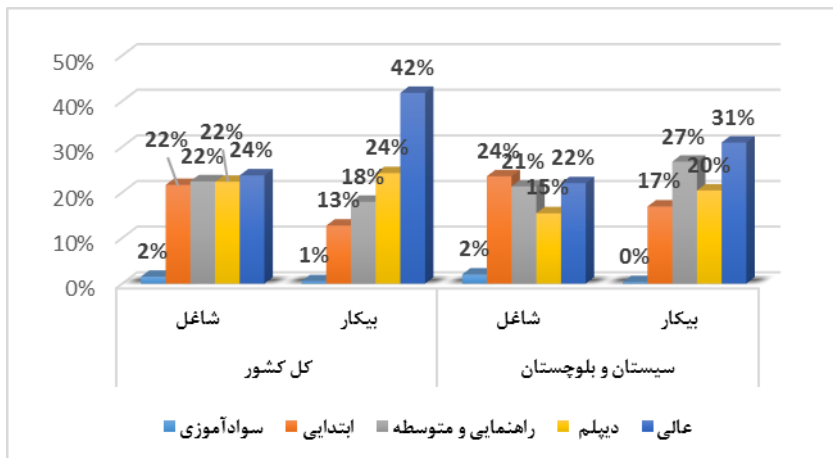
محدوده	باسواد	ابتدایی	راهنمایی	متوسطه	دیپلم	عالی	سوادآموزی	بی‌سواد
کل کشور	شاغل	۹۱/۴٪	۲۱/۶٪	۲۱/۹٪	۰/۵٪	۲۲/۳٪	۲۳/۷٪	۱/۵٪
	بیکار	۹۷/۱٪	۱۲/۷٪	۱۷/۴٪	۰/۵٪	۲۴/۲٪	۴۱/۸٪	۰/۵٪
سیستان و بلوچستان	شاغل	۸۴/۲٪	۲۳/۵٪	۲۰/۳٪	۱/۰٪	۱۵/۴٪	۲۲/۰٪	۲/۰٪
	بیکار	۹۵/۳٪	۱۶/۹٪	۲۶/۵٪	۰/۳٪	۲۰/۴٪	۳۰/۹٪	۰/۳٪

نمودار شماره ۲۸: میزان باسوادی و بی‌سوادی در نیروی شاغل و بیکار

بررسی میزان تحصیلات در نیروی شاغل کل کشور، نشان می‌دهد که ۲۲ درصد تحصیلات ابتدایی، ۲۲ درصد راهنمایی، ۲۲ درصد دیپلم و ۲۴ درصد تحصیلات عالی دارند. در صورتی که در نیروی بیکار، وضعیت کاملاً متفاوت است. ۱۳ درصد آن‌ها تحصیلات ابتدایی، ۱۸ درصد متوسطه، ۲۴ درصد دیپلم و ۴۲ درصد تحصیلات عالی دارند. در استان هم تفاوت‌ها قابل توجه است و میزان تحصیلات پایین‌تر از متوسط کشوری است.

نمودار شماره ۲۹: وضعیت تحصیلات بین نیروی شاغل و بیکار

در سطح استان سیستان و بلوچستان، ۸۴ درصد شاغلین باسواد و ۱۶ درصد بی سواد هستند. میزان تحصیلات شاغلین استان، پایین تر از سطح تحصیلات متوسط کشوری است. حدود ۱۷ درصد بیکاران در مقطع ابتدایی، ۲۷ درصد متوسطه، ۲۰ درصد دیپلم و ۳۱ درصد دارای تحصیلات عالی هستند؛ بنابراین پیشنهاد می شود، دوره های سوادآموزی و فنی و حرفه ای برای کسب مهارت های شغلی بر گزار شود.

در شهرستان چابهار ۳۱۰۰ واحد کارگاهی وجود دارد و تقریباً ۳۰ هزار نفر مشمول قانون کار هستند. واحدهای کارگاهی مربوط به صنوف، پیمانکاری، تولیدی، خدماتی، شیلات را شامل می شود. ما در این حوزه یک شهرک صنعتی و دو ناحیه صنعتی داریم. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

مهم ترین مسئله اجتماعی منطقه، بیکاری و نبود فرصت های اشتغال به خصوص برای خانواده های ضعیف است. (مصاحبه با مدیرعامل سمن گوهرصدف)

بیکاری را به عنوان مادر مسائل می دانم که اکثریت مردم این منطقه درگیر آن هستند و خانواده ای حداقل یکی دو نفر بیکار دارد. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

۱۸ هزار نفر در کارگاه های منطقه آزاد مشغول به کار هستند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره کار سازمان)

مناطق آزاد، باید بخشی از نیروی های انسانی خود را از جامعه محلی و بومی استخدام کند و برای این که نیروی های بومی توانایی داشته باشند، در مقایسه با آموزش های تخصصی و مورد نیاز اقدام هایی انجام دهد. منطقه آزاد باید شرکت های زیرمجموعه اش را موظف به آموزش نیروی انسانی خود و توانمندسازی بخشی از جامعه برای آینده شغلی و جذب نیروی انسانی کند. (مصاحبه با یکی از مسئولان دانشگاه دریانوردی چابهار)

مشاغل خانگی این منطقه عبارت اند از سوزن دوزی، معرق کاری، صدف دوزی که هزینه ایجاد هر شغل خانگی بین ۵ تا ۱۰ میلیون تومان است. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

اگر یک تریلی بخواهد از چابهار به مقصد مشهد حرکت کند در مسیر به طور متوسط ۷۰ شغل ایجاد می کند. این یعنی حمل و نقلی که می تواند در این منطقه شکل بگیرد چقدر در میزان اشتغال کشور به خصوص در چابهار تأثیرگذار است؛ اما این ها منوط به داشتن روابط با خارج از کشور است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره کار سازمان)

چابهار پتانسیل زیادی در مقایسه با دیگر مناطق استان برای ایجاد اشتغال دارد. این اشتغال می تواند در زمینه صنعتی و گردشگری باشد. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

قانون کار و اجرایی شدن آن

در ادامه به فعالیت‌های بیمه‌ای تأمین اجتماعی در ارتباط با کارگاه‌های تحت پوشش پرداخته می‌شود. از حدود یک میلیون و ۱۹۲ هزار کارگاه تحت پوشش حدود ۸۲ درصد زیر ۱۰ نفر کارکن دارند. به عبارتی کارگاه‌های کوچک سهم بیشتری از اشتغال و بیمه تأمین اجتماعی را تحت پوشش خود دارند. کارگاه‌های متوسط که حدود ۱۱ درصد هستند، تعداد افرادی بین ۱۰ تا ۵۰ نفر دارند و حدود ۳ درصد کارگاه‌ها بالای ۵۰ نفر را به خود اختصاص داده‌اند. این درصدها در سطح استان شبیه کشور است اما در سطح شهرستان‌ها، تفاوت اندکی دارد و کارگاه‌های سطح متوسط بیشتر است.

جدول شماره ۳۹: کارگاه‌های تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی برحسب طبقات کارکنان

محدوده	جمع	۱۰-انفر	۵۰-۱۱ نفر	بالای ۵۰ نفر	سایر
کل کشور	۱۱۹۲۴۱۷	۹۸۶۱۸۰	۱۳۶۲۹۵	۳۵۲۰۸	۳۴۶۳۴
سیستان و بلوچستان	۱۶۰۴۳	۱۳۳۰۲	۱۷۴۰	۵۵۱	۴۸۶
کل حوزه نفوذ	۴۱۹۳	۳۳۱۳	۵۵۷	۱۲۹	۱۹۴
شهرستان چابهار	۲۲۱۳	۱۷۰۲	۳۱۱	۶۲	۱۲۸
شهرستان کنارک	۸۱۳	۶۸۹	۷۷	۲۶	۲۱
شهرستان سرباز	۵۵۶	۴۶۰	۷۲	۱۷	۷
شهرستان قصرقند	۰	۰	۰	۰	۰
شهرستان نیک شهر	۶۱۱	۴۶۲	۹۷	۲۴	۲۸

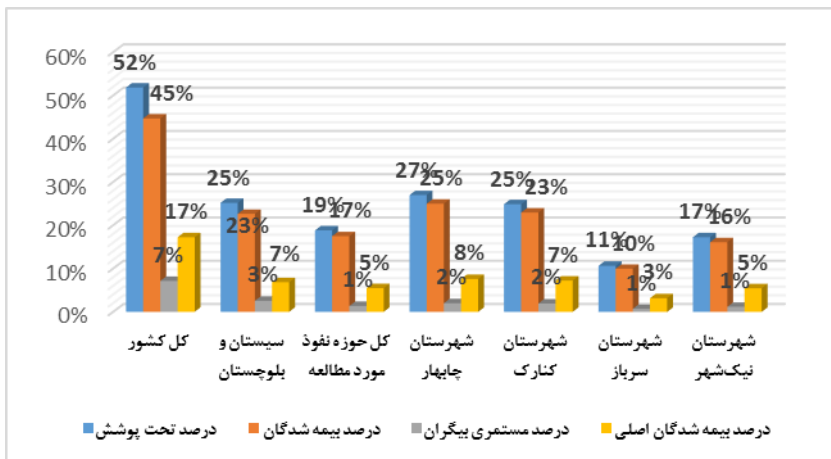
با توجه به کارگاه‌هایی که تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی هستند، بیش از ۴۱ میلیون نفر تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی هستند که ۱۳ میلیون نفر به صورت اصلی و بقیه به صورت تبعی یا مستمری‌بگیر تحت پوشش هستند. در سطح استان آمار بسیار متفاوت است. در سطح کشور ۵۲ درصد افراد کل کشور، تحت پوشش هستند؛ اما در سطح استان ۲۵ درصد و در شهرستان‌های حوزه نفوذ ۱۹ درصد است. این نشان از درصد بسیار پایین اشتغال و بیمه تأمین اجتماعی در سطح استان و شهرستان‌های مورد مطالعه است. در جدول زیر، درصد تحت پوشش به نسبت کل جمعیت، درصد بیمه‌شدگان و درصد مستمری‌بگیران و درصد بیمه‌شدگان اصلی آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، وضعیت شهرستان چابهار در مقایسه با دیگر

شهرستان‌ها به دلیل فرصت‌های اشتغال، بهتر از شهرستان‌های دیگر است. با این وجود درصد تحت پوشش نصف میانگین کل کشور است که به احتمال زیاد به دلیل عدم اجباری بودن بیمه کارگران توسط کارفرما بر اساس قوانین منطقه آزاد بوده است.

جدول شماره ۴۰: درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در مقایسه با کل

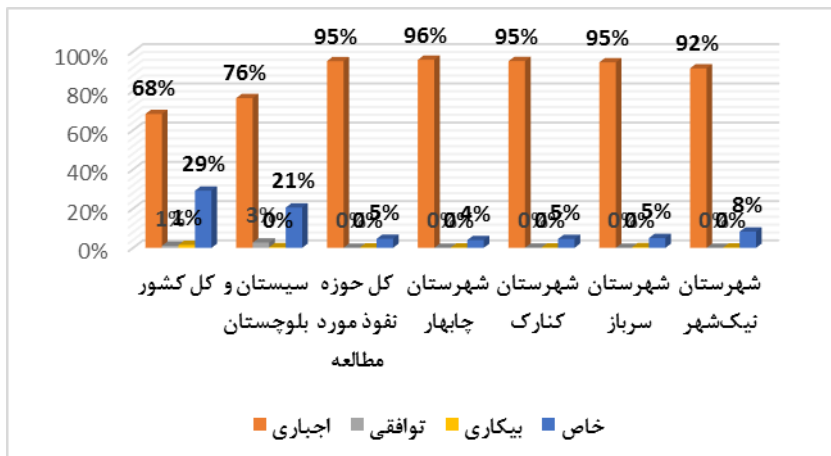
محدوده	درصد تحت پوشش	درصد بیمه‌شدگان	درصد مستمری‌بگیران	درصد بیمه‌شدگان اصلی
کل کشور	۵۲٪	۴۵٪	۷٪	۱۷٪
سیستان و بلوچستان	۲۵٪	۲۳٪	۳٪	۷٪
کل حوزه نفوذ	۱۹٪	۱۷٪	۱٪	۵٪
شهرستان چابهار	۲۷٪	۲۵٪	۲٪	۸٪
شهرستان کنارک	۲۵٪	۲۳٪	۲٪	۷٪
شهرستان سرباز	۱۱٪	۱۰٪	۱٪	۳٪
شهرستان نیک شهر	۱۷٪	۱۶٪	۱٪	۵٪

نمودار شماره ۳۰: درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی

با توجه به افراد بیمه‌شده، نوع بیمه آن‌ها می‌تواند اجباری، توافقی و بیمه بیکاری باشد. در سطح استان و شهرستان‌های مورد بررسی، تقریباً بیشترین میزان بیمه‌شده‌ها از نوع بیمه اجباری است.

نمودار شماره ۳۱: بیمه‌شدگان اصلی تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی بر حسب نوع بیمه

قوانین کار منطقه آزاد ضمانت اجرایی ندارد و در بیشتر مواقع قابل اجرا نیست. برای مثال بیمه در آن اجباری نیست و چون قوانین بر اساس اصول کشورهای سرمایه‌داری کار نوشته شده است، بیشتر به توافق کارفرما با کارگر تکیه شده است، نه اینکه قوانین سفت و سختی را پیش پای آن‌ها بگذارد. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره کار سازمان)

به دلیل اینکه در توافق کارگر و کارفرما معمولاً کارفرما دست بالا را دارد، امکان چانه‌زنی برای کارگران کم است. این منطقه هم تا دلتان بخواهد بیکار دارد و مردم مجبوران برای امرارمعاش تن به حقوق و مزایای پایین بدهند. به دلیل وضعیت بد اقتصادی کارگاه‌ها و بیکاری زیاد در منطقه سازمان هم نمی‌تواند به کارفرماها فشار وارد کنیم چون بلافاصله تعطیل می‌کنند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره کار سازمان)

حقوق کارگران را کارگاه‌ها نمی‌دهند. بیشتر کارگاه‌ها اضافه کاری، عیدی، سنوات و... را پرداخت نمی‌کنند و حداقلی از حقوق را می‌دهند. تقریباً سالیانه ۱۷۰ پرونده در حوزه روابط کار تشکیل می‌شود که بیشتر شکایات در حوزه پرداخت حقوق است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

اداره کار کاری نداره و اگر مشکلی پیش بیاد معمولاً طرف کارفرما رو میگیره تو همون مراحل اولیه حل و فصل میکنه و به دادگاه و اجرای احکام نمیفرسته. تأمین اجتماعی هم مثل سرزمین اصلی گیر نیست هر کی میخواد بیمه میریزه و هرکی نمیخواد با توافق میشه کار رو پیش برد. (مصاحبه با صاحب کارگاه تولیدی)

• مشاغل نوظهور

۱۳ تعاونی داریم که در زمینه سوزن‌دوزی و سکه‌دوزی فعالیت می‌کنند و به واسطه شبکه‌های اجتماعی و شرکت در نمایشگاه‌ها محصولات خودشان را به فروش می‌رسانند که عمده مشکلات آن‌ها در زمینه تأمین سرمایه و بازار فروش است. تعاونی هم در زمینه گردشگری ثبت شده است که در زمینه بوم‌گردی فعالیت می‌کنند که مهم‌ترین مشکلات این گونه تعاونی‌ها نامناسب بودن زیرساخت‌های گردشگری مانند خطوط هوایی، پمپ‌بنزین، مراکز تفریحی و... است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

• مهارت کاری

کارگران اینجا تخصص لازم برای انجام کارهای فنی را ندارند به همین خاطر کارگران نمی‌توانند انحصار نیروی کار را داشته باشند و بتوانند قدرت چانه‌زنی داشته باشند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره کار سازمان)

۹۵۰ لنج و ۱۳۰۰ قایق در صیادی مشغول به کار است. هر لنج بین ۱۵ تا ۲۰ و هر قایق ۳ تا ۴ نفر به صورت مشغول به کار می‌شوند. به دلیل عدم تمایل کار نیروهای بومی در صید و صیادی بیشتر از اتباع خارجی مانند هندی، پاکستانی و افغانستانی استفاده می‌شود که تقریباً نیمی از نیروهای مشغول به کار را شامل مشود و دلیل اصلی آن هم عدم استقبال نیروهای بومی از شرایط کاری سخت مانند صیادی است که حتی در صنایع جانبی صیادی مانند بسته‌بندی هم تمایلی به کار کردن ندارند. دلیل دیگر عدم تمایل فصلی بودن صیادی است. دلیل دیگر را در پایین بودن حقوق صیادی می‌دانم که برای فردی که مستقل صید کند بیشتر سود دارد تا اینکه برای دیگران کار کند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

یکی از دلایل اینکه نیروهای بومی در صنایع مانند پتروشیمی و فولاد جذب نمی‌شوند، عدم مهارت کافی است که جوانان انگیزه کافی برای کسب مهارت رو ندارند و دلیل این بی‌انگیزگی هم عدم به‌کارگیری نیروهایی بوده که توانایی و مهارت داشتند اما استخدام نشدند. اگر امکانات آموزش‌های مهارتی منطقه کم است یا باید آن‌ها را تقویت کرد و یا افراد را برای آموزش دوره به مناطق دیگر مانند عسلویه و اصفهان بفرستیم که آماده برای کار شوند. با فولاد سال گذشته توافق شد که ۲۵۰ نفر نیرو برای تربیت در سطح کاردانی توسط دانشگاه علمی کاربردی صورت گیرد و بعد در آنجا مشغول به کار شوند حالا اگر این کار در پتروشیمی اتفاق بیفتد بسیار مثرم ثمر می‌شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

• فرهنگ کار

کارگران بومی تمایلی برای کار مداوم و پیشرفت کاری ندارند. به محض اینکه مقداری پول گیرشان می‌آید دست از کار کردن می‌کشند و چند وقتی را کار نمی‌کنند تا اینکه پولش تمام شود و دوباره به کار برمی‌گردد. به همین دلیل مهارت کاری هم بیش از حد پایین می‌آید. بیشتر متقاضیان شغلی در منطقه راننده و نگهبان و سرایدار هستند چون کارهای راحت را می‌خواهند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره کار سازمان)

برای اصلاح فرهنگ کار در این منطقه باید کار فرهنگی صورت گیرد و از پایه و از سطح دانش‌آموزان شروع شود. بیشتر در مدارس این‌ها را آموزش دهید. هر چند که گذشت زمان و با رفت و آمد گردشگران و غریبه‌ها به بومیان اینجا هم تأثیر می‌گذارد و مراودات تأثیر مثبت دارد. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره کار سازمان)

اکثر جوانان ما دنبال کارهای نگهداری، رانندگی و سرایداری هستند که راحت‌تر باشد. حدود ۵۰ نفر بیمه بیکاری داریم. تلاشم بر این است که بیمه بیکاری ندهیم که عادت به تنبلی نکنند. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

فرهنگ قناعت‌پیشگی در بین مردم منطقه به‌گونه‌ای است که اگر حداقلی برای زندگی مهیا کنند دیگر تلاشی برای پیشرفت نمی‌کنند؛ اما همه مردم یک‌چور نیستند همچنان که پنج‌تا انگشت یکی نیست ولی این به‌عنوان یک الگو تقریباً غالب است. (مصاحبه با یکی از مسئولان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی)

جدول شماره ۴۱: مسئله‌شناسی اشتغال و بیکاری در جامعه فراگیر و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی

مسئله‌شناسی محور اشتغال و بیکاری در جامعه

فراگیر

توجه به اشتغال‌های خرد و زودبازده	- آمار بالای بیکاری در منطقه
تقویت پتانسیل‌های محلی اشتغال مانند صنایع دستی	- از دست رفتن فعالیت‌های سنتی، کشاورزی و ...
تقویت پتانسیل‌های اشتغال روستایی و انجام پروژه‌های نمونه در مناطق روستایی	- مهاجرت از شهرهای اطراف برای یافتن شغل
توجه به پتانسیل‌های گردشگری برای اشتغال	- پایین بودن مهارت‌های فنی برای شغل‌های فنی و حرفه‌ای
افزایش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای افراد جویای کار	- مشکلات حقوق، بیمه و مزایای کارگران و عدم الزام قانونی به کارفرما
تجدیدنظر در قوانین کار و بیمه در منطقه آزاد و متعادل‌سازی و احقاق حقوق کارگر	- نبود بازار مناسب برای مشاغل خانگی و سنتی
تقویت چرخه اقتصادی تولید تا بازار فروش	- نبود زیرساخت‌های مناسب برای گردشگری و شغل‌های مرتبط
توجه به زیرساخت‌های گردشگری	- فرهنگ قناعت‌پیشگی در حوزه کار
آموزش در حوزه فرهنگ کاری	

جامعه بومی فراگیر (کنارک، قصرقند و روستاهای اطراف)

منطقه تحت تأثیر منطقه آزاد، فراتر از شهر و شهرستان چابهار است. مهم ترین دلیل این مسئله، همجوار بودن منطقه آزاد با شهرستان چابهار و شهرستان قصرقند است؛ همچنین ارتباطات گسترده شهرستان چابهار و کنارک در مسائلی همچون، خلیج مشترک دریایی، فرودگاه مشترک و... باعث تنیده شدن این دو جامعه به هم شده است.

تأثیرات توسعه‌ای سازمان منطقه آزاد، همان‌طور که شهر چابهار را نیز تحت تأثیر خود قرار داده، شهرهای اطراف را نیز متأثر کرده است. در نگاه شهروندان شهرستان چابهار، بین منطقه آزاد و شهر چابهار افتراق وجود دارد، در نگاه شهروندان حومه مثل کنارک، افتراق بین منطقه و چابهار و دیگر شهرستان‌ها افتراق وجود دارد. به عبارتی افتراق حومه مضاعف است.

منافع منطقه آزاد، به صورت عادلانه تقسیم نشده است. تنها شاید شهر چابهار از آن منتفع شده، اما شهرهای همجوار مانند کنارک از منافع منطقه آزاد، به صورت عادلانه برخوردار نبوده است. (مصاحبه با شهردار کنارک)

پروژه‌هایی هم از طرف منطقه در کنارک ایجاد شده، مثلاً روشنایی اسکله کنارک و ساختمان شهرداری کنارک توسط منطقه آزاد پیگیری شده و می‌شود. (مصاحبه با شهردار کنارک)

از مسائل دیگر، عدم اشتغال نیروهای بومی و سهم نداشتن کنارک از اشتغال منطقه است. این مسئله از نظر مردم بسیار مهم است. (مصاحبه با شهردار کنارک)

هنوز بیمارستان ۳۲ تخته خوابی شهر کنارک که ۱۰ سال است ساخته شده، اما به دلیل نبود پزشک، بدون استفاده است. دلیل این که نیروی‌های متخصص ماندگاری ندارند، نبود امکانات و خدمات زیستی است. نبود مدرسه مناسب، نبود معلم، نبود امکانات ورزشی و بهداشتی و... باعث می‌شود که نیروی‌های متخصص به محض تموم شدن دوره خود، منطقه را ترک کنند. (مصاحبه با شهردار کنارک)

برخلاف پتانسیل این منطقه که مزیت اصلی آن تجارت دریایی است متأسفانه مردم اطراف منتفع نمی‌شوند و در حمل و نقل هم بیشتر غیربومی و اتباع خارجی هستند. از طرفی تردد بیشتر اتومبیل‌ها مانند تریلی‌ها باعث افزایش تصادفات به‌به تبع آن افزایش فوتی و معلولین در این منطقه شده است. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

با توجه به پتانسیل‌های کنارک، پیشنهادها و انتظارات جامعه بومی بیشتر همان رفع کمبودها و

توجه ویژه به افزایش دسترسی و سرانه‌های موردنیاز جامعه است.

کنارک پتانسیل خوبی برای گردشگری دارد، اما فعالیت و زیرساخت‌های لازم برای گردشگری پیگیری نمی‌شود. منطقه آزاد باید کارهایی انجام دهد که افراد بیشتری از آن منتفع شوند؛ مانند بهداشت و ساخت بیمارستان، ساخت مدارس و... ورود به مسئله حاشیه‌نشینی که با توجه به منابع از توان شهرداری‌ها خارج است، منطقه آزاد وارد شود. منطقه چابهار - کنارک زیرساخت لازم برای پاسخگویی به تعداد گردشگران نوروز را نداشت. برای این مسئله باید برنامه‌ریزی و زیرساخت‌ها را آماده کند. کمپ گردشگری، زیرساخت‌های جاده‌ای، تعداد پروازها به مقصد کنارک و... از مهم‌ترین کارها است. زیرساخت‌های نیروی انسانی را برای افزایش توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی ایجاد کند. (مصاحبه با شهردار کنارک)

پیگیری پارک شهرداری و به نتیجه رساندن آن می‌تواند از اقدامات مهم منطقه آزاد باشد. (مصاحبه با شهردار کنارک)

جدول شماره ۴۲: مسئله شناسی جامعه بومی فراگیر و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی

مسئله شناسی محور جامعه بومی فراگیر

(کنارک، قصرقند و روستاهای اطراف)

توجه به توسعه منطقه و بلافصل در ارتباط با سرنه‌های خدمات شهری و زیربنایی	- محرومیت‌های شدید در دسترسی به خدمات شهری و زیربنایی
انجام پروژه‌ها با حداکثر ذی‌نفعان در جوامع پیرامون مانند شهرستان کنارک و قصرقند	- احساس بی‌عدالتی مضاعف از عملکرد منطقه آزاد و بی‌توجهی به جامعه محلی از طرف منطقه آزاد
	-

آب آشامیدنی، مسئله مهم چابهار

یکی از مسائل مهم، شهر چابهار و منطقه، آب آشامیدنی و دسترسی به آن است. تنها ۲۰ درصد شهرستان به آب آشامیدنی لوله کشی شده دسترسی دارد و بقیه شهرستان به صورت سقایی، آب رسانی می شود. این مسئله هم از نظر اجتماعی و هم از نظر امکانات زیربنایی از اهمیت بالایی برخوردار است. در وضعیت کنونی یکی از افتراق های منطقه آزاد با شهر چابهار، به مسئله آب آشامیدنی ۲۴ ساعته منطقه آزاد و ۲ ساعته شهر چابهار مربوط می شود. این مسئله چنان در نگاه مردم مهم است که منطقه آزاد را در این مسئله دخیل می دانند که سهم آب شهر را به خود اختصاص داده و آب شهر را قطع کرده است. آب منطقه آزاد و شهر چابهار از دستگاه آب شیرین کن، کنارک تأمین می شود.

یکی از مشکلات شهرستان چابهار مسئله آب است که هنوز تنها ۲۱ درصد شهرستان، دسترسی به آب لوله کشی دارد و ۷۹ درصد به صورت سقایی آب آشامیدنی دارند. مسئله آب در منطقه، مسئله بسیار مهم و حیاتی است. چه آب آشامیدنی و چه آب کشاورزی، از مهم ترین مسائلی است که باید در مورد آن برنامه ریزی و مدیریت ویژه صورت گیرد. (سرپرست کارگاه پتروشیمی)

مهم ترین مسئله منطقه آب هست که باعث از بین رفتن کشاورزی و گسترش فقر در روستاها می شود که متعاقباً منجر به حاشیه نشینی می شود که بایستی حداقل آب شرب روستایی ها و شهرستان تأمین شود. اگر مشکل آب حل شود پایداری زندگی در روستاها هم بهتر می شود و مردم می توانند از طریق اشتغال به کشاورزی زندگی حداقلی خود را تأمین کنند. (مصاحبه با یکی از مسئولان کمیته امداد)

جدول شماره ۴۳: مسئله شناسی آب آشامیدنی، مسئله مهم چابهار و سیاست های پیشنهادی

سیاست های پیشنهادی

مسئله شناسی محور آب آشامیدنی، مسئله مهم

چابهار

تأمین زیرساخت مناسب برای تأمین آب شرب -

- آب شرب یکی از مهم ترین مشکل های منطقه

گردشگری چابهار

از صنعت گردشگری به‌عنوان موتور توسعه نام برده می‌شود و به علت اهمیتی که از نظر اقتصادی و اجتماعی دارد؛ روز به روز بیشتر مورد توجه قرار گرفته و دولت‌ها به آن اهمیت می‌دهند و امروزه یکی از پایه‌های اصلی و استوار اقتصاد جهان و از جمله صنایع مهم با رشد سریع در توسعه اقتصادی جهان است که با ایجاد بالاترین میزان ارزش افزوده به صورت مستقیم و غیرمستقیم می‌تواند سایر فعالیت‌های اقتصادی و فرهنگی را تحت تأثیر قرار دهد.

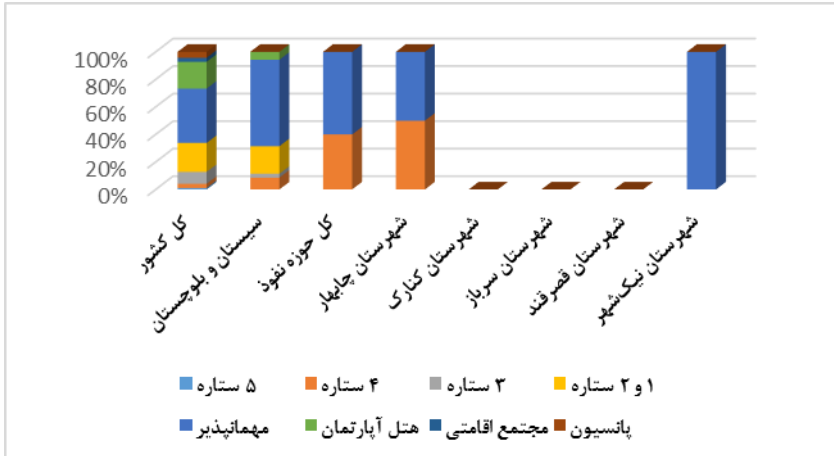
• فضاهای گردشگری - اقامتی

برخلاف ظرفیت‌های فراوان در سطح کشور، صنعت گردشگری در وضعیت نامناسبی قرار دارد. استان سیستان و بلوچستان و به‌ویژه شهرستان‌های مورد بررسی، چابهار، کنارک، سرباز و... از ظرفیت‌های بسیار بالایی طبیعی برخوردار هستند که برخی از آن‌ها در سطح جهان نیز منحصربه‌فرد هستند. یکی از زیرساخت‌های گردشگری توجه به وضعیت اقامتگاه‌ها و تجهیز آن‌ها است. حدود ۳۴۰۰ اقامتگاه در سطح کشور وجود دارد که تنها ۳۶ مورد ۵ ستاره است. در سطح استان ۳۵ اقامتگاه وجود دارد که هیچ‌یک ۵ ستاره نبوده و تنها ۳ مورد ۴ ستاره هست که ۲ مورد از آن‌ها در شهر چابهار قرار گرفته است. یکی از موارد در برنامه‌ریزی گردشگری باید تقویت زیرساخت‌های اولیه مانند اقامتگاه‌های مناسب برای شهرستان‌های حوزه نفوذ باشد.

جدول شماره ۴۴: اقامتگاه‌های گردشگری به تفکیک محدودهای مورد بررسی بر حسب نوع

محدوده	جمع	۵ ستاره	۴ ستاره	۳ ستاره	۲ ستاره	مهمان‌پذیر	هتل	پانسیون
	اقامتگاه‌ها						آپارتمان	
کل کشور ^۷	۳۴۰۸	۳۶	۱۰۵	۲۹۴	۷۱۸	۱۳۴۵	۷۶۳	۱۴۷
سیستان و بلوچستان	۳۵	۰	۳	۱	۷	۲۲	۲	۰
کل حوزه نفوذ	۵	۰	۲	۰	۰	۳	۰	۰
شهرستان چابهار	۴	۰	۲	۰	۰	۲	۰	۰
شهرستان کنارک	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
شهرستان سرباز	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
شهرستان قصرقند	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
شهرستان نیک شهر	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰

نمودار شماره ۳۲: درصد انواع اقامتگاه‌های محدوده‌های مورد بررسی

• گردشگری به مثابه صنعت

صنعت توریسم یکی از گسترده‌ترین حرفه‌ها در جهان است که میلیون‌ها نفر در سرتاسر جهان را به کار مشغول کرده است و با توجه به سروکار داشتن با جغرافیا و مکان‌های مختلف به‌عنوان مرکزیت خود تمام جهان و کشورها را شامل می‌شود. این صنعت ارزآوری و درآمدزایی بسیار عظیم و مناسبی را در پی دارد و می‌تواند برای میلیون‌ها نفر اشتغالزایی کند.

بر اساس گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری که به مقایسه سهم اقتصادی صنایع مختلف در دنیا پرداخته در سال ۲۰۱۶ بخش سفر و گردشگری رتبه چهارم مشارکت اقتصادی و اشتغال در بین صنایع مختلف در جهان را به خود اختصاص داده است. طبق این گزارش، میزان مشارکت این بخش در تولید ناخالص داخلی جهان بیش از بخش‌هایی همچون خودروسازی و کشاورزی و مشارکت آن در ایجاد اشتغال از خودروسازی نیز بیشتر بوده است. براین اساس می‌توان گفت که صنعت گردشگری از جمله اصلی‌ترین صنایعی است که بیشترین سود بازدهی و از سوی دیگر، کمترین هزینه را دارد.

از آنجا که صنعت گردشگری زودبازده است و نیازمند زیرساخت‌های پیچیده و آن‌چنانی و فناوری اروپایی نیست، شما بیشترین بازدهی را دارید. مثلاً کشور گرجستان را اگر در نظر بگیرید پنج سال قبل چه کشوری بوده الان آن را ببینید و این به خاطر بستر و حضور گردشگران است. اگر به ترکیه نگاه کنید هم همین‌طور و این موقعیت‌شان دو حالت دارد

۱۰۰ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

اول در پول درآوردن و دوم در آرامشی که به مردم خودشان دارند می‌دهند. این صنعت بیشترین بازدهی و کمترین ضرر رو دارد و ای کاش از این بازدهی بسیار زیاد گردشگری در جهت نیل به اهدافمان در چابهار استفاده بیشتر می‌بریم (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

• مسائل و مشکلات گردشگری

• محدودیت‌های قانونی مانعی برای توسعه گردشگری

هر کشوری قانون خاص خودش را دارد و براساس این قانون باید برنامه‌ریزی‌ها انجام شود که قانون اساسی و هم قانون شرع به نظر برخی محدودیت‌هایی برای توسعه گردشگری ایجاد می‌کند و این محدودیت‌ها بیشتر در مناطق ساحلی نمود پیدا می‌کنند.

محدودیت‌هایی ما به قوانین کشوری برمی‌گردد که این قوانین نشأت گرفته از قوانین شرعی است. ممکن است که گردشگری به یک شهر بندری یا ساحلی برود آنجا در بغل دریا راحت باشد. در اینجا نه قوانین اجازه همچنین چیزی را می‌دهد و نه سنت‌های دینی و قومی. ولی ما می‌توانیم این را هدفمند کنیم و همین استفاده را به گونه‌ای به کار ببریم که تظاهر به فساد نشود اگر یک مقدار در این زمینه خلاقیت داشته باشیم و نوعی نوآوری داشته باشیم نوآوری که با قوانین شرع تضادی نداشته باشد. (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

محدودیت‌هایی که منطقه دارد نیاز به مصوبات مجلس شورای اسلامی دارد و این موانع برای خدمت‌رسانی منطقه ایجاد مانع می‌کنند، چون مصوبات مجلس مخالف این موجود است. چون همان‌گونه که از اسمش برمی‌آید باید آزاد عمل کنند که این مصوبات مجلس این آزادی را از منطقه گرفته‌اند. (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

• دولتی‌سازی و اختصاصی‌سازی سواحل، آفت توسعه گردشگری

یکی از مسائلی که مدیران شهری و منطقه آزاد با آن دست و پنجه نرم می‌کنند، دولتی‌سازی و اختصاصی‌سازی سواحل دریای چابهار است. یکی از اصلی‌ترین مکان گردشگری شهر چابهار، وجود ساحل است که متأسفانه اکثر در تسلط ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی است و کمتر از این ساحل در بحث گردشگری استفاده شده است و این ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی اجازه همچنین برنامه‌ای را نمی‌دهند. مثلاً در بحث گردشگری ما آفت‌هایی وجود دارد مثلاً در خلیج چابهار به‌عنوان کشتی‌سازی مجوز داده‌اند. در دل پیکره گردشگری، کشتی‌سازی زده‌اند که مانع ورود گردشگران به این موقعیت شده‌اند. یا بهترین‌ها و مهم‌ترین‌ها چابهار دریا بزرگ است که متأسفانه این مکان را همین‌جوری ادارات دولتی دارند به خود اختصاص می‌دهند تا به انتها و نزدیک دریا رسیده است.

ارگان‌ها و سازمان‌ها امنیتی مثل سپاه که در داخل منطقه آزاد زمین‌های زیادی را دیوار کرده بخش دیگر در اختیار دانشگاه است (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری). در مورد توسعه گردشگری محدودیت‌های وجود دارد که از جمله مهم‌ترین این‌ها می‌توان به زیاده‌خواهی سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و نظامی اشاره کرد، چرا که یکی از بهترین جاهای چابهار، دریا و ساحل آن است که متأسفانه این سازمان‌ها و ارگان‌ها همه این ساحل رو به خودشان اختصاص داده‌اند و اکثر این ساحل رو دیوار کرده‌اند. می‌توان به سازمان بنادر اشاره کرد، به سپاه، دانشگاه و... اشاره کرد که دسترسی مردم رو به این ساحل زیبا محروم ساخته‌اند و نمی‌توان از این‌ها استفاده و بهره‌ای برد (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

• مهیا نبودن زیرساخت و امکانات اولیه برای گردشگران

از نیازهای ضروری گردشگران این است که زیرساخت‌های اولیه و امکانات ابتدایی مثل آب آشامیدنی و سرویس‌های بهداشتی مهیا باشد. به‌نوعی این نیازها، پیش‌نیاز برای سفر هستند. در صورت مهیا نبودن این امکانات، گردشگران با مشکلات عدیده‌ای دست و پنجه نرم می‌کنند. متأسفانه این نیازها و امکانات به‌صورت مطلوب در شهر چابهار برای گردشگران مهیا نیست و گردشگران در شهر چابهار هنوز با نیازهای اولیه‌شان دست و پنجه نرم می‌کنند و برای رفع این نیازها با مشکلات عدیده‌ای روبرو هستند.

یکی از مدیران درباره مهیا نبودن زیرساخت‌های لازم می‌گوید:

زیرساخت‌ها و امکانات اولیه برای گردشگری متأسفانه وجود ندارد و این به‌نوعی همان قضیه مرغ و تخم‌مرغ است چون که قبلاً کسی نیامده ما به فکرمان نرسیده که این امکانات را مهیا کنیم.

ولی متأسفانه همان‌گونه که مستحضرید شهرهای گردشگری باید زیرساخت‌های اولیه و ابتدایی را داشته باشند و شهر چابهار از این لحاظ در محدودیت کامل قرار دارد. بازخورد این قضیه این است که الان وقتی ایام نوروز می‌شود سیل مردم به اینجا می‌آیند و متأسفانه زیرساخت‌های شهری ما جوابگوی این جمعیت نیست و همواره دچار مشکل می‌شویم و خود این گردشگران هم با مشکلات عدیده‌ای دست و پنجه نرم می‌کنند. گردشگر هر جای دنیا که سفر کند، نیازمند یک سری اقدامات اولیه از طرف مدیریت شهرهای آن منطقه است که متأسفانه ورود این مدیریت شهری برای ایجاد زیرساخت‌های شهری خیلی کم است اگر چه در چند سال اخیر تلاش‌های زیادی صورت گرفته است (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

۱۰۲ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی

ولی به نظر من شاید یکی از دلایلی که من به دوستانمان می‌گویم که الان خیلی در مورد چابهار تبلیغات نکنید، به این خاطر است که وقتی به اینجا می‌آیند و برمی‌گردند، اگر امکانات برایش مهیا نباشد می‌تواند سفر بدی برایشان باشد و می‌گویند من رفتم، چیزی نبود، نروید. لذا متناوب با حضور گردشگران ما باید در حوزه زیرساختی تکمیل کنیم. (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

• مشکلات اقامتی مانعی برای توسعه گردشگری

در سالیان گذشته و همچنین هنوز هم شهر چابهار با مشکلات عدیده‌ای در رابطه با موضوع اقامت گردشگران دست و پنجه نرم می‌کند و هنوز هم این مسائل در بحث اقامت وجود دارد و این موضوع به اصلی‌ترین چالش و دغدغه گردشگران تبدیل شده است. از عواملی که در این دخیل هستند می‌توان به عدم توازن مسافرت در همه ماه‌های سال اشاره کرد، چرا که اکثر مسافران و گردشگران فقط در تعطیلات نوروز به چابهار سفر می‌کنند و در بقیه سال خبری از مسافر و گردشگر نیست.

از لحاظ اقامت مسافران هم با مشکلات عدیده‌ای دست و پنجه نرم می‌کنیم و در بین این سال‌ها رشد چندانی پیدا نکرده است چون مسافرانی که به چابهار می‌آیند به صورت متوازن و در طول و همه ایام سال نیست و به خاطر همین سرمایه‌گذاران زیاد مایل نیستند چون فقط در نوروز نمی‌توان فقط هزار تخت آماده و مهیا کرد و در سایر ایام مثلاً فقط ۶ تخت پر شود (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

از جمله اصلی‌ترین دغدغه‌ای که داشتم همین موضوع اسکان بود. هر جایی که رفتم از قبل پر بود و اصلاً یک‌شب در پارک خوابیدیم و این برای شهر چابهار خوشایند نیست؛ و باید فکری برای این موضوع شود (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

• پتانسیل‌های گردشگری بالقوه چابهار

شهر چابهار یکی از شهرهای استان سیستان و بلوچستان است که از بزرگ‌ترین بنادر ایران است و البته تنها بندر اقیانوسی ایران است و از جمله شهرهای استان سیستان و بلوچستان است که بیشترین جاذبه‌های گردشگری را دارد و از جمله نقاطی است که بیشترین گردشگر را جذب می‌کند. چابهار جاذبه‌های دیدنی بسیاری دارد که هر ساله سیل عظیمی از گردشگران و مسافران را به سوی خود جلب می‌کند. همچنین چابهار به علت آن که منطقه آزاد تجاری است، قیمت‌های مناسبی برای خرید دارد و در خود شهر، منطقه‌ای به نام منطقه آزاد که محل قرار گرفتن بازارها و

مجتمع‌های تجاری است، وجود دارد. به علت آب‌وهوای چابهار، پوشش گیاهی خاص و منحصر به فردی در اطراف شهر مشاهده می‌شود که گردشگرانی زیادی جذب می‌کند.

به لحاظ گردشگری اگر بخواهیم سهمی برای گردشگری در نظر بگیریم، چابهار سهم قابل توجهی ندارد. ولی اگر بخواهیم در مورد جذابیت‌های گردشگری شهر چابهار اظهار نظر کنیم شاید در سواحل جنوبی ایران نظیری مثل چابهار نداریم (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

همچنین یکی دیگر از مدیران در مورد قابلیت‌های بالقوه گردشگری چابهار معتقد است که:

چابهار یکی از شهرهای استان سیستان و بلوچستان است که ظرفیت‌های زیاد گردشگری دارد و این ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها خدادادی هستند و خودمان هیچ هزینه‌ای برای وجود این ظرفیت‌ها نکرده‌ایم و از طرف دیگر برای شکوفایی و بالفعل کردن این ظرفیت‌ها هم متأسفانه سرمایه‌گذاری زیادی انجام نداده‌ایم و متأسفانه از این پتانسیل‌ها و ظرفیت‌ها بهره‌ای نبرده‌ایم. من یک خاطره‌ای تعریف کنم از زمانی که در دانشگاه مالزی مشغول به تحصیل بودم و به اکثر نقاط ساحلی آسیای شرقی مثل سریلانکا، مالزی، اندونزی و ... سفر کرده بودم و یک‌بار در جزیره بالی که یکی از بهترین جزایر زیبای جهان است قدم می‌زدم با یک توریست سوئدی در آنجا ملاقات کردم و از من پرسید کجایی هستید و گفتم ایران تا رسیدیم به چابهار با تعجب سؤال کرد که چابهار به آن زیبایی را ول کرده‌اید و به جزیره بالی آمده‌اید و تعریف کرد که در قبل از انقلاب به چابهار آمده‌ام و آن ساحل زیبایی که در چابهار دیده بودم در هیچ جای جهان ندیده‌ام. ما این ساحل زیبا را داریم ولی متأسفانه استفاده و بهره لازم را نبرده‌ایم (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

علاوه بر این، یکی دیگر از مدیران هم معتقد است که:

در مورد ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری شهر چابهار باید بگوییم که چی ندارد، چرا که همه جنبه‌های مختلف را دارد. اگر توریسم و ژئوتوریسم گردشگری فرهنگی، گردشگری تاریخی، گردشگری دریایی درمانی و ... هر آنچه که در بین تمامی زیرمجموعه‌های صنعت توریسم وجود دارد چابهار همه را با هم دارد (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

شهر چابهار به لحاظ موقعیت جغرافیایی و از نظر اقلیمی و آب‌وهوای همواره به‌عنوان یکی از شهرهای جذاب گردشگری مطرح بوده است؛ و وجود پتانسیل‌های بالقوه‌ای که شهر چابهار دارد و از لحاظ هم‌جواری که با دریا دارد و دارا بودن دو ساحل آرام و اقیانوس به‌عنوان یکی از شهرهای منحصر به فرد بندری کشور محسوب می‌شود که مورد توجه

۱۰۴ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی گردشگران و سیاحت‌گران داخلی و خارجی و در اکثر ایام بوده است (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

گردشگرانی که مصاحبه کرده‌اند هم به پتانسیل‌های بالقوه چابهار اشاره کرده‌اند. در همین زمینه یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد بود که:

چابهار واقعاً بی‌نظیر است و همه چیز دارد. زمانی که به چابهار آمدم واقعاً متحیر شده‌ام که مثلاً هم دریای کوچک رو دارد که دریا کاملاً آرام است و هم دریا بزرگ رو دارد که موج‌های اش به بیش از چند متر می‌رسد (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار). چابهار جای خیلی دیدنی است که هم جای خوبی برای خرید است و هم جایی برای سیاحت و گردشگری. هر موقع که با خانواده‌ام به چابهار آمده‌ام، چیز جدیدی دیده‌ایم و اصلاً برابرم تکراری نبوده (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار). حیف است این شهر به این زیبایی که این همه ظرفیت و پتانسیل در همه زمینه‌ها و ابعاد گردشگری دارد که اکثر این ظرفیت‌ها خدادادی هستند ولی قدر این‌ها رو نمی‌دانیم و ازشان استفاده نمی‌کنیم و بهره‌ای نمی‌بریم (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

• چابهار؛ تجربه چهار بهار

چابهار یکی از شهرهایی است که آب‌وهوای ویژه‌ای دارد و وضعیت آب‌وهوایش متفاوت از سایر جاهای کشورمان است؛ چرا که در فصل سرما که اکثر مناطق ایران دارای آب‌وهوای سرد هستند و در بعضی جاها یخبندان است و برف می‌بارد، هوای چابهار، بهاری است و در تابستان یعنی ماه‌های مرداد و شهریور هم که وضعیت آب‌وهوای اکثر مناطق کشورمان گرم است، وضعیت هوای چابهار به علت ورزش بادهای مونسون، بهاری است؛ یعنی اینکه وضعیت آب و هوایی چابهار در هر چهار فصل، بهاری و خنک است.

از جمله دیگر ظرفیت‌های شهر چابهار می‌توان به نوع آب و هوای چابهار اشاره کرد که واقعاً خاص و ویژه شهر چابهار است چون که در ماه‌های مثل تیر، مرداد و شهریور که همه شهرهای ایران گرم می‌باشند، در شهر چابهار بادهای مونسون می‌وززد و این باد هوای شهر چابهار رو خنک می‌کند و همچنین در فصل زمستان که اکثر شهرهای ایران سرد و یخ‌بندان هستند، شهر چابهار هوای بهاری دارد و اصلاً خبری از هوای سرد و یخ‌بندان نیست (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

آب و هوای چابهار خیلی خاص و ویژه است و همان‌گونه که از اسمش معلوم است همیشه بهار است یعنی چهار فصل بهار در شهر چابهار داریم (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

خودم تجربه سفر در فصل زمستان رو به چابهار ندارم. ولی دوستانم که به اینجا آمده بودند به هم همیشه می‌گفتند که در فصل زمستان اینجا هوا بهاری است تا اینکه زمستان امسال به اینجا آدم و واقعاً هوا بهاری بود و خیلی لذت بردم (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

• چابهار؛ هند کوچک ایران

به علت نوع و شرایط آب و هوایی و نوع میوه‌های گرمسیری که در چابهار کشت می‌شود، چابهار به هند کوچک ایران مشهور است. همچنین یکی دیگر از دلایل این نام‌گذاری می‌تواند نوع پوشش زنان و هم مردان است که شباهت‌های زیادی با نوع پوشش بعضی از هندی‌ها دارد. براساس همین موضوع یکی از مواردی که چابهار را با آن در کشورمان می‌شناسند، هند کوچک هست که این موضوع هم از دید مدیران و مشارکت‌کنندگان پنهان‌نمانده و افراد زیادی به این موضوع اشاره کرده‌اند.

چابهار به نظرم از همه نظر شبیه به هند است ولی هندی‌ها از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌هایی که وجود داشته، حداکثر استفاده رو برده‌اند. هم از ظرفیت‌های کشاورزی‌شان حداکثر استفاده رو برده‌اند و هم از ظرفیت‌های دریا و ساحلی‌شان. ولی متأسفانه ما از این ظرفیت‌ها استفاده نبرده‌ایم و به خاطر همین خیلی جا داره تا چابهار به هند کوچک واقعی تبدیل شود (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

زمانی که وارد چابهار شدم، یک لحظه احساس کردم، وارد هند شده‌ام، چرا که میوه‌هایی مثل نارگیل و انبه و موز فقط در هند وجود دارد و از سوی دیگر به نوع پوشش هم نگاه کردم شباهت‌های زیادی با هند داشت و این‌ها همه در چابهار وجود داشتند (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

• ساحل اقیانوسی و آرام به‌عنوان یک ظرفیت گردشگری

از جمله اصلی‌ترین ظرفیت‌های چابهار، وجود دریا و ساحل بکر آن است. این ساحل آن‌چنان قشنگ و جذاب و دیدنی است که بیش از نیمی از گردشگران فقط برای دیدن این ساحل به شهر چابهار می‌آیند. چون خاص و ویژه است، چون هم‌زمان دو نوع ساحل آرام و اقیانوسی دارد. ساحل آرام آن تا بیش از یک کیلومتر کاملاً آرام است و عمق اش به یک متر نمی‌رسد و جای دیدنی برای ورزش‌های دریایی آرام است و از سوی دیگر مناسب شنا است. ساحل اقیانوسی یا دریا بزرگ نیز ساحلی است که موج‌هایش به بیش از ده متر و عمق اش هم

۱۰۶ | گزارش وضعیت اجتماعی حوزه نفوذ منطقه آزاد چابهار از دریچه آمار و داده‌های میدانی به بیش از ده‌ها متر می‌رسد و این نوع ساحل مناسب ورزش‌های مثل موج‌سواری، غواصی، اسکی روی آب و... است و فاصله این دو ساحل هم زیاد نیست.

وجود پتانسیل‌های بالقوه‌ای که شهر چابهار دارد و از لحاظ همجواری که با دریا دارد و دارا بودن دو ساحل آرام و اقیانوس به‌عنوان یکی از شهرهای منحصر به فرد بندری کشور محسوب می‌شود که مورد توجه گردشگران و سیاحت‌گران داخلی و خارجی در اکثر ایام بوده است (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).
اکثر گردشگرانی که به چابهار سفر کرده‌اند از این جذابیت‌های ساحلی واقعاً شوکه شده بودند که در همین زمینه یکی از این گردشگران معتقد بود که:

چابهار محشر است، شهری جذاب و دیدنی، شهری که هم دریا کوچک رو دارد که کیف می‌دهد برای شنا و آب‌تنی چون تا چند کیلومتر عمق اش زیاد نیست و از سوی دیگر برای دیدن موج‌های با چندین متر فاصله زیادی نباید رفت و این برابری واقعاً جذاب و فراموش‌نشده‌ای هستند (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).
زمانی که به چابهار آمدم و این دو نوع ساحل رو دیدم یعنی دریا بزرگ و دریا کوچک. از سوی دیگر در کنار هم بودن این دو نوع ساحل یک چیز بی‌نظیری است تا حالا جای دیگر ندیده‌ام و حتی نشنیده‌ام. چون برای همه گروه‌های سنی و هر نوع ورزش این دو نوع ساحل مناسب و مطلوب هستند (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

• تعامل منطقه آزاد و میراث فرهنگی برای توسعه گردشگری

برای توسعه گردشگری اقدامات یک‌نهاد یا ارگان کافی نیست؛ بلکه باید اکثر سازمان‌ها و ارگان دست‌به‌دست هم بدهند و باهم تعامل و همکاری‌های مختلفی داشته باشند و این همکاری را در زمینه‌های مختلف ادامه دهند تا آن زمان شاید توسعه اتفاق بیفتد. برای توسعه گردشگری شهر چابهار هم اقدامات یک سازمان مثل منطقه آزاد کافی نیست؛ بلکه باید همه سازمان‌ها تلاش و همکاری خوبی داشته باشند؛ به‌ویژه میراث فرهنگی به‌عنوان متولی امر و منطقه آزاد باید تعاملات بیشتری برای توسعه گردشگری هم منطقه آزاد و هم شهر چابهار داشته باشند.

منطقه آزاد می‌تواند در زمینه‌های گوناگون و به‌خصوص گردشگری، سرمایه‌گذاری کند و اگرچه تلاش‌ها و اقداماتی در این سال‌ها انجام شده است، اما به نظر به‌اندازه کافی به این موضوع توجه نشده است، چراکه همه هم‌وغم مدیران منطقه از آن مربوط به محدوده منطقه آزاد بوده است و در زمینه شهر چابهار و حومه اقدامات زیاد مؤثری انجام نداده است. همچنین فقط سرمایه‌گذاری منطقه آزاد کافی نیست، بلکه سازمان میراث فرهنگی به‌عنوان متولی امر باید تلاش‌ها و اقدامات بیشتری انجام دهد و تعامل بیشتری با منطقه

آزاد و مدیران شهری چابهار ایجاد کند تا از این تعامل سازمانی، توسعه گردشگری عاید شهر چابهار گردد

• مهیا ساختن بسترهای آموزشی برای تولیدهای محلی

یکی از موضوعاتی که باید حساسیت بیشتری به آن داشته باشیم و یکی از عوامل گسترش گردشگری است، بحث راهنماهای گردشگری محلی و آموزش‌های لازم برای آنان است. در صورتی که در منطقه تولیدرهای محلی فعال باشند، بحث گردشگری هم فعال‌تر خواهد شد. برای تولیدرهای محلی باید کلاس‌های آموزشی متعددی برنامه‌ریزی شود چون در صورت عدم آموزش، با ضررها و زیان‌های متعددی روبرو می‌شوند که این موضوع به ضرر گردشگری منطقه خواهد شد.

تولیدرهای محلی هم متأسفانه آموزش‌های لازم را ندیده‌اند و حساب و کتاب همه ویژگی‌های لازم تور را در نظر نمی‌گیرند که متأسفانه در اولین تجربه ضرر می‌کنند و تولیدرها علاوه بر اینکه گردشگران از جاهای دیدنی دیدن کنند و لذت ببرند باید حساب و کتاب هم بلد باشند بهتر است که این تولیدرهای محلی این آموزش‌های مالی مناسب را فراگیرند (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

• توسعه ورزش‌های آبی و دریایی برای جذب بیشتر گردشگران

از جمله قابلیت‌ها و پتانسیل‌هایی که شهر چابهار دارد، ورزش‌های آبی و دریایی است. در صورت توسعه و ترویج این ورزش‌ها استقبال گردشگران چند برابر می‌شود. در چند سال اخیر اقداماتی برای توسعه این نوع ورزش‌ها در شهر چابهار انجام شده است و به تبع آن، تعداد گردشگرانی که از این بازی‌ها استقبال کرده‌اند، چند برابر شده است. در صورت وجود برنامه خاص و ویژه برای ترویج و گسترش این نوع ورزش‌ها بر تعداد گردشگران افزوده می‌شود و هر سال شاهد جمعیت زیادی از گردشگران خواهیم بود که برای انجام این ورزش‌ها می‌آیند.

مهم‌ترین پتانسیل شهر چابهار دریا است که متأسفانه استفاده زیادی از آن نکرده‌ایم. فقط از دریا برای ماهیگیری و صید و صیادی استفاده کرده‌ایم و قطب صیادی کشور هستیم و طبق آمار اداره شیلات، بزرگ‌ترین قطب صیادی آسیای شرقی هستیم؛ اما از نظر مسافری و گشت‌های دریایی، مسافری تقریباً در حد صفر هستیم. تفریحات دریایی و ورزش‌های دریایی هم اصلاً وجود ندارد و از این‌ها به شدت می‌توان گردشگر جذب کرد (مصاحبه با یکی از کارشناسان حوزه گردشگری).

حیف است شهر چابهار که اصلاً ورزش‌های دریایی مثل موج سواری و قایق سواری و جت اسکی و... رو ندارد و از این ورزش‌ها می‌توان پول کلانی به جیب بزند و تعداد زیادی افراد رو سرکار و مشغول کنند (مصاحبه با یکی از گردشگران چابهار).

جدول شماره ۴۵: مسئله شناسی گردشگری و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله شناسی محور گردشگری
تأمین زیرساخت مناسب برای تأمین آب شرب به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اقدامات	نگاه جزیره‌ای مدیران در مباحث مربوط به گردشگری
تبلیغات گسترده درباره ویژگی‌ها، ظرفیت‌ها و جاذبه‌های فرهنگی، طبیعی، تاریخی و اقتصادی منطقه کل‌نگری درباره گردشگری منطقه	نگاه نقطه‌ای به چابهار در مباحث مربوط به گردشگری و انفکاک از سایر مناطق هم‌جوار
ایجاد فرصت‌ها و اعطای امتیازات برای سرمایه‌گذاران در بخش گردشگری	احساس ناامنی با توجه به تبلیغات سوء از استان و منطقه
اصلاح شبکه مواصلاتی و گسترش زیرساخت‌های گردشگری مانند هتل، فرودگاه و...	عدم وجود زیرساخت‌های رفاهی اولیه برای گردشگران
انتفاع عمومی در گسترش گردشگری که به اشتغال، کاهش فقر و افزایش رفاه جامعه محلی کمک کند.	آگاهی کم راهنمایان تورهای گردشگری
حمایت از بخش خصوصی برای همکاری در گردشگری منطقه	راه‌های ارتباطی نامناسب برای گردشگران و بالا بودن هزینه سفر با هواپیما
بالا بردن ارزش افزوده محصولات منطقه از طریق گسترش گردشگری	تأثیر عامل حاشیه‌نشینی و فقر در کاهش گردشگر
	عدم وجود امکانات برای استفاده از سواحل
	عدم آشنایی با جاذبه‌های گردشگری در داخل و خارج از کشور
	عدم وجود جاذبه برای سرمایه‌گذاران
	وجود مشکل آب آشامیدنی

رکن چهارم: محیط زیست

وضعیت محیط زیست چابهار

یکی از ارکان مهم در بحث مسئولیت اجتماعی شرکتی توجه به محیط زیست است. این مبحث زمانی برجسته می شود که در یک منطقه حساس و شکننده زیست محیطی، طرح های گسترده توسعه ای مانند بندر، پتروشیمی، فولاد و... را داشته باشیم. کم آبی، سواحل گسترده مرجانی و جنگل های حرا، صنایع سنگین، عدم تصفیه فاضلاب و پسماندهای شهری و گسترش روزبه روز جمعیت در منطقه، محیط زیست را دچار چالش می کند. فعالیت بندری در این منطقه و استقرار انبارهای غله برای انتقال آن به کشور افغانستان نیز مزید بر علت شده و در افزایش حیوانات موزی مانند موش و مار و... مؤثر بوده است.

• منابع آبی

کمبود آب شرب و کشاورزی و توسعه نیافتگی روستاها و از طرفی دیگر جاذبه چابهار باعث ایجاد حاشیه نشینی شده است که زمین های اطراف شهر و نیز نوار ساحلی را تغییر کاربری داده اند. (مصاحبه با یکی از مسئولان محیط زیست شهرستان) درصد برخورداری آب سالم در چابهار ۲۳ درصد است. (مصاحبه با یکی از مسئولان محیط زیست شهرستان) بیشترین حجم مصرفی آب در مناطق مسکونی است که متأسفانه تصفیه خانه ندارند و حجم قابل توجهی از آلودگی را ایجاد می کنند و برخی هتل ها و کارگاه های تولیدی آب را با فیلتر سنی تصفیه می کنند که قابل اتکا نیست.

• مطالعات ارزیابی تأثیرات زیست محیطی

یکی از نقاط ضعف منطقه آزاد عدم تشریح برنامه ها و پروژه های خود برای مردم بومی است که آن ها را در جریان امور بگذارند برای همین اعتماد بین سازمان و مردم محلی از بین رفته است و به تبع آن مشارکت مردمی را در کنار خود ندارند. مطالعات زیست محیطی هم اگر انجام می شود باید به اطلاع مردم برسد تا برخی نگرانی های محلی رفع شود. (مصاحبه با ساکنین محلی)

اگر برای مباحث محیط زیستی برخی از شرکت ها مانند پتروشیمی و فولاد مشاور برای ارزیابی تأثیرات محیط زیستی هم استخدام می کنند به نظرات آن ها توجه نمی کنند چرا که بر اساس مطالعات انجام شده ظرفیت محیط زیستی برای هر یک از صنایع مشخص است اما در عمل بیش از گنجایش آن صورت می گیرد که این امر به محیط زیست در کوتاه مدت و بلندمدت آسیب می رساند. (مصاحبه با یکی از مسئولان محیط زیست شهرستان)

• حیوانات موذی

انبارهای ذخیره کالا نزدیک شهر است برای مثال وقتی گندم در انبارها دپو می‌شود، جانوران چونده مانند موش که اکثریت هم غیربومی هستند را دور خود جمع می‌کند که به تبع آن خزندگانی مانند مار هم بیشتر می‌شوند و این برای ایمنی شهروندان مناسب نیست. (مصاحبه با یکی از مسئولان محیط‌زیست شهرستان)

• محیط‌زیست دریایی

منطقه ایجاد کارگاه‌های صنعتی هم نزدیک نوار ساحلی و هم نزدیک منطقه شهری است که باعث انتقال آلودگی‌ها به دریا و شهر می‌شود. (مصاحبه با رئیس محیط‌زیست شهرستان)

رفت‌وآمد کشتی‌ها در برخی مواقع باعث از بین رفتن مرجان‌ها و نیز مانع تخم‌ریزی ماهی‌ها در نوار ساحلی می‌شود که سازمان بنادر بایستی در قبال این کارها، اقدامات جبرانی کند. (مصاحبه با رئیس محیط‌زیست شهرستان)

جنگل حرا، سواحل لاک‌پشت‌ها، مناطق مرجانی، تمساح پوزه‌کوتاه نیاز به برنامه‌های حمایتی و حفاظتی دارند که با اقدامات توسعه‌ای ممکن است نادیده گرفته شده و از بین بروند. (مصاحبه با رئیس محیط‌زیست شهرستان)

• فاضلاب و پسماندها

در جوامع شهری پسماندها و فاضلاب به‌عنوان یکی از مشکلات اساسی است چرا که حجم بالای آن‌ها بیشتر در تخریب محیط‌زیست و آلودگی محیطی مشهود است. (مصاحبه با یکی از شهروندان)

در بحث فاضلاب با توجه به ساحلی بودن شهر که به اهمیت آن افزوده می‌شود نه سیستم مناسب جمع‌آوری داریم و نه سیستم تصفیه وجود دارد. (مصاحبه با رئیس محیط‌زیست شهرستان)

چابهار سایت بازیافت زباله دارد که منطقه آزاد نیز حمایت می‌کند اما خودشان تولید انرژی پاک و یا آب شرب مستقل ندارند. (مصاحبه با رئیس محیط‌زیست شهرستان)

اگر بازچرخانی آب را دست انجام دهند و از تصفیه فاضلاب برای فضای سبز استفاده کنند بازدهی بیشتر و هزینه کمتری هم برای سازمان دارد تا اینکه برای تأمین آب فضای سبز اقدام به خرید آب کنند. (مصاحبه با رئیس محیط‌زیست شهرستان)

در بحث بهداشت عمومی کارشده ولی خیلی جای کار دارد و یکی از موارد مشهود آن که بایستی چاره‌ای اندیشیده شود مسئله فاضلاب است که به‌صورت بهداشتی ساخته نشده و به‌صورت اصولی هم دفع نمی‌شود. (مصاحبه با رئیس کمیته امداد)

منطقه آزاد و محیط‌زیست

محل منطقه آزاد شاید به دلیل مسائل استراتژیک درست بوده باشد اما به لحاظ زیست‌محیطی به هیچ‌وجه درست نبوده و باعث تخریب محیط‌زیست و زیست‌گاه‌های این منطقه شده است. (مصاحبه با رئیس محیط‌زیست شهرستان)

بایستی در مباحث محیط‌زیست به تقسیمات سیاسی اکتفا نکنیم بلکه باید آن‌ها را به صورت یک کلیت در نظر گرفت چرا که اقدامی که در منطقه آزاد صورت می‌گیرد ممکن است اثرات آن فراتر از یک شهرستان داشته باشد. درهم‌آمیختگی بافت شهری با برخی از کاربری‌ها نیز مشکل‌آفرین است برای مثال بافت شهری در کنار طرح توسعه اسکله شهید بهشتی است که بر مشکلات محیط‌زیست شهری تأثیر سوئی دارد. حالا در کنار این شما راه‌آهن را هم اضافه کنید و ببینید که چه می‌شود. از این رو آلودگی صوتی و منظر در کنار آلودگی آب‌ها و تخریب محیط‌زیست از جمله مشکلات اساسی منطقه چابهار بخصوص شهر چابهار است که به واسطه توسعه منطقه آزاد به وجود می‌آید. (مصاحبه با یکی از مسئولان محیط‌زیست شهرستان)

منطقه آزاد برنامه جامعی برای پیکربندی مناطق خود ندارد که بر اساس آن بتواند نقشه کامل محیط‌زیستی تدوین شود چرا که بیشتر تصمیمات فرد محور و مقطعی است. نباید مواد غذایی، کشتارگاه و... در کنار مواد صنعتی، آسفالت و شیمیایی باشد که محصولات را دچار آلودگی کند. نباید صرف فروختن زمین باشد. نباید منطقه آزاد در مباحث محیط‌زیست محصور در منطقه سرزمینی خودش باشد چرا که این مباحث خارج از چارچوب تعیین شده بر اساس فنس و دیوار و دروازه است و مربوط به یک حوزه محیط‌زیستی می‌شود. (مصاحبه با یکی از مسئولان محیط‌زیست شهرستان)

جدول شماره ۴۶: مسئله‌شناسی محور محیط‌زیست و سیاست‌های پیشنهادی

سیاست‌های پیشنهادی	مسئله‌شناسی محور محیط‌زیست
تأمین زیرساخت مناسب برای تأمین آب شرب و استفاده صحیح از منابع آبی موجود	کمبود منابع آبی منطقه
استفاده صنایع سنگین از آب دریا و تصفیه آن	حیوانات مودی حاصل از فعالیت بندری
اجرای دقیق مصوبات ترمیمی مطالعات ارزیابی تأثیرات اجتماعی	عدم تصفیه فاضلاب ورود آن به ساحل
تصفیه فاضلاب و بازیافت پسماندهای صنعتی و شهری	گسترش صنایع به‌ویژه صنایع سنگین بدون توجه به ملاحظات زیست‌محیطی آن
	اجرائی نشدن ملاحظات ترمیمی طرح‌های ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی برای صنایع